REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ

Publicația este editată de Ministerul Apărării Naționale, prin Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiilor de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, coordonator național al Proiectului de Istorie Paralelă: NATO – Tratatul de la Varșovia

COLEGIUL DE REDACȚIE

- General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Academician DINU C. GIURESCU, Academia Română
- Dr. JAN HOFFENAAR, Președintele Comisiei Olandeze de Istorie Militară
- Prof. univ. dr. DENNIS DELETANT, London University
- Colonel (r) dr. PETRE OTU, directorul științific al Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Prof. univ. dr. MIHAI RETEGAN, Universitatea București
- Conferențiar univ. IULIAN FOTA, Academia Națională de Informații
- Dr. SERGIU IOSIPESCU, cc. șt., Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Prof. univ. dr. ALESANDRU DUȚU, Universitatea „Spiru Haret"
- Prof. univ. dr. MARIA GEORGESCU, Universitatea Pitești
- Comandor (r) GHEORGHE VARTIC

SUMAR

• Istorie medievală

– *ALEXANDRU MADGEARU* – Campania împăratului Ioan Tzimiskes în Bulgaria din anul 971. Un model de soluționare a conflictelor pentru actualele superputeri 1

• Centenar Primul Război Mondial

– *MIHAIL DOBRE* – Ecouri diplomatice italiene la demersurile pentru intrarea României în Primul Război Mondial (1916) 7

– *CAMELIA BRÂNCOVEANU, MARIN BADEA* – Aspecte economice ale pregătirii și ducerii războiului României 14

– *MANUEL STĂNESCU* – Falkenhaynn și traversarea Carpaților în toamna anului 1916. Analiza strategiei germane 19

– *DANIEL FOCȘA* – Antanta și politica forței față de Grecia (octombrie 1915 – decembrie 1916) 28

• Istorie universală

– *DRAGOȘ ILINCA* – Geopolitică, război și istorie. Originile Orientului Mijlociu Modern 36

– *CAROLA FREY* – Schimbări majore în diplomația modernă a Chinei: momentul 2012-2015 48

• Muzeologie

– *ION CERĂCEANU* – O zi la muzeul comunicațiilor și informaticii 57

• Viața științifică

–*MANUEL STĂNESCU* – Conferința științifică internațională cu tema „Primul Război Mondial și Bulgaria în 1916" (Sofia, Bulgaria, 3-7 octombrie 2016) 70

– *CARMEN RÎJNOVEANU* – Al 42-lea Congres International de Istorie Militară (Plovdiv, 3-9 septembrie 2016) 71

• Revista este inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice în Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „C".

• Poziția revistei în lista-catalog a publicațiilor este la numărul 5017
ISSN 1220-5710

CONTENTS

• **Medieval History**

– *ALEXANDRU MADGEARU* – The War of 971 in Bulgaria: a Model of Conflict Resolution for Present Superpowers 1

• **First World War Centenary**

– *MIHAIL DOBRE* – Italian Diplomatic Echoes to the Demarches for Romania's Entry Into World War 1 (1916) 7

– *CAMELIA BRÂNCOVEANU, MARIN BADEA* – Economic Aspects of Romania's Preparation and Subsequent Entry into World War 1 14

– *MANUEL STĂNESCU* – Falkenhaynn and the Crossing of the Carpathians in the Fall of 1916. An Analysis of the German Strategy 19

– *DANIEL FOCȘA* – The Entente and its Policy of Force towards Greece (October 1915 – December 1916) 28

• **Universal History**

– *DRAGOȘ ILINCA* – Geopolitics, War and History. The Origins of the Modern Middle East 36

– *CAROLA FREY* – Major Changes in Chinese Foreign Policy: 2012-2015 48

• **Museology**

– *ION CERĂCEANU* – A Day at the Museum of Communications and Computer Science 57

• **Scientific Life**

– *MANUEL STĂNESCU* – The International Conference „The First World War and Bulgaria in 1916" (Sofia, Bulgaria, October 3-7, 2016) 70

– *CARMEN RÎJNOVEANU* – The 42nd International Congress of Military History (Plovdiv, September 3-9, 2016) 71

• Responsabil de număr: PETRE OTU
• ALEXANDRU VOICU – redactor
• ADRIAN PANDEA – coperta
• ELENA LEMNARU – tehnoredactare computerizată

Adresa redacției: strada Constantin Mille nr. 6, cod 010142, București, sector 1, telefon: 0213157827, telefax: 004021-3137955, http://ispaim.mapn.ro/pages/view/88

B 00136/11.05.2017

CAMPANIA ÎMPĂRATULUI IOAN TZIMISKES ÎN BULGARIA DIN ANUL 971. UN MODEL DE SOLUȚIONARE A CONFLICTELOR PENTRU ACTUALELE SUPERPUTERI*

ALEXANDRU MADGEARU **

Abstract

The campaign led by John Tzimiskes in Bulgaria against Svyatoslav in 971 could be considered an example of conflict resolution and peace-building, according to the terminology of the present military science (the concepts are usually applied to modern international and civil wars). The complexity of that conflict involving, besides the Byzantine and Rus' armies, the Bulgarians who were fighting in coalition with both parts, required a step by step conflict resolution, a particular way to treat with the enemy. For instance, Tzimiskes gave amnesty to those Bulgarians who fought on the side of the Rus', before the end of the siege of Dorostolon. He wished to be seen as a liberator of Bulgaria (the capital Preslav conquered by the Rus' in 968 was occupied by the Byzantine army during the 971 campaign). Later on, the emperor permitted the retreat of the enemy from Dorostolon, but ensuring a future alliance with the Pechenegs to prevent other invasions. For a present-day superpower like it was the Byzantine Empire in the 10th century, the evolution of this conflict provides some lessons of peace-building, such as the temporary recognition of the legitimate ruler of the invaded state (Boris II was freed by the Byzantine army), and the amnesty for those internal forces who fought on the side of the enemy. The victory of 971 was followed by an administrative organization that split in several parts the territory of Bulgaria, but this kind of conflict resolution proved to be not successful to annihilate the revival of that state after five years, by a rebellion in a peripheral area. This is another lesson for the present powers who are settling fundamentally different administration in a defeated country.

***Keywords**: peace-building, conflict resolution, Byzantine Empire, Bulgaria, Russian Kievan state, Danube, Preslav, Dristra, John Tzimiskes, Basil II, Svyatoslav*

În vara anului 968, marele cneaz al Kievului Sviatoslav a atacat Bulgaria la solicitarea lui Kalokyros, strategul din Cherson, cu o oaste de circa 40.000 de oameni, cu care a ajuns la Dristra. Armata bulgară cu efective de circa 30.000 a încercat să apere orașul, dar în zadar.

* Versiunea engleză a acestui articol a fost prezentată la al 23-lea Congres Internațional de Studii Bizantine, Belgrad, 22-27 august 2016.

** Cercetător științific gr. I, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

A urmat cucerirea capitalei Preslav. Astfel, rușii au trecut Dunărea cu sprijinul unui pretendent la tronul de la Constantinopol. Împăratul Nikephor Phokas a căutat să îndrepte această eroare strategică provocată de ambiția lui Kalokyres, chemându-i pe pecenegi contra rușilor. Acțiunea nu a dat rezultate, căci Sviatoslav s-a întors la Preslav în august 969, supunându-l pe tânărul țar Boris II (969-971), care își căpătase domnia cu ajutorul împăratului[1]. Rușii au devenit astfel o amenințare chiar pentru Imperiul Bizantin. Anul următor au încercat să avanseze spre Constantinopol, în cooperare cu acei dintre bulgari care acceptaseră ocupația rusească. Istoricul Leon Diaconul, contemporan cu evenimentele, pretindea că „Moesii întindeau mâini rugătoare, cerând împăratului să le vină în ajutor la nevoie"[2]. Nikephor nu mai avea însă posibilitatea să o facă.

Soluționarea crizei ruso-bulgare a fost misiunea următorului împărat. Ioan Tzimiskes a îndeplinit partea defensivă a acestei misiuni mai întâi printr-un armistițiu cu Sviatoslav, iar apoi printr-o victorie asupra sa la Arkadiopolis (Lule Burgas), în primăvara sau vara anului 970. Generalul Bardas Skleros a învins cu o armată de circa 12.000 oameni, inferioară numeric, printr-o operațiune de surprindere. Astfel s-a evitat pericolul unei ofensive ruse sprre Constantinopol.[3] A doua latură a misiunii era mai complicată, fiindcă a implicat o ofensivă în Bulgaria până la Dunăre. Nu desfășurarea în sine a acestei campanii este subiectul articolului de față, ci evidențierea modului în care conducerea militară bizantină a fost capabilă să soluționeze un conflict în care avea nu un inamic, ci doi, și care la rândul lor luptau unul contra altuia (rușii și bulgarii). Particularitatea acestui conflict complex a fost că, în afară de armatele bizantină și rusă, unii bulgari erau coalizați cu rușii, iar alții sprijineau ocupația bizantină. Partea de nord-est a Bulgariei a devenit un teatru de război între o putere emergentă care încerca să-și instaureze dominația la Dunăre și dincolo de fluviu, și Imperiul Bizantin care se lupta să recupereze aceeași regiune, care niciodată nu a dispărut din marea sa strategie după abandonarea frontierei la începutul secolului al VII-lea[4]. În această confruntare, bulgarii nu aveau prea mult de ales, fiind nevoiți a-l urma pe cel mai puternic, conform cu evoluția ostilităților. Aceasta reiese cu claritate din soarta țarului Boris II, care a fost mai întâi un protejat al împăratului bizantin, apoi a fost luat ostatic de Sviatoslav, și a sfârșit prin a-i fi luată puterea și dus la Constantinopol[5].

Recunoașterea temporară a conducătorului legitim al statului care a fost invadat a fost prima măsură de ceea ce în prezent denumim „peace-building", aplicată de împăratul Ioan Tzimiskes. Scopul ei a fost atragerea de partea sa măcar a unora dintre locuitorii din teritoriul ocupat, indiferent dacă obiectivul final a fost abolirea monarhiei bulgare. Nu putem fi siguri că Ioan Tzimiskes a plănuit de la început să includă Bulgaria în imperiu, dar ajunse la final, operațiunile militare din Bulgaria au fost percepute ca recuperarea unui teritoriu pierdut, care fusese uzurpat de bulgari. Schimbarea imediată a numelui capitalei Preslav în *Ioannoupolis* după numele împăratului reflectă intenția de a șterge memoria statalității bulgare, ceea ce s-a decis după victoria finală. Numele *Ioannoupolis* a fost dat și unei provincii (theme) care a ființat probabil până în 986[6]. În același scop a fost desființată Patriarhia bulgară. Poporul cucerit a fost lăsat fără acea organizare distinctă, „națională", a bisericii, care fusese introdusă în 927 de țarul Simeon, cel care se visase a fi și împărat bizantin. Ioannoupolis a rămas un centru bisericesc, dar ca o mitropolite subordonată Patriarhiei de la Constantinopol. Se cunosc trei sigilii ale unui mitropolit de Ioannoupolis, Ștefan, descoperite la Preslav, Pliska și Șumen, databile în intervalul 971-986[7]. Poziția eparhiei bulgare a fost redusă și integrată în ierarhia imperiului. Când atitudinea față de populația locală s-a schimbat după un număr de ani, s-a revenit la vechiul nume *Preslav*. Aceasta se deduce din folosirea denumirii *Persthlava* în relatarea istoricului Ioannes Skylitzes despre campania comandată de generalii Theodorokanos și Nikephoros Xiphias în anul 1000[8]. Apoi, toate sursele care s-au referit la evenimente din secolele XI-XII au folosit doar numele Preslav. Denumirea originală a fost restaurată probabil când a revenit acolo armata bizantină. Există în ceea ce s-a întâmplat o analogie cu situația din Dacia Romană, unde numele dacic *Sarmizegetusa* al capitalei nimicite a fost la scurt timp atribuit capitalei noii provincii (*Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa*), aceasta fiind tot o acțiune de „peace-building" care îi țintea pe dacii care continuau să trăiască sub stăpânirea romană[9].

Campania condusă de Ioan Tzimiskes în Bulgaria a combinat o ofensivă terestră pe traseul obișnuit prin trecătorile din estul Mun-

ților Haemus cu o operațiune navală. Flota a pătruns din Marea Neagră pe Dunăre până la Dristra, locul unde s-a desfășurat bătălia decisivă cu rușii. Obiectivul strategic principal era de a-l împiedica pe Sviatoslav să se întoarcă din nou în țara sa pentru a reveni cu alte forțe, așa cum făcuse cu doi ani în urmă. Controlul locurilor posibile de îmbarcare pe Dunăre și la Marea Neagră era deci obligatoriu pentru flota bizantină. De aceea s-a decis operațiunea navală de la Dristra. Ea a avut succes, deoarece Sviatoslav nu mai avea de ales după ce suportase un asediu care durase trei luni. Retragerea forțelor sale s-a făcut sub controlul flotei bizantine[10].

Victoria nu s-a datorat doar operațiunii navale. În cazul asediului orașului Dristra, această strategie combinată este ilustrată de altă acțiune de „peace-building", care a fost aplicată unora dintre aliații bulgari ai lui Sviatoslav. Zona de lângă Dristra era apărată de unele fortificații în cazul cărora strategia a constat într-un mod particular de a rezolva conflictul. Faptele au fost prezentate adesea în istoriografie, inclusiv în studiile mele anterioare, așa că acum le voi discuta doar sub aspectul relevanței lor pentru conceptele contemporane de „conflict resolution" și „peace-building". Conform lui Ioannes Skylitzes, în timpul asediului, au venit „din Constanteia și din alte fortărețe ridicate dincolo de Istru soli, care cereau iertare pentru faptele rele săvârșite, predându-se împreună cu acele fortărețe; primindu-i cu blândețe, [împăratul] a trimis oameni să preia fortărețele și oaste îndestulătoare pentru paza lor."[11] Informația lipsește din relatarea contemporană a lui Leon Diaconul, fiindcă Skylitzes s-a bazat pe o sursă acum pierdută, o scriere care elogia triumful lui Ioan Tzimiskes[12]. Există însă alt izvor, *Cronica* lui Yahya-ibn-Said din Antiochia (scrisă în 1013), care menționează unele fortificații de lângă Thaisaira (Dristra), cucerite anterior de către ruși[13]. După cum am dovedit anterior, Constanteia este cu siguranță Constanța (cercetări arheologice recente atestă o așezare bine dezvoltată din secolul al X-lea în localitatea vecină Valul lui Traian)[14]. Celelalte fortificații pot fi amplasate la o distanță relativ mică de Dristra, la Oltina, Rasova și Cochirleni-Cetatea Pătulului[15]. Ceea ce este semnificativ aici nu este identificarea fortificațiilor menționate de Skylitzes, ci motivul și consecințele evenimentului. Fortificațiile aparțineau unor bulgari care luptaseră, forțați sau de bună voie, de partea lui Sviatoslav. Ei l-au abandonat pe aliatul, ori mai bine zis stăpânul lor, doar atunci când a fost clar că asediul orașului Dristra va avea succes.

Aici a intervenit reacția înțeleaptă a împăratului. El nu i-a pedepsit pe bulgari, deși ar fi avut motive să procedeze așa, căci el pretindea că luptă pentru eliberarea Bulgariei de cuceritorii ruși. Totuși, el a preferat să acorde amnistie comandanților locali, ceea ce este cu siguranță o acțiune de „peace-building" aplicată într-o zonă care rămânea decisivă pentru dobândirea victoriei finale (aceste fortificații și cu deosebire Constanteia erau pe direcțiile de retragere ale armatei invadatoare). Pe de altă parte, Ioan Tzimiskes a fost la fel de înțelept neîncrezându-se în cei care s-au predat. De aceea a instalat alte garnizoane în acele fortificații, urmând sfatul lui Syrianos Magister: „nu trebuie să încredințăm siguranța acestor forturi sau să punem în garnizoană oameni care au fost mai înainte capturați de inamic".[16] Așadar, împăratul a acordat amnistie aliaților inamicului principal, dar a preluat controlul pozițiilor lor. Această acțiune era impusă de evoluția operațiunilor militare în teatrul de război din regiunea orașului Dristra.

Această operațiune de natură tactică a avut cu certitudine o anumită contribuție la încheierea conflictului, dar a fost doar una, chiar una minoră, s-ar putea spune, printre acțiunile decise de Ioan Tzimiskes pentru a asigura o viitoare pace. Mai importantă a fost permisiunea dată rușilor de la Dristra să se retragă în mod pașnic în patrie după capitularea din 24 iulie 971, sub controlul navelor bizantine. Armata bizantină avea posibilitatea de a nimici inamicul la Dristra, dar au fost mai eficiente oprirea ostilităților și alungarea rușilor din orașul de la Dunăre. Aceasta a fost prima măsură de ordin strategic care poate fi considerată un gen de „conflict resolution". Dar Ioan Tzimiskes s-a gândit că aceasta nu era suficient pentru menținerea păcii în regiunea Dunării. Pentru a preveni alte atacuri din nord, el a stabilit o alianță cu pecenegii. Sviatoslav a fost ucis de aceștia pe drumul spre Kiev[17]. Alianța a durat peste o jumătate de secol, până la prima invazie a pecenegilor din 1027 care a afectat frontiera dunăreană[18]. Cât a durat, a fost vitală pentru securitatea teritoriului recucerit. Noua frontieră a fost protejată militar prin mici porturi fortificate, unele romane refăcute, iar altele

creații noi din vremea lui Tzimiskes, precum cele de la Păcuiul lui Soare și Nufăru[19]. Prin urmare, alianța cu pecenegii și apărarea fluviului au fost cele două laturi ale unei politici care a dezvoltat acțiunea de „conflict resolution" reprezentată de retragerea rușilor. Soluționarea conflictului cu rușii a fost astfel un succes cu consecințe durabile.

Nu același lucru se poate spune despre strategia de „peacebuilding" aplicată de Ioan Tzimiskes în teritoriul cucerit de la bulgari. Politica sa a fost clar îndreptată spre distrugerea oricărei posibilități de renaștere a statului bulgar. Nu a existat nici un compromis în această privință. Fostul stat a fost rupt după 971 în mai multe părți, ca provincii diferite. Una dintre theme, Ioannoupolis, includea fosta capitală, dar și Dristra. Se pare că provincia a fost condusă doar de comandanți militari (*strategoi*), deoarece nu s-au descoperit sigilii ale unor demnitari civili databile între 971 și 986 în arhiva de la Preslav[20]. Limita de vest a provinciei era valea râului Iskăr. La nord de aliniamentul Cernavoda-Constanța s-a creat altă provincie, așa-numita Mesopotamia Occidentală, comandată de un *katepano*[21]. Părțile de sud ale Bulgariei au fost incluse într-o provincie deja existentă, ducatul de Adrianopol[22].

Așadar, teritoriul cucerit a fost divizat în trei. Rămânea totuși o chestiune nesoluționată: controlul asupra regiunilor îndepărtate și greu accesibile din Macedonia, mai precis zona din jurul orașului Skopion (Skopje), unde cei patru fii ai unui comite bulgar Nikola (Samuel, Aaron, David și Moise) au pornit în 976 o revoltă anti-bizantină. Unii istorici susțin că rebeliunea a început de fapt chiar din 969, ca o mișcare centrifugă împotriva lui Boris II[23]. Este într-adevăr posibil ca colapsul statului bulgar produs în 968-969 să fi furnizat un prilej de desprindere a acestei regiuni îndepărtate, de puterea centrală de la Preslav[24]. Indiferent de datarea ei, rebeliunea a condus la rapidul eșec al strategiei aplicate de Ioan Tzimiskes în fosta Bulgarie. Pentru a construi pacea într-un teritoriu cucerit, este nevoie de a controla toate părțile sale și pe toți conducătorii locali care ar putea avea șanse de a-și extinde dominația. Așa ceva nu s-a întâmplat după 971 în Macedonia, o regiune care a rămas neocupată de armata bizantină, spre deosebire de părțile sudice, estice și nordice ale fostului țarat. Acțiunea lui Samuel de refacere a statului bulgar este o lecție pentru orice putere militară care instaurează o administrație fundamental diferită într-o țară înfrântă, dar fără a reuși să acopere toate centrele controlate de comandanți locali. Neglijarea regiunii îndepărtate a Macedoniei a compromis victoria obținută în cea mai mare parte a statului bulgar, și a făcut inutil tot efortul depus de armata bizantină în campania din 971.

Privit comparativ cu statele contemporane, Imperiul Bizantin din secolul al X-lea era ceea ce numim acum o superputere, și nu neapărat datorită marelui său teritoriu. Ceea ce conta cu adevărat erau puternica capacitate militară, mobilitatea forțelor armate, utilizarea unor arme avansate, rețeaua de fortificații la frontiere și pe diferite direcții interioare, precum și, foarte important, supremația pe mări, pe atunci încă o realitate. Singurul rival cu pondere similară era Califatul Abbasid, cu care hegemonia la frontiera de est a fost multă vreme disputată. În teritoriile cucerite în Europe de-a lungul secolelor VIII-X, Imperiul Bizantin nu s-a confruntat cu nici o superputere similară. Chiar dacă Bulgaria a obținut unele victorii contra armatei bizantine, conflictele nu erau între două superputeri, ca în Orient. Astfel, politica aplicată de Ioan Tzimiskes și mai târziu de Vasile II în teritoriul bulgar poate fi comparată cu cea a unei superputeri actuale care invadează un stat mic sau mijlociu, și unde o parte a populației cooperează cu inamicul care stăpânise temporar acel teritoriu. În cazul războiului din 971, modul în care a fost încheiat conflictul nu a permis anihilarea renașterii Bulgariei după cinci ani printr-o rebeliune în periferia macedoneană. Se poate presupune că eșecul a fost cauzat de măsurile extreme luate de Ioan Tzimiskes, adică desființarea titlului de țar și mai ales a Patriarhiei. Bulgarii au încercat și au reușit reconstituirea statului și bisericii într-o regiune mai mică, în Macedonia, după 976. Așadar, măsurile extreme luate contra populației locale în teritoriile invadate de o superputere pot duce la rebeliuni la periferie.

Vasile II va aplica o strategie diferită după a doua cucerire a Bulgariei din 1018. El a menținut un fel de biserică „națională" bulgară sub forma arhiepiscopiei de Ohrid, și pe de altă parte a inclus unii aristocrați bulgari în admi-

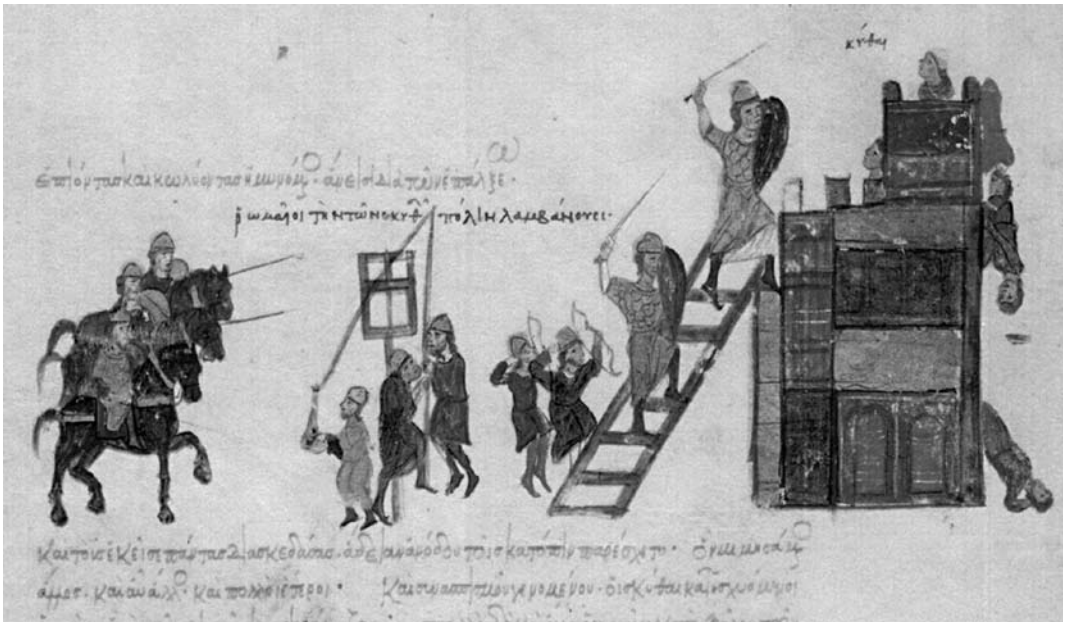

Miniatură din manuscrisul Istoriei lui Ioan Skylitzes din Biblioteca Națională de la Madrid (cucerirea orașului Preslav).

nistrația bizantină. De asemenea, el a păstrat numele Bulgaria pentru una dintre provinciile care acopereau ultima parte liberă a fostului țarat. Reședința ducelui acestei theme era la Skopion. S-a menținut și numele Dristra (forma bulgară Drăstăr) pentru provincia recucerită în anul 1000[25]. Supraviețuirea numelui Bulgaria pentru teritoriul unde s-a desfășurat rezistența finală a țaratului bulgar arată că Vasile II a învățat să nu repete strategia greșită de „peacebuilding" urmată de Ioan Tzimiskes. El a decis să-i atragă de la bun început pe noii săi supuși, evitând distrugerea simbolurilor identitare reprezentate de numele etnic și de organizarea bisericească proprie.

NOTE

[1] Leon Diaconus, IV. 6; V. 1-3 (*The History of Leo the Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century.* Introduction, translation, and annotations by A. M. Talbot and D. Sullivan, with the assistance of G. T. Dennis and S. McGrath, Washington DC, 2005, p. 111-112, 128-132; *Fontes Historiae Daco-Romanae*, II, București, 1970, p. 677, 679); Ioannes Skylitzes, *Nikephoros II Phocas*, 20; *Ioannes Tzimiskes*, 5 (Jean Skylitzes, *Histoire des empereurs de Byzance*, traduction française par B. Flusin, notes par J.-C. Cheynet, Paris, 2003, p. 232-233, 242; *Fontes Historiae Daco-Romanae*, III, București, 1975, p. 137); Ioannes Zonaras, XVI, 27.16-18; XVII, 1.17-20 (*Epitomae Historiarum*, ed. Th. Büttner-Wobst, Bonn, 1897, vol. III, p. 523-525; *Fontes III…*, p. 213); J. V. A. Fine Jr., *The Early Medieval Balkans. A Critical Survey from the Sixth to the late Twelfth Century*, Ann Arbor, 1991, p. 182-183; S. Franklin, J. Shepard, *The Emergence of Rus. 750-1200*, London, New York, 1996, p. 88-89, 145-146; W. Hanak, *The Infamous Svjatoslav: Master of Duplicity in War and Peace ?*, în T. S. Miller, J. Nesbitt (ed.), *Peace and War in Byzantium. Essays in Honor of George T. Dennis S.J.*, Washington, 1995, p. 141-144; R. Busetto, *Giovanni Tzimisce e Svjatoslav di Kiev. Le operazioni militari bizantine nei Balcani (969-971)*, "Acta Musei Napocensis", 33, 1996, II, p. 12-14; P. Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204*, Cambridge, 2000, p. 48-51; A. Madgearu, *Byzantine Military Organization on the Danube, 10th-12th Centuries*, Leiden, Boston, 2013, p. 29-30.

[2] Leon Diaconus, V. 4 (*The History,* p. 132; *Fontes II…*, p. 679).

[3] Leon Diaconus, VI. 8, 10-13 (*The History,* p. 153, 155-161; *Fontes II…*, p. 679); Ioannes Skylitzes, *Ioannes Tzimiskes*, 5-6 (trad. Flusin, p. 242-245); S. Hazzard Cross, O. Sherbowitz-Wetzer, *The Russian Primary Chronicle. Laurentian Text*, Cambridge (Massachusetts, 1973, p. 87-88; Ioannes Zonaras, XVII, 1.21-26 (ed. Büttner-Wobst, p. 525; *Fontes III…*, p. 215); J. V. A. Fine Jr., *The Early…*, p. 183-186;

S. Franklin, J. Shepard, *The Emergence…*, p. 145-147; W. Hanak, *The Infamous…*, p. 144-147; R. Busetto, *Giovanni…*, p. 15-18; B. Krsmanović, *The Byzantine Province in Change (on the Threshold between the 10th and the 11th Century)*, Belgrade, Athens, 2008, p. 35, 131.

[4] A. Madgearu, *Byzantine…*, p. 7-28.

[5] Leon Diaconus, IX. 12 (*The History,* p. 201); Ioannes Skylitzes, *Ioannes Tzimiskes*, 18 (trad. Flusin, p. 258-259).

[6] A. Madgearu, *Byzantine…*, p. 31, 37, 86.

I. Jordanov, *Corpus of the Byzantine Seals from Bulgaria*, Volume 3-1, Sofia, 2009, p. 569 (nr. 1722-1724); P. Diaconu, *Sur l'organisation ecclésiastique dans la région du Bas-Danube (dernier tiers du Xe siècle-XIIe siècle)*, în *Études byzantines et post-byzantines*, II, București, 1991, p. 74-76; A. Madgearu, *The Church Organization at the Lower Danube, between 971 and 1020*, în *Études byzantines et post-byzantines*, IV, Iași, 2001, p. 72-73.

[8] Ioannes Skylitzes, *Basileios II and Constantine*, 28 (trad. Flusin, p. 287).

[9] A. Diaconescu, *The towns of Roman Dacia: an overview of recent archaeological research*, în *Roman Dacia. The making of a provincial society*, ed. by W. S. Hanson, I. P. Haynes (*Journal of Roman Archaeology. Supplementary Series,* 18), Portsmouth (Rhode Island), 2004, p. 89-93.

[10] Leo Diaconus, VIII, 1-10; IX, 1-2, 6, 8-11 (*The History*, p. 176-188, 192-193, 196-200; *Fontes II…*, p. 679-687); Ioannes Skylitzes, *Ioannes Tzimiskes*, 9-11, 14-18 (trad. Flusin, p. 247-251, 254-258; *Fontes III…*, p. 137-139); Ioannes Zonaras, XVII, 2.16–37; 3.19–22 (ed. Th. Büttner-Wobst, p. 528–530, 535; *Fontes III…*, p. 215); S. Hazzard Cross, O. Sherbowitz-Wetzer, *The Russian…*, p. 89-90; J. V. A. Fine Jr., *The Early…*, p. 187; S. Franklin, J. Shepard, *The Emergence…*, p. 149-150; R. Busetto, *Giovanni…*, p. 19-28; J. Haldon, *The Byzantine wars: battles and campaigns of the Byzantine era*, Stroud, 2001, p. 99-101; P. Stephenson, *Byzantium's…*, p. 53.

[11] Ioannes Skylitzes, *Ioannes Tzimiskes*, 12 (trad. Flusin, p. 252; *Fontes III…,* p. 141).

[12] Fapt stabilit recent de A. Kaldellis, *The original source for Tzimiskes' Balkan campaign (971 AD) and the emperor's classicizing propaganda*, "Byzantine and Modern Greek Studies", 37, 2013, 1, p. 1-18.

[13] *Histoire de Yahya-ibn-Said d'Antioche*, ed. I. Kratchkovsky, A. Vasiliev, Paris, 1924 (Patrologia Orientalis, vol. 18), p. 833.

[14] T. Cliante, C. Talmațchi, G. Talmațchi, *Valu lui Traian, com. Valu lui Traian, jud. Constanța (Autostrada Medgidia-Constanța). Punct: km. 197+700-198+700*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2011*, Târgu Mureș, 2012, p. 294-295.

[15] A. Madgearu, *Byzantine…*, p. 32-35.

[16] *Peri strateias*, 9. 35-39, în *Three Byzantine Military Treatises*, Text, translation, and notes by G. T. Dennis (CFHB, Series Washingtoniensis, XXV), Washington DC, 1985, p. 30-31. Pentru data și autorul lucrării, vezi Ph. Rance, *The date of the military compendium of Syrianus Magister (Formerly the Sixth-Century Anonymus Byzantinus)*, "Byzantinische Zeitschrift", 100, 2007-2008, 2, p. 701-737.

[17] Leo Diaconus, IX. 8-12 (*The History,* p. 196-200; *Fontes II…*, p. 693-697); Ioannes Skylitzes, *Ioannes Tzimiskes*, 14-18 (trad. Flusin, p. 254-258; *Fontes III…*, p. 143); Ioannes Zonaras, XVII, 3.19-23; 4-5 (ed. Th. Büttner-Wobst, p. 535-536; *Fontes III…*, p. 219); S. Hazzard Cross, O. Sherbowitz-Wetzer, *The Russian…*, p. 89-90; V. Tăpkova-Zaimova, *L'administration byzantine au Bas-Danube (fin du Xe-XIe s.). Tentative d'une mise au poi*nt, "Études Balkaniques", 9, 1973, 3, p. 91; J. V. A. Fine Jr., *The Early…*, p. 187; S. Franklin, J. Shepard, *The Emergence…*, p. 149-150; W. Hanak, *The Infamous…*, p. 149-151; R . Busetto, *Giovanni…*, p. 27-28; P. Stephenson, *Byzantium's…*, p. 53; J. Haldon, *The Byzantine…*, p. 101-104.

[18] A. Madgearu, *Byzantine…*, p. 116.

[19] O. Damian, *Bizanțul la Dunărea de Jos (secolele VII-X)*, Brăila, 2015, p. 229-231.

[20] N. Oikonomides, *À propos de la première occupation byzantine de la Bulgarie (971-c. 986)*, în *Eupsychia. Mélanges offerts à Hélène Ahrweiler* (Byzantina Sorbonensia, 16), II, Paris, 1998, p. 588-589.

[21] A. Madgearu, *Byzantine…*, p. 39-43.

[22] V. Tăpkova-Zaimova, *Les frontières occidentales des territoires conquis par Tzimiscès*, în *Studia Balcanica 10. Recherches de géographie historique*, Sofia, 1975, p. 113; P. Diaconu, *Când a fost Theodorokanos "duce de Adrianopol" ?*, "Cultură și civilizație la Dunărea de Jos", 5-7, 1988-1989, p. 199-201; B. Krsmanović, *The Byzantine…*, p. 159-163.

[23] Ioannes Skylitzes, *Basileios II and Constantine*, 13, 16 (trad. Flusin, p. 216, 275; *Fontes III…*, p. 145); Ioannes Zonaras, XVI, 23.32-34; XVII, 6. 2-5 (ed. Th. Büttner-Wobst, p. 495, 547; *Fontes III…*, p. 219); S. Antoljak, *Die Wahrheit über den Aufstand der Comitopulen*, în *Actes du IIe Congrès International des Études du Sud-Est Européen*, vol. II, Athènes, 1972, p. 379-384.

[24] J. V. A. Fine Jr., *The Early…*, p. 188-189; G. Nikolov, *The Bulgarian aristocracy in the war against the Byzantine Empire (971-1019)*, în G. Prinzing, M. Salamon, P. Stephenson (ed.), *Byzantium and East Central Europe. Papers of a Symposium, Cracow, 24-26 September 2000*, Cracow, 2001, p. 142.

[25] J. V. A. Fine Jr., *The Early…*, p. 199; P. Stephenson, *Byzantium's…*, p. 77; L. Maksimović, B. Krsmanović, *The Byzantine Administration in the Northern Balkans and Tsar Samuil*, în *Evropejskijat Iugoiztok prez vtorata polovina na X - načaloto na XI vek. Istorija i kultura. Meždunarodna konferentsija Sofia, 6-8 oktombri 2014 g.*, ed. V. Gjuzelev, G. Nikolov, Sofia 2015, p. 196-197.

ECOURI DIPLOMATICE ITALIENE LA DEMERSURILE PENTRU INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1916)

MIHAIL DOBRE *

Abstract

At the outbreak of World War 1, Italy and Romania had a similar conduct, both refusing to enter the war alongside the alliance they were part of, namely the Central Powers. They opted to remain neutral in the conflict triggered by the attack on Serbia by Austria-Hungary, which soon spread globally. Subsequently, despite the bilateral agreements by which both countries committed themselves to act in a concerted fashion, Italy acted unilaterally, entering the war in May 1915.

Having become part of the Entente, Italy embraced – alongside France and Great Britain – the formula proposed by Russia and reflected in the political convention signed in Bucharest on August 4/17, 1916. The terms of the treaty between Romania and the Entente were predetermined by the provisions of the Treaty of London of 1915, and Italy's action set the model by which the Romanian authorities promoted their interests.

***Keywords**: Romania, Italy, World War 1, Ion I.C. Brătianu, Victor Emmanuel III of Italy*

Intrarea Italiei în război și dilemele României

În cadrul unei comunicări susținute la o reuniune desfășurată în cursul toamnei anului 2015[1], arătam că activitatea diplomatică a României în perioada neutralității (1914-1916) a avut drept una dintre dimensiunile ei definitorii strângerea relațiilor cu celălalt mare neutru european față de desfășurarea începutului Primului Război Mondial, anume Italia. Încercarea guvernului român de a își sincroniza cu Italia demersurile de asociere la Antantă, cu scopul evident de a putea maximiza șansele recunoașterii intereselor sale naționale legitime, nu s-a putut concretiza în anul 1915. Italia a intrat singură în război prin termenii tratatului încheiat la Londra, la 26 aprilie 1915[2] (stil nou), tratat în legătură cu care nu a informat partenerii români, și aceasta în pofida existenței a două acorduri, semnate în 10/23 septembrie 1914 și, respectiv, 24 ianuarie/6 februarie 1915, care stipulau explicit că cele două părți „se angajează să se concerteze în a lua aceeași atitudine pentru apărarea inte-

* Lect. univ dr., Universitatea din București.

reselor lor respective în acțiunea lor, pentru menținerea neutralității, ca și în eventualitatea unei medieri sau în cazul că nu va fi posibil să se păstreze neutralitatea ca urmare a faptului că interesele lor respective ar fi amenințate sau lezate”[3]. Totuși, tipul de acord încheiat de Italia cu Antanta avea să fixeze modelul spre care putea aspira partea română. El s-a realizat însă după ritmuri și condiționări specifice României și relațiilor sale cu marile puteri ale timpului.

Este lesne de înțeles că după intrarea Italiei în război, Roma nu a mai jucat rolul pe care planificatorii politici de la București i-l acordau în perioada neutralității, ceea ce a făcut ca partea română să mizeze fundamental pe relațiile pe care le construise cu Franța pentru a influența opțiunile politico-strategice ale Rusiei țariste. De aici demersurile întreprinse de guvernul român, în diverse formule și cu diverși purtători de mesaj, care s-au focalizat pe Paris și în subsidiar Londra și Petrograd. Cu toate acestea, Italia – în calitate de membru al, de acum, Quadruplei Înțelegeri – se menținea în zona de preocupare a Bucureștiului. Mai

Victor Emanuel al III-lea

Sidney Sonnino

semnificativ încă, guvernul italian a urmărit cu atenție pertractările diplomatice ale României și s-a implicat, uneori chiar la cel mai înalt nivel, în identificarea formulei care să facă posibilă, potrivit limbajului epocii, „intrarea României în acțiune”.

Acomodarea româno-italiană după aderarea Romei la Antantă

Primul ministru român, Ionel Brătianu nu a digerat ușor faptul că Italia a intrat în război după negocieri cu Antanta care nu au ținut cont de angajamentul reciproc de informare. La 11/24 aprilie 1915, într-o convorbire cu ministrul Italiei la București, baronul Carlo Fasciotti, Brătianu constata că „Italia înțelegea să se angajeze fără a da României timpul de a elucida și problema frontierelor sale, care fusese amânată tocmai pentru a putea demonstra Triplei Antante importanța pe care o avea un acord cu Italia” și preciza că „nu se va angaja înainte de a fi obținut frontierele de pe Tisa și de pe Prut, și că nu va fixa data operațiilor militare înainte de a-și fi asigurat munițiile necesare”[4]. Raportul lui Fasciotti nu numai că reia precizările prezente în modul în care partea română a reflectat documentar conținutul întrevederii, dar adaugă două afirmații pline de conținut ale lui

Brătianu: prima, că linia individuală aleasă de Italia face „să cadă posibilitatea după care tânjise el a unei politici comune a celor două țări și în viitor"; și a doua, că „așa stând lucrurile, el se afla la rândul său în nevoia de a-l pune la curent cu această situație pe Ghica [ministrul României la Roma – n.ns.], întrucât până acum îl ținuse neinformat de toate acestea"[5].

Italia rămânea însă foarte interesată de intrarea României în război, iar reprezentanții săi diplomatici au fost activi în a căuta, pe de o parte, acceptarea de către partenerii din Antanta, îndeosebi Rusia, a obiectivelor teritoriale pe care și le fixase partea română, iar pe de altă parte, încurajarea formulării de către conducerea de la București a unei poziții conciliante[6]. În demersurile de susținere de către Roma a aspirațiilor române s-a implicat însuși regele Italiei, Victor Emanuel al III-lea, care la momentul aderării Italiei la Antanta îi scria țarului Nicolae al II-lea și pentru a-i cere „să întâmpine cererile României cu mai mare bunăvoință, făcând acesteia cele mai largi concesii posibile"[7].

În acest context, primul ministru Brătianu a transmis instrucțiuni la Roma lui Dimitrie Ghica, pentru ca acesta să susțină ferm că „România nu va părăsi neutralitatea înainte de a-și fi asigurat ca frontieră Tisa în aval de Seghedin și Prutul în Bucovina", iar demersurile părții române reprezentau pentru guvernul italian „o operă amicală împiedicându-l să creadă că am putea fi antrenați în afara acestor condiții"[8]. Ghica a transmis acest mesaj primului ministru Salandra chiar în 22 aprilie/5 mai și ministrului de externe Sonnino în 23 aprilie/6 mai, iar reacția acestora a fost atât pozitivă, susținând cererile românilor, cât și prudentă, considerând că este util ca România să-și pondereze cererile referitoare la frontiera în Banat[9]. În mod explicit, Sonnino era de opinie că „merită să sacrifici un obiectiv secundar pentru a nu pierde ocazia propice de a-ți putea dubla populația și forța"[10].

Poziția specifică a Italiei în campania Antantei de a atrage România în război

Guvernul român a intrat atunci în pertractări diplomatice în vederea clarificării cadrului în care putea să se alăture Antantei, accentul fiind pus pe obținerea acordului Antantei cu privire la revendicările teritoriale ale României și pe modul în care urma să se realizeze colaborarea militară. Situația era complicată întrucât *Aide-Mémoire*-ul rusesc din 1/14 mai 1915 nu conținea liniile de frontieră dorite de către guvernul român[11], iar Bucureștiul nu a ezitat să prezinte conducerii de la Petrograd rațiunile solicitărilor sale teritoriale[12].

În acest cadru, pornind de la nemulțumirea referitoare la modul în care baronul Fasciotti asigurase legătura cu Roma[13] și conștient de importanța tuturor membrilor Quadruplei în perioada anterioară intrării efective a Italiei în război și în care se desfășurau negocieri privind revendicările teritoriale ale României asupra tuturor teritoriilor românești aflate în componența Imperiului austro-ungar, Brătianu a folosit un alt canal de dialog cu Italia, anume acela oferit de principalul negociator militar al guvernului român, colonelul Vasile Rudeanu. Prin intermediul acestuia, șeful guvernului român a argumentat cererile referitoare la Banat și Bucovina pe care partea română le formulase în negocierile cu Rusia, dar și-a reafirmat și atașamentul față de importanța unei cooperări româno-italiene. El a reiterat importanța pe care o acordase încheierii unui acord între cele două state înaintea acordului dintre Italia și Antanta „astfel încât la intrarea lor în acțiune importanța și a uneia și a alteia să apară mai considerabilă, unirea lor mai intimă și deci acțiunea lor pentru viitor mai eficace". Adăugând aprecierea că „hotărârea italo-română ar fi târât imediat după sine Bulgaria și Grecia sau una dintre acestea două", Brătianu nu s-a ferit să recunoască faptul că din această cooperare „România ar fi profitat, dar incontestabil rolul european al Italiei era pus în evidență din prima zi, ca un adevărat «chef de file»"[14].

În ce privește reacția părții italiene la conținutul concret al solicitărilor șefului guvernului român, este de semnalat că ministrul de externe Sidney Sonnino își informa legația de la București, chiar în ziua în care se întâlnise cu colonelul Rudeanu (24 mai 1915 – stil nou), că la ușorul reproș făcut de emisarul român privind nesincronizarea româno-italiană, el a răspuns că „era absolut imposibil, fără o lungă și dificilă discutare prealabilă a cererilor României și Italiei, să faci să depindă acordul uneia sau al celeilalte cu alte trei state de ac-

ceptarea integrală a cererilor celuilalt" și că avizase România „încă din 21 februarie despre posibilitatea intrării noastre în acțiune împotriva Austriei către sfârșitul lunii aprilie". Sonnino a adăugat că, potrivit impresiei sale, „intransigența absolută a României în a insista asupra acceptării integrale a cererilor sale … ar fi făcut imposibilă încheierea acordului cu Rusia" și că a „îndemnat puternic guvernul român să nu piardă o oportunitate istorică"[15].

La rândul său, primul ministru Salandra, într-un mesaj adresat ambasadorului la Paris, Tittoni – mesaj retransmis de către Sonnino misiunilor diplomatice ale Italiei la Petrograd, Londra și București – anunța deplasarea lui Rudeanu la Paris pentru a susține „cunoscutele cereri ale lui Brătianu" și preciza următoarele: „I-am exprimat maximă simpatie pentru cauza română și l-am asigurat că noi am face tot ceea ce este posibil pentru a o susține. Dar i-am declarat explicit că apreciez imposibil să se ajungă la un rezultat favorabil concret și repede așa cum ar fi de dorit pentru toți, dacă Brătianu nu renunță la intransigența sa și nu este disponibil pentru o tranzacție onorabilă și rațională"[16].

Totuși, nici primul ministru, nici ministrul de externe de la Roma nu clarificau de ce guvernul român nu fusese informat cu privire la negocierile pentru intrarea Italiei în război[17]. Ceea ce nu au spus guvernanții de la Roma avea însă să fie lămurit de corpul diplomatic italian, ambasadorul Tittoni arătând la Paris că „rușii s-ar fi opus la informarea României cu privire la negocierile Italiei cu Tripla Înțelegere"[18].

Un caz particular, care a probat menținerea unei stări de înțelegere între București și Roma în ceea ce privește modul în care putea fi realizată intrarea României în război a fost și susținerea de către autoritățile italiene a obiecțiilor guvernului român referitoare la potențialul negativ al proiectului vizitei la București a poetului italian Gabrielle D'Annunzio. Perspectiva ca prezența acestuia în România să creeze o stare de presiune asupra guvernului român în sensul intrării imediate în război fără realizarea obiectivelor naționale a determinat acțiunea imediată a lui Ionel Brătianu. El îi scria șefului Legației de la Roma, Dimitrie Ghica pentru a-i solicita să se întâlnească de urgență cu primul ministru Salandra cu scopul de a-i cere amânarea vizitei, el precizând că „momentul acțiunii române nu depinde de agitații, ci de condiții politice, a căror realizare pare mai apropiată decât se gândea la Roma acum opt zile, și de executarea furniturilor noastre militare..."[19]. Ghica nu s-a putut vedea imediat cu Salandra și, dată fiind urgența problemei, s-a întâlnit, la începutul lunii iunie 1915, cu ministrul de externe, Sonnino, care a fost de acord că „în acest moment vizita poetului ar fi inoportuna" și s-a angajat „să acționeze pentru a face să prevaleze opinia privind efectele puțin favorabile pe care le-ar avea vizita personajului la București"[20]. Salandra a confirmat mai târziu cele susținute de Sonnino[21].

Reacția părții române era, de altfel, conformă și cu percepția existentă în mediul diplomatic italian. De la București baronul Fasciotti avertiza cu privire la pericolele implicate de vizita lui D'Annunzio, în timp ce de la Paris ambasadorul Tittoni era categoric: „Anumite jurnale franceze publică faptul că D'Annunzio se duce la București pentru a se adresa poporului român. Dacă știrea este adevărată ar trebui împiedicată călătoria care, pentru motivele expuse de Fasciotti în diverse telegrame, nu poate să aibă decât rezultat nociv pentru noi"[22].

În ansamblu, atitudinea Italiei rămânea deschisă și disponibilă, în primul rând pornind de la propriile interese[23]. În acest sens acționa și șeful casei monarhice italiene, Victor Emanuel al III-lea, iar demersurile sale întâlneau un mediu favorabil în atitudinea regelui român Ferdinand. De altfel, suveranul român continua să fie supus presiunilor din partea caselor monarhice din Germania și Austro-Ungaria[24], dar în același timp încerca să deschidă noi canale de comunicare și relații de perspectivă cu statele Quadruplei, loc în care Italia juca un rol important. Astfel, la 7 decembrie 1915, regele Ferdinand îi trimitea (prin generalul Perticari) o scrisoare regelui Victor Emanuel al III-lea, apelând în esență la înțelegerea acestuia: „Îți dai seama, cred, de starea de spirit a poporului meu în războiul actual. În România se petrece același fenomen care s-a petrecut în Italia acum cincizeci de ani, când sub domnia neuitatului tău bunic, în timpul războiului de independență, întreaga țară aspira la unitatea națională"[25]. Reacția lui Victor Emanuel III nu s-a lăsat așteptată, iar în scrisoarea sa de răspuns el exprima speranța într-o apropiată „fraternitate de arme", pentru ca „românii care gem sub jugul monarhiei austro-ungare să obțină, în sfârșit, atât renașterea cât și unirea lor cu

patria mamă". Suveranul italian mai arăta că „nimic nu ar fi mai prețios pentru el și pentru poporul italian ca o fraternitate de arme consacrată de sângele vărsat în război împotriva inamicului comun ereditar", asigurându-l pe suveranul român că „este dincolo de îndoială că vom asigura României, în cazul în care ea s-ar decide să intre în acțiune, tot ajutorul compatibil cu circumstanțele și cu necesitățile acțiunii noastre militare. În mod firesc va trebui să se încheie o convenție militară"[26].

Intrarea României în război și modelul italian

În perioada în care Italia a intrat în război de partea Antantei, dar și în cursul anului care s-a scurs până la decizia similară adoptată de România, guvernul de la București a fost obligat să manevreze, pe de o parte, între suspiciunea și iritarea Germaniei și Austro-Ungariei, care presau pentru împiedicarea apropierii României de Antanta, iar pe de altă parte, lipsa de răbdare și nervozitatea în creștere a puterilor Quadruplei, care cereau României să își grăbească intrarea în război. Aceste atitudini au cunoscut evoluții legate atât de schimbările ce apăreau pe fronturi, cât și de modificările aduse în raporturile de forțe de intrarea efectivă a Bulgariei în război de partea Puterilor Centrale, în luna octombrie 1915. Guvernul român se afla însă deja pe calea definirii unei decizii de asociere la Antanta, dar își promova cu cerbicie condițiile pe baza cărora intenționa să intre în război[27].

Atunci când, la mijlocul anului 1916, Antanta cerea explicit părții române să intre în război „acum sau niciodată"[28], Italia nu a adoptat o poziție distinctă. Ea s-a raliat pe deplin pozițiilor exprimate de partenerii din Antanta, fiind de fapt în umbra celorlalte puteri în negocierile cu România[29]. Totuși, este semnificativ faptul că factorul italian a continuat să joace, chiar și în acele condiții, un rol important pentru partea română. În mod concret, abordarea problemei modului formal în care statul român urma să se asocieze la Antanta a adus în discuție și opțiunea asocierii României la Tratatul încheiat la Londra în 1915 de Italia cu Antanta. Astfel baronul Fasciotti informa, la 2 iulie 1916 (stil nou), că Brătianu a cerut să i se comunice „în ce mod am aderat noi la Antanta… că nu dorea să știe ce condiții au fost realizate, ci numai care este natura și forma aderării noastre și ce garanții specifice (dincolo de pactul de a nu încheia pace separată) au fost date pentru efectiva realizare a acelora dintre aspirațiile noastre care au fost acceptate de aliații noștri"[30]. În ziua următoare, Fasciotti și ceilalți reprezentanți diplomatici ai Antantei la București (Blondel, Barclay si Poklevsky-Koziel) să trimită guvernelor lor o telegramă identică, prin care cereau instrucțiuni față de solicitarea lui Brătianu[31]. Ministrul de externe Sonnino a vrut inițial să vină în întâmpinarea dorințelor părții române, iar telegrama sa către misiunile diplomatice italiene din statele Antantei și de la București reflecta această atitudine[32], dar mai târziu, sub presiunea Rusiei, a procedat la modificarea acelor instrucțiuni: „Am fost de acord cu Sazonov că ar fi de preferat ca România să nu participe la Tratatul de la Londra, punând-o prin aceasta pe aceeași poziție cu Belgia și cu Serbia; dar este bine ca încă de acum, pentru economia timpului, să fie prevăzut cazul în care Brătianu pune drept condiție absolută o astfel de participare și să se notifice în prealabil răspunsul final care să îi fie dat"[33]. Lesne de înțeles, Brătianu nu a primit bine această poziție și a adus un nou reproș ministrului italian la București pentru faptul că guvernul român nu s-a bucurat de susținerea Romei, el insistând că „nu vrea să știe ce teritorii au fost promise, ci numai în ce formă a fost redactat tratatul nostru și ce garanții neau fost date pentru executarea lui" [34]. În final, Italia s-a pliat, alături de Franța și Marea Britanie, la formula propusă de Rusia și reflectată în convenția politică semnată la București în 4/17 august 1916. Nu fără recriminări periodice din partea șefului guvernului român.

Evaluare preliminară

Înainte de a încheia, cred că un fapt nu poate fi scăpat din vedere: intrarea Italiei în război a marcat calea negocierilor România cu Antanta. Dacă statul român a intrat în acțiune numai în vara anului 1916, aceasta s-a întâmplat din cauza unor procese diverse și complexe, legate atât de modul de formulare de către guvernul român a obiectivelor sale, cât și de evoluțiile strategice înregistrate în derularea războiului. Dar termenii tratatului României cu Antanta au fost predeterminați de prevederile tratatului de la Londra din 1915, iar acțiunea Italiei

a inspirat maniera în care autoritățile române și-au promovat interesele[35].

NOTE

[1] Comunicarea cu titlul „Între Antantă și Puterile Centrale. Ecouri diplomatice ale neutralității României și Italiei în 1914-1915", prezentată la Conferința *„Intrarea Italiei în război (1915) și consecințele pentru România"*, București, 13-14 octombrie 2015.

[2] În acest text folosesc reperele cronologice specifice epocii și înscrise în documentele utilizate. Documentele române au, de regulă, ambele stiluri, iar documentele italiene sunt datate potrivit stilului nou, conform calendarului gregorian.

[3] Potrivit lui Francesco Guida, prin acordul din 23 septembrie 1914, „Italia și România se angajau să se consulte înainte de a intra în acțiune de o parte sau de alta. Acordul a fost reafirmat în 6 februarie 1915, asumând în acest caz un caracter anti-austriac, dar acest acord era destinat să nu fie respectat de guvernul Salandra care a decis să se alieze cu Antanta în perfectă autonomie, adică fără avertizarea din timp a guvernului român". Cf. F. Guida, *Romania*, Edizioni Unicopli, Milano, 2005, p. 28.

[4] *Arhivele Naționale ale României* (în continuare: *ANR*), Fond Casa Regală, dosar nr. 61/1914, file 6-7, convorbirea din 11/24 aprilie 1915.

[5] *I Documenti Diplomatici Italiani,* quinta serie: 1914-1918, volume III, Libreria dello Stato, Roma, 1985, doc. 444 (telegrama nr. 294/187) din 24 aprilie 1915, p. 351-352.

[6] Numeroase astfel de demersuri au fost puse în practică de ambasadele italiene la Londra, Paris și Petrograd, așa cum rezultă din volumul III, deja citat, al seriei a cincea de Documente diplomatice italiene. Este de semnalat că principele Ruspoli, însărcinat cu afaceri la Paris, informa în același timp despre: a). calificarea de către partea franceză a cererilor române drept „appetits féroces"; b). insistența pe lângă Lahovary de a se modera cererile române referitoare la Banat; c). dificultatea comunicării dintre Guvernul de la București și misiunile diplomatice române („Acest Ministru al României, ca și alți reprezentanți români în străinătate, nefiind informați despre dispozițiile și tratativele Guvernului lor, nu sunt în măsură să exercite o activitate eficientă"), cf *Ibidem,* doc. 525 (telegrama nr. 334/124) din 30 aprilie 1915, p. 413-414.

[7] *Ibidem*, doc. 506 (telegrama de cabinet nr. 272, de la Sonnino pentru Carlotti) din 29 aprilie 1915, p. 397.

[8] *Arhiva MAE,* fond Roma, vol. 40, „Primul Război Mondial. Intrarea Italiei în război", telegrama nr. 635 din 21 aprilie/4 mai 1915, Brătianu pentru Ghica (copie olografă).

[9] *Ibidem*, telegramele nr. 636 din 22 aprilie/5 mai 1915 și, respectiv, nr. 639 din 23 aprilie/6 mai 1915, Ghica pentru Brătianu (copie olografă).

[10] *I Documenti Diplomatici Italiani,* quinta serie: 1914-1918, volume III, doc. 598 (telegrama de cabinet nr. 326, de la Sonnino pentru Fasciotti) din 6 mai 1915, p. 474 (reluată și în memoriile lui Sidney Sonnino, *Diario 1914-1916*, volume secondo, Editori Laterza, Bari, 1972, p. 142). Într-o formă aproximativă și în telegrama lui Ghica nr. 639 din 6 mai 1915 mai-sus citată.

[11] *ANR*, Fond Casa Regală, dosar nr. 24/1915, *Aide-Mémoire* din 1/14 mai 1915, trimis de Sazonov lui Diamandi. După definirea noii frontiere a României, documentul rus făcea următoarea precizare: „Dlui. Sazonov îi place să creadă că, de partea sa, poporul român, la care sentimentul național este atât de dezvoltat, va înțelege mai bine ca oricare altul obligația morală pentru Rusia și pentru Serbia de a-și rezerva teritoriile în care co-naționalii lor sunt, la rândul lor, în majoritate, cum este cazul în Bucovina septentrională și în Banatul occidental".

[12] *Idem*, dosar nr. 27/1915. În *Aide-Mémoire*-ul român din 30 mai/12 iunie 1915 se preciza că „Principiul naționalităților formează baza revendicărilor noastre … (…). Suntem deci constrânși, în aplicarea acestui principiu, să ținem cont de necesitatea esențială de a asigura o bună frontieră. (…) Nici o frontieră nu satisface mai bine această nevoie comună celor două state decât o frontieră naturală și nu este nimic mai bun decât un fluviu, mai ales un mare fluviu. Aceasta este considerentul care ne obligă să insistăm ca Dunărea să separe teritoriul nostru de acela al Regatului Sârb. Același raționament se impune pentru frontiera noastră în Bucovina. Prutul, care constituie deja acum unica noastră frontieră cu Rusia, este în mod firesc indicat drept limită a posesiunilor rusești în Bucovina".

[13] Brătianu îl considera pe ministrul italian la București vinovat direct de neinformarea corespunzătoare a Bucureștiului cu privire la negocierile Italiei cu Antanta, el exprimând chiar „regretul de a fi condus numai prin el negocierile cu Roma, căci fără aceasta astăzi ar fi figurat în telegramele pentru Roma ceea ce el i-a comunicat". Cf. *Idem*, Fond Casa Regală, dosar nr. 61/1914, convorbirea Brătianu-Fasciotti din 2/15 mai 1915.

[14] Instrucțiunile date lui Rudeanu în 5/18 mai 1915, în *Biblioteca Națională, Colecții speciale*, fondul Saint-Georges, arhiva N. Filodor, dosar 3384 (CCCXCVI/6), file 11-17 (copie olografă).

[15] *I Documenti Diplomatici Italiani,* quinta serie: 1914-1918, volume III, doc. 774 (telegrama nr. 470) din 24 mai 1915, p. 610-611. Textul telegramei se află și în memoriile publicate de ministrul italian (Sidney Sonnino, *Diario 1914-1916* …, p. 157-158).

[16] *I Documenti Diplomatici Italiani,* quinta serie: 1914-1918, volume IV, Libreria dello Stato, Roma, 1973, doc. 13 (telegrama nr. 480) din 26 mai 1915, p. 8. Poziție confirmată de Legația română de la Roma prin telegrama nr. 749 din 12/25 mai 1915, în *Arhiva MAE,* fond Roma, vol. 40, „Primul Război Mondial. Intrarea Italiei în război".

[17] Colonelul Rudeanu remarca faptul că nici regele, nici Salandra, nici Sonnino „nu au furnizat o explicație clară" pentru atitudinea Romei în această problemă, cf. Telegrama nr. 748 din 12/25 mai 1915, Ghica pentru Brătianu, în *Arhiva MAE*, fond Roma, vol. 40 (copie olografă).

[18] *Biblioteca Națională, Colecții speciale*, fondul Saint-Georges, arhiva N. Filodor, dosar 3382 (CCCXCVI/4), fila 15 (rezumat olograf).

[19] *Arhiva MAE*, fond Roma, vol. 40, „Primul Război Mondial. Intrarea Italiei în război", telegrama nr. 865 din 3/16 iunie 1915(copie olografă).

[20] *Ibidem*, telegrama nr. 875 din 4/17 iunie 1915 (copie olografă).

[21] *Ibidem*, telegrama nr. 892 din 7/20 iunie 1915(copie olografă).

[22] *I Documenti Diplomatici Italiani,* quinta serie: 1914-1918, volume IV, doc. 182 (telegrama nr. 4334/235) din 14 iunie 1915, p. 105.

[23] La momentul semnării tratatului de la Londra, Ambasadorul Tittoni preciza că „Italia dorește intervenția României în cel mai mult 3 săptămâni, Italia fiind altminteri expusă". Cf. telegrama legației de la Paris nr. 1902 din 21 aprilie/4 mai 1915, în *Biblioteca Națională, Colecții speciale*, fondul Saint-Georges, arhiva N. Filodor, dosar 3382 (CCCXCVI/4), fila 8 (copie olografă).

[24] De exemplu, la 26 mai 1915, ministrul austro-ungar la București preciza următoarele în raportul întrevederii sale cu regele Ferdinand: „Am pus în mod intenționat accentul pe perfidia Italiei care a comis lașitatea de a ne ataca cu toate că ea a fost aliata noastră, cu speranța de a provoca o reacție a Majestății Sale în sensul că așa ceva ar fi imposibil în România. Regele a recunoscut prefect trădarea Italiei dar mi-a repetat numai că «va încerca deplin să rămână neutru, dar că suveranii nu pot să acționeze întotdeauna după dorințele lor»". Cf. *Documents diplomatiques concernant les rapports entre l'Autriche-Hongrie et la Roumanie, 22 juillet 1914-27 août 1916,* Vienne, 1916, p. 20.

[25] *ANR*, Fond Casa Regală, dosar nr. 31/1915.

[26] *Ibidem*. Vezi și *I Documenti Diplomatici Italiani,* quinta serie: 1914-1918, volume V, Roma, 1988, doc. 182 (telegrama nr. 1835, Sonnino către Fasciotti) din 21 decembrie 1915, p. 153-154.

[27] Ionel Brătianu sintetiza, la începutul lunii iulie 1916, aceste condiții sub forma a patru principii în modul următor: ofensivă comună a aliaților pe toate fronturile; sosirea prin Arhanghelsk și Vladivostok a munițiilor (ziua mobilizării române depinzând de ziua în care urmau să înceapă a sosi în țară munițiile); intrarea armatei ruse în Bucovina; acțiunea armatelor din Salonic ori ocuparea Rusciuk-ului de către ruși (România neputând lupta pe două fronturi). Cf. telegramă din 3 iulie 1916, de la Brătianu pentru Lahovary, în *Biblioteca Națională, Colecții speciale*, fondul Saint-Georges, arhiva N. Filodor, dosar 3386 (CCCXCVI/8), fila 3 (copie olografă). La fel, în *I Documenti Diplomatici Italiani*, quinta serie: 1914-1918, volume VI, Roma, 1988, doc. 67 (telegrama nr. 1338/225) din 4 iulie 1916, p. 40.

[28] *ANR*, Fond Casa Regală, dosar nr. 16/1916 (telegrama nr. 3253 din 18 iunie 1916 a generalului Alekseeff) și 17/1916 (rezumat al telegramei din 2 iulie 1916 a generalului Joffre pentru atasatul militar francez la București, de susținere a poziției Rusiei).

[29] Numeroase documente diplomatice susțin poziția secundară a Italiei în cadrul demersurilor Antantei de atragere a României în război. De exemplu, Sonnino își informa misiunile diplomatice în 1 august 1916 că, „dat fiind interesul mare și urgent de a se încheia cu promptitudine acordul cu România, sunt dispus să accept orice text care să întrunească consensul celor trei aliați". Cf. *I Documenti Diplomatici Italiani,* volume VI, doc. 213 (telegrama nr. 1056) din 1 august 1916, p. 144.

[30] *Ibidem*, doc. 58 (telegrama nr. 1310/220) din 2 iulie 1916, p. 35.

[31] Diplomații Antantei de la București cereau următoarele: „1). La cererea lui Brătianu rugăm să ne permiteți să-l facem să cunoască în ce mod a avut loc aderarea Italiei la Antanta și ce garanții au fost date Italiei pentru realizarea aspirațiilor sale naționale; 2). Să ne autorizați să-i dăm lui Brătianu cuvântul de onoare în numele nostru și al guvernelor noastre că se va menține secretul absolut asupra negocierilor și asupra eventualului acord; 3). Să ne informați dacă trebuie sau nu să cerem aderarea României la tratatul de la Londra". Cf. *ibidem*, doc. 63 (telegrama nr. 1323/223) din 3 iulie 1916, p. 38.

[32] Sonnino era explicit: „nu am obiecții cu privire la aderarea României la Tratatul de la Londra. Vă autorizez să vă puneți de acord pentru aceasta cu colegii voștri și să acționați în conformitate cu instrucțiunile care asupra acestui punct o sa vă parvină de la respectivele guverne". Cf. *ibidem*, doc. 75 (telegrama nr. 908) din 6 iulie 1916, p. 46.

[33] *Ibidem*, doc. 92 (telegrama nr. 921) din 10 iulie 1916, p. 57-59.

[34] *Ibidem*, doc. 152 (telegrama nr. 1440/255) din 20 iulie 1916, p. 101.

[35] De altfel, însăși declarația de război a României, adresată Austro-Ungariei la 14/27 august 1916, făcea o referire explicită la Italia: „Atunci când războiul actual a izbucnit, România, așa cum făcuse Italia, a declinat să se asocieze la declarația de război a Austro-Ungariei, despre care nu fusese prevenită de Cabinetul de la Viena. În primăvara anului 1915 Italia a declarat război Austro-Ungariei: Tripla Alianță nu mai exista. Rațiunile care determinaseră alăturarea României la acest sistem politic au dispărut în același timp", cf. *ANR*, Fond Casa Regală, dosar nr. 19/1916, Declarația de război împotriva Austro-Ungariei, 14/27 august 1916.

ASPECTE ECONOMICE ALE PREGĂTIRII ȘI DUCERII RĂZBOIULUI ROMÂNIEI

Lector univ. dr. CAMELIA BRÎNCOVEANU *
Conf. univ. dr. MARIN BADEA **

Abstract

This presentation tackles a very important issue for any conflict – the economic dimension. Starting from this generally valid principle, the authors analyse the economic policy of the liberal government led by Ion I.C. Brătianu, focusing especially on the years of neutrality.

The emphasis is on ensuring the needs of the army, a pressing and thorny problem, as the access to the sources of supply and funding was difficult because of the ongoing war. The belligerents focused especially on covering their own needs, while the loans and transfers of armament and equipment were conditioned on political alignment.

Keywords: *neutrality, instinct national war of liberation, national unity, full military conflagrations, military-political blocs*

A fost, de asemenea, relevant un adevăr istoric verificat că pregătirile economice subsumate războiului au fost foarte slabe de ambele părți (Antanta și Tripla Înțelegere), decidenții acestora iluzionându-se că războiul urma să fie scurt, așa cum fusese războiul franco-prusac din 1870-1871 sau războaiele balcanice în 1912-1913, chiar și războiul ruso-japonez din 1904-1905. În plus, partea germană credea, într-o manieră superoptimistă, în eficiența militară a planului Schlieffen care imagina o lovitură rapidă de knock-out la adresa Franței, urmată de o lovitură similară împotriva Rusiei, înainte să aducă pe front enormele sale efective militare. Un optimism relativ robust au etalat și reprezentanții Antantei, apreciind că resursele germane și ale Austro-Ungariei s-au epuizat foarte repede, odată cu declanșarea ostilităților militare, astfel că, înfrângerea Puterilor Centrale ar fi urmat să fie una de-a dreptul inevitabilă[1]. În realitate, conflictul odată izbucnit, s-a dovedit a nu fi un Blitzkrieg, deși inițial confruntările au cunoscut o desfășurare rapidă, dar numai prin extinderea lor ca și câmp de luptă, fără timpul necesar corijării erorilor inițiale, între care cea mai gravă avea să se dovedească a fi insuficienta pregătire economică. La aceasta s-a adăugat evaluarea cu totul fantezistă a nevoilor pe care avea să le genereze războiul, fără a mai detalia nonprognoza referitoare la reacțiile economiei înseși față de război, cel puțin în trei domenii, prin ele însele semnificative: bursele, forța de muncă și căile ferate[2].

În Franța bursa a fost închisă pe 31 iulie, iar reglementarea conturilor agenților de schimb a fost amânată timp de 30 de zile. Lipsa de capital lichid s-a făcut repede simțită, astfel că, atât

* Director al Institutului de Istorie și Studii Cantemiriene, UCDC București.
** Institutul de Istorie și Studii Cantemiriene, UCDC București.

persoanele fizice cât și cele juridice au recurs la retrageri masive din depozitelor lor bancare. Guvernul s-a grăbit să dispună moratorii temporare pentru datoriile către stat, ajunse în imposibilitatea de a fi achitate, în timp ce Banca Națională și-a suspendat plățile în aur. De asemenea, în Anglia, datoriile pe termen scurt, în special ale debitorilor continentali nefiind onorate, Stock Exchange a fost închis pe 31 iulie, datele scadente fiind amânate. Asemenea măsuri, prin însăși natura lor, au provocat un veritabil dumping al acțiunilor de pe piața bursieră. Totodată, în Germania bursa nu a fost închisă, în schimb în Austro-Ungaria, da[3].

În ceea ce privește forța de muncă, aceasta într-o măsură foarte importantă, a fost supusă mobilizării, astfel că, în Franța, 47% dintre societățile comerciale au ajuns în situația de a-și închide porțile, iar două milioane de muncitori au fost trimiși în șomaj. Acestora s-au adăugat circa 900.000 de persoane active care au fost nevoite să se refugieze din zonele devenite teatre de operațiuni militare. De asemenea, în Anglia cifrele statistice arată că, în proporție de 90%, personalul filaturilor de bumbac a fost disponibilizat ca urmare a lipsei de materii prime, iar în Rusia cinci milioane de persoane și-au părăsit locurile de muncă pentru a răspunde ordinului de mobilizare[4].

Referitor la căile ferate, ele au fost trecute în subordinea armatei, astfel că Statul Major al Armatei franceze, pentru punerea în practică a actului mobilizării, a folosit 400 de garnituri feroviare/zi, iar mai apoi, pentru retragerea de la Marna, a recurs la exploatarea a 170 de garnituri de tren/zi. În Marea Britanie, pentru trimiterea primelor forțe militare pe continent, au fost angajate 1500 garnituri de tren, iar în Germania s-a constatat foarte repede că minele de cărbune din Westfalia și-au diminuat producția cu peste 30% din cauza lipsei mijloacelor de transport și anume cele feroviare[5].

În ceea ce îi privește pe decidenții României, avându-l în vedere întâi de toate pe Ion I.C. Brătianu, șef al Guvernului, facem remarca că, după două experiențe istorice marcante, precum marea răscoală a țăranilor din primăvara anului 1907 și războaiele balcanice, acesta a lansat printr-o scrisoare din 7/20 septembrie 1913, adresată Partidului Național Liberal, un nou ciclu reformist de care societatea românească avea cu adevărat o nevoie stringentă. Era vorba, în principal, de o nouă reformă agrară „pentru creșterea proprietății țărănești", de un nou sistem electoral dar, ceea ce nu s-a subliniat în istoriografia noastră cu tăria necesară, și de alte reforme, precum „grabnica înmulțire a tuturor mijloacelor de instrucțiune și de educațiune, îndreptarea și dezvoltarea a tot ce trebuie să înrâurească buna stare morală, fizică și economică a claselor muncitoare". O mențiune aparte din evantaiul mai amplu al reformelor preconizate de Ion I.C. Brătianu viza modernizarea Armatei, exprimată în forma: „întărirea organizării noastre militare, de a cărei grabnică necesitate nu se poate nimeni îndoi"[6].

De asemenea, amintim o subliniere pe care o făcea marele om politic la noile „situațiuni internaționale" în contextul cărora „neamul nostru se cade să pășească către noi chemări" pentru un viitor „pe care, peste orice greșeală a momentului, el nu poate să nu-l dobândească"[7].

Cu asemenea intenții, cu un asemenea program de guvernare, validat de Congresul P.N.L. din 20 octombrie 1913, a ajuns Ion I.C. Brătianu să preia al doilea mandat de Președinte al Consiliului de Miniștri, să organizeze și să câștige alegerile, să pună în dezbatere parlamentară un proiect de modificare a Constituției, în susținerea căruia s-a implicat nemijlocit, motivându-și demersurile reformiste cu ideea viguros afirmată în Senatul României (5 martie 1914), că: „Instituțiile care vor să se mențină și să se dezvolte trebuie să evolueze și să se armonizeze cu interesele societății în care trăiesc"[8].

Drept urmare, pe 5 iunie 1914 Adunările de revizuire a Constituției și-au deschis lucrările, animate de dezbateri foarte aprinse, de confruntări de poziții foarte aspre, pe care Ion I.C. Brătianu s-a străduit să le atenueze, adresându-se adversarilor săi politici cu propunerea: „opera de azi (proiectul de modificare a Constituției necesar realizării reformelor preconizate) poate și este bine, ca să nu fie o operă liberală, ci să fie o operă națională"[9].

Astfel, dezbaterile în Parlament urmau să fie reluate în octombrie 1914. A intervenit, însă, criza din viața internațională, având ca pretext asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand și a soției sale la Sarajevo (28 iunie/11 iulie

1914), urmată de izbucnirea efectivă a războiului, ceea ce a determinat amânarea punerii în practică a reformelor amintite. Peste trei ani, pe 6 mai 1917, Ion I.C. Brătianu însuși explica această întârziere a reluării dezbaterilor pe marginea proiectului de modificare a Constituției, afirmând în Parlamentul de la Iași că: „Toți am simțit că nu era cu putință în vremea în care din zi în zi putea să vie hotărârea cea mai de seamă, pe care poporul român a luat-o vreodată, să ne gândim la altceva decât la războiul în care era să se decidă soarta românismului. Pe de altă parte, înfățișându-i-se poporului român împrejurarea unică în care el putea cu temei să aspire la realizarea unității naționale, câmpul și soluționarea reformelor trebuiau neapărat să fie lărgite”[10].

Prioritatea absolută a chestiunilor de politică externă era, însă, mult prea evidentă. Declararea neutralității ca soluție de moment a fost „opera” Consiliului de Coroană de la Sinaia, acceptată, tot de moment, și de reprezentanții celor două blocuri beligerante. Dar, cum bine se știe, nu au lipsit presiunile asupra lui Carol I și a lui Ion I.C. Brătianu și dintr-o parte și din cealaltă, pentru ca România să intre în război. Primului ministru, starea de neutralitate i-a fost mai mult decât binevenită, întâi de toate pentru concretizarea tendinței sale de părăsire a alianței cu Puterile Centrale și de apropiere de Puterile Antantei, care au implicat negocieri intense timp de doi ani și care cu greu s-au soldat prin semnarea tratatului de alianță din 4/17 august 1916. Concomitent, s-au derulat negocieri tot atât de intense cu reprezentanții Puterilor Centrale la București pentru a evita onorarea unui tratat de alianță din 1883, reînnoit periodic, care devenise caduc, contrar intereselor naționale ale românilor.

De-a lungul celor doi ani de neutralitate, Ion I.C. Brătianu a fost nevoit să țină cont de tot soiul de intrigi și mașinațiuni, de iritarea unuia sau altuia dintre segmentele opiniei publice, de intervențiile oficiale sau neoficiale ale diplomaților acreditați la București, de configurația în continuă mișcare a fronturilor și de multe altele, încât I.G. Duca sintetiza astfel multitudinea mișcărilor sale: „Azi trebuie să fie energic cu unul și prevenitor cu celălalt, mâine hotărât cu toți, poimâine evaziv și insinuant. Brătianu jongla cu toate aceste dificultăți ca un prestidigitator neîntrecut și o făcea nu fără o oarecare voluptate”. După o zi de asemenea acte și gesturi politice, I.G. Duca l-a auzit spunând: „Până azi, slavă Domnului, i-am purtat pe toți cum am vrut și, fără să mă laud, mi s-a părut un joc ușor. Numai de acum înainte de nu mi s-ar înfunda! Ce grea e situația țării și ce covârșitoare e răspunderea noastră”[11].

Cu toate acestea, Ion I.C. Brătianu a avut conștiința clară a componentei economice pe care o implica iminenta participare a României la marele război. Și aceasta cu atât mai mult cu cât participarea militară a țării la desfășurarea celui de-al doilea război balcanic, la care el luase parte ca voluntar, îi dăduse suficiente indicii privind slăbiciunile armatei. De altfel, această observație era larg împărtășită în societate, de vreme ce, chiar înainte de venirea la cârma țării a guvernării liberale, se procedase la unele măsuri vizând creșterea capacității de luptă a oștirii, precum sporirea bugetului Ministerului de Război cu 20% (de la 81.600.000 lei în 1913 la 97.800.000 lei în 1914), la care au fost adăugate două credite: unul de 107 milioane și al doilea de 196 milioane pentru o perioadă de cinci ani[12].

Recursul la creșterea efectivelor militare, acțiune specifică împrejurărilor marcate de conflicte militare active, a scos în evidență multiplele carențe care existau în funcționarea normală a instituției menită a asigura apărarea națională. De exemplu, dacă în 1913 la mobilizare s-a contat pe 10.600 ofițeri, 460.000 oameni de trupă și 150.000 de cai, după trei ani, în 1916, efectivele erau aproape duble: 19.843 ofițeri, 813.758 oameni de trupe și 281.210 de cai[13]. În această situație, chestiunile dificile vizau înzestrarea cu armament, tehnică de luptă și muniții, stabilimentele industriale ale armatei (Arsenalul, Pirotehnica și Pulberăria) având capacitățile de producție reduse, o dovadă în acest sens fiind că, la 1 august 1916, ele erau în măsură să asigure zilnic numai două proiectile de fiecare tun și un cartuș de fiecare armă[14]. De aici și necesitatea angajării industriei particulare în producerea de armament și muniții, dincolo de dependența industriei militare a țării de importurile unor materii prime. Era o necesitate care a devenit cu atât mai imperioasă, cu cât reorientarea alianței politico-militare spre Antanta a determinat achiziționarea

de armament și muniții de pe piața Puterilor antantiste, îndeosebi Franța, Anglia și Italia, după refuzurile formulate de către ministerele de război ale Germaniei și Austro-Ungariei[16]. Acest fapt va determina probleme legate de transport, care se va realiza prin porturile rusești Murmansk și Arhanghelsk, iar de acolo pe calea ferată până în țară[16].

Totodată, pentru angajarea unor capacități de producție cât mai numeroase, în cadrul Ministerului de Război a fost creată Comisia Tehnică Industrială, iar mai apoi Direcția Generală a Munițiilor, cu misiunea de a inventaria posibilitățile de producere în țară a materialelor de război, de a rechiziționa materii prime (aramă, fier, zinc), de a fixa cuantumul necesităților, eșalonarea lor în timp, inclusiv de a edifica întreprinderi militare noi, prevăzute pentru Budești, Cotroceni, Lăculețe, din păcate rămase doar în stadiul de proiecte. De menționat, însă, că industria națională nu a putut fi mai eficientă în raport cu exigențele specifice epocii, un impediment fiind o pronunțată criză a creditelor de pe piața bancară. Sursele, care-și aveau izvorul în străinătate (80% reprezenta capitalul străin în sistemul bancar românesc), au fost blocate, depunătorii și-au retras fondurile și economiile păstrate în bănci, în timp ce solicitările pentru împrumuturi au crescut în ritm amețitor, însoțite de creșterea vertiginoasă a dobânzilor, care au ajuns până la 14-18%.

Pe de altă parte, din cauza fronturilor, a blocării căilor maritime și fluviale (de ex. Strâmtorile Bosfor și Dardanele, odată cu intrarea Turciei în război în 1915), aprovizionările din import au fost diminuate drastic, astfel că, societățile comerciale care se bizuiau pe importuri, abia dacă mai puteau realiza 20-25% din cifrele de afaceri anterioare izbucnirii războiului. Având în vedere că și exporturile s-au redus drastic, veniturile la bugetul de stat s-au diminuat, în timp ce cheltuielile au sporit. Inevitabil s-a recurs la împrumuturi masive, fie de la B.N.R., fie din străinătate. Drept urmare, într-un an și trei luni, statul a împrumutat de la Banca Națională a României 400 milioane lei, iar din străinătate trei împrumuturi secrete (314 milioane lei), două de la Banca Angliei și unul de la Banca d'Italia. Pentru a stinge o parte a datoriei către B.N.R., guvernul a mai făcut un împrumut de 408 milioane lei printr-o emisiune de titluri de valori, achitabile în rate ca să poată fi cumpărate de populația cu venituri mici[17]. Cuantumul împrumuturilor externe avea să crească în proporții deosebite, odată cu intrarea în război pe 15/28 august 1916 și participarea devenită dramatică a României la desfășurarea ostilităților militare. Într-un asemenea context, obligată să facă față unor cheltuieli din ce în ce mai mari, B.N.R. a tipărit bilete în țară și în străinătate (Franța, Rusia) și circulația acestora a crescut de la 1.479.300.000 lei la 31 decembrie 1916/13 ianuarie 1917 la 2.613.800.000 lei în decembrie 1918. Totodată, s-a mai pus în circulație o „monedă divizionară de hârtie" (10.000.000 lei) și bonuri de rechiziție în valoare de un miliard de lei, ceea ce a sporit și mai mult inflația, în condițiile în care producția de mărfuri era practic prăbușită. Dacă mai amintim și efectele negative ale desfășurării fronturilor sau jaful nemilos al inamicilor pe teritoriul de țară ocupat sau imensele jertfe umane cu reflexul lor inevitabil asupra economiei, putem avea cât de cât o imagine foarte sumbră a ceea ce a fost componenta economică a războiului pe care l-a purtat România și dimensiunea responsabilităților, care i-au revenit lui Ion I.C. Brătianu, ca prim-ministru al țării. Amintim că Brătianu nu s-a debarasat de responsabilitățile sale, dimpotrivă și le-a asumat, animat fiind de o conștiință istorică deosebit de pronunțată, în care se pare că-și avea izvorul optimismul său robust de care a dat dovadă chiar și în clipele mai grele ale exercitării mandatului de șef al guvernului.

O probă, dintre multele altele, pe care o putem invoca, este intervenția sa din 14 decembrie 1916 în Adunarea Deputaților, când spunea că, „oricare ar fi durerile de astăzi" și chiar dacă „n-aș avea credința neștirbită, care este în sufletul meu, că, prin victoria definitivă, vom avea în acest război despăgubirea acestor suferințe și vom avea compensarea lor, chiar dacă n-aș avea această credință, cred că jertfele pe care le-am făcut nu sunt sterile căci am introdus în conștiința Europei drepturile românilor pe acest pământ"[18].

Pentru recunoașterea drepturilor naționale ale poporului său, a jertfelor umane, dar, în mod deosebit, a celor de ordin material, Ion I.C.

Brătianu avea să se lupte efectiv, la Conferința de Pace de la Paris, cu reprezentanții Marilor Puteri, tot așa cum avea s-o facă în aceeași calitate de șef al guvernului, dar și prin colaboratori ai săi, în diversele conferințe internaționale, precum cele consacrate reparațiilor de război de la Spa (1920), Paris (ianuarie 1925) sau Lausanne (1932). Și aceasta în virtutea patriotismului său ardent, ca și a convingerii sale ferme că: „Noi nu am intrat în război ca niște solicitatori nepoftiți. Noi am intrat în război ca niște aliați doriți și ceruți”[19].

BIBLIOGRAFIE

1. Atanasiu Victor, *România în Primul Război Mondial*, Editura Militară, București, 1979;

2. Badea Marin, *Istoria românilor. Epoca modernă*, Editura ProUniversitaria, București, 2010;

3. Badea Marin, *Istoria economiei naționale ro-mânești*, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, București, 2003;

4. Bănescu N., *Ion I.C. Brătianu (1864-1927)*, Editura Ramuri, Craiova, f.a.;

5. Constantinescu N.N. coord., *Istoria economică a României*, vol. I, Editura Economică, București, 1997;

6. Dobrinescu Valeriu Florin, *România și Ungaria de la Trianon la Paris(1920-1944).Bătălia diplomatică pentru Transilvania*, București, 1966;

7. Duca I.G., *Amintiri politice*, vol. I, Editura Dumitru, München, 1981;

8. Eric Hobsbawm, *Era capitalului*, Editura Cartier, București/Chișinău, 2000;

9. Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, ed. a II-a, f.a.;

10. Leuștean Lucian, *România, Ungaria și Tratatul de la Trianon. 1918-1920*, Editura Polirom, Iași, 2002;

11. Frederic Mauro, *Histoire de l'économie mondiale. 1790-1970*, Edition Sirey, Paris, 1971;

12. *Marea Unire a românilor în izvoare narative*, Editura Eminescu, București, 1984;

13. Rudeanu Vasile, *Memorii din timpuri de pace și de război 1884-1929*, ediție îngrijită de Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu, Editura Cavallioti, București, 2004;

14. Scurtu Ioan, *Ion I.C. Brătianu. Activitatea politică*, Editura Muzeion, București, 1992;

15. Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Meteor Publishing, București, 2014.

NOTE

[1] *Ibidem*, p. 246-247.

[2] Marin Badea, *Crizele economice. O retrospectivă istorică*, Editura ProUniversitaria, București, 2011, p. 91.

[3] Frederic Mauro, *Op.cit.*, p. 247.

[4] Marin Badea, *Op.cit.*, p. 91.

[5] *Ibidem*, p. 92.

[6] „Viitorul”, 8 septembrie 1913.

[7] *Ibidem*.

[8] Apud N. Bănescu, *Ion I.C. Brătianu (1864-1927)*, Editura Ramuri, Craiova, f.a., p. 125.

[9] *Ibidem*, p. 126.

[10] *Ibidem*, p. 164-165.

[11] I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I, Editura Dumitru, München, 1981, p. 71-72.

[12] Cf. Marin Badea, *Istoria economiei naționale românești*, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, București, 2003, p.175.

[13] Victor Atanasiu și colect., *România în Primul Război Mondial*, Editura Militară, București, 1979, p. 130.

[14] *Ibidem*.

[15] Vasile Rudeanu, *Memorii din timpuri de pace și de război 1884-1929*, ediție îngrijită de Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu, Editura Cavallioti, București, 2004, p. 63.

[16] Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, ed. a II-a, f.a., p. 254.

[17] N.N. Constantinescu coord., *Istoria economică a României*, vol. I, Editura Economică, București, 1997, p. 263-264.

[18] Apud Ioan Scurtu, *Ion I.C. Brătianu. Activitatea politică*, Editura Muzeion, București, 1992, p. 40.

[19] *Marea Unire a românilor în izvoare narative*, Editura Eminescu, București, 1984, p. 643.

FALKENHAYN ȘI TRAVERSAREA CARPAȚILOR ÎN TOAMNA ANULUI 1916. ANALIZA STRATEGIEI GERMANE

MANUEL STĂNESCU *

Abstract

In autumn 1916, German-Austro-Hungarian troops triggered one of the most successful campaigns of the Central Powers in WWI. Under the energetic General Erich von Falkenhayn, German 9th Army and the Austro-Hungarian units were able to pass Carpathians, occupy Bucharest and thus occupy three quarters of the country in less than four months. This article analyses the strategic concept behind this campaign, biographies of important military leaders and the organization of the German Army in 1916.

***Keywords**: Romania, World War I, Central Powers campaign in Romania, Erich von Falkenhayn*

La doar 40 de zile de la declanșarea ostilităților și traversarea în triumf a Carpaților, armata română a fost alungată din Transilvania. Înfrângerea militară a fost dublată de efecte teribile asupra moralului trupelor și întregii națiuni, după ce și în sud, în Dobrogea, veștile erau nu mai puțin tragice. Entuziasmului populației românești i-a urmat dezolarea, în timp ce comunitățile săsești și maghiare îi întâmpinau jubilând pe ostașii germani și austro-ungari, strigând „ura" și aruncând cu flori, manifestând dispreț pentru românii copleșiți de durere. Numeroși preoți, dascăli și alți lideri ai comunităților românești locale au luat drumul exilului, autoritățile habsburgice operând numeroase arestări și deportări, inclusiv condamnări la moarte; puține sentințe au fost însă duse la îndeplinire[1]. Descurajat, Vasile Cancicov nota în jurnal la 29 septembrie: „O să ne bată nemții măr, să-i învețe minte pe aliații noștri cum se face război"[2].

Regretul pentru declanșarea ostilităților s-a răspândit cu repeziciune în rândul opiniei publice și nu puține erau vocile care cereau eventual o pace separată, situație pe care reprezentanții Puterilor Centrale sperau să o exploateze cât mai eficient. Considerând că înfrângerile dureroase au slăbit voința de a lupta a României, ministerul de externe german l-a trimis pe fostul ambasador la București în Danemarca, pentru a lua legătura cu ambasadorul român, un cunoscut germanofil. Scenariul pre-

* Asistent de cercetare, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

vedea schimbarea lui Brătianu cu un guvern conservator, condus de Petre Carp, la care ar fi fost de dorit să se ralieze și câțiva generali. Dar Brătianu, care trecuse peste înfrângerea de la Turtucaia, a rămas ferm pe poziție, cu sprijinul monarhului și al Reginei Maria. Speranța tuturor se lega de sosirea misiunii militare franceze în România, a cărei șef, generalul Berthelot, era văzut de Brătianu ca un viitor șef de stat major, rol pe care generalul francez l-a respins cu tact, preferându-l pe cel de consilier personal al regelui Ferdinand[3].

România se găsea în acel moment, la începutul lunii octombrie 1916, într-o situație precară. Avea de apărat un front uriaș, aproape cât întregul front de est, iar două armate ale Puterilor Centrale, conduse de comandanți extrem de capabili, se pregăteau să invadeze România din direcții opuse: Falkenhayn cu Armata a 9-a peste Carpați și Mackensen de la sud, în Dobrogea, amenințând cu trecerea Dunării. Pierderile erau deja considerabile, moralul scăzut, iar ajutorul aliaților se dovedise doar o promisiune deșartă. Operațiunile din Macedonia nu avuseseră niciun impact, fiind de prea mică amploare pentru a conta, iar armatele ruse nu se arătau dispuse să lupte. Generalul Victor Pétin, care l-a însoțit pe generalul Berthelot la întâlnirile cu aliatul rus înaintea sosirii în România, vorbește în memoriile sale despre „primirea foarte rezervată, deloc amabilă" făcută delegațiilor misiunii franceze în România de generalul Alekseev, șeful Statului Major General al armatei ruse. „Dacă românii țin atât de mult să vă aibă, mult succes deci, generale! Dar aveți grijă să-i faceți să înțeleagă că România nu se apără pe Carpați, ci pe Siret! și, cu un coupe-papier masiv, a lovit cu putere, pe o hartă, linia Siretului care, de la Focșani la Galați, separă Moldova de Valahia". Pétin se arăta dezolat că „la șase săptămâni după intrarea României în război, în timp ce aliații noștri dețineau toate trecătorile, toate defileurile din Carpați, comandantul-șef al armatelor ruse intenționa, pentru a reduce frontul oriental, să abandoneze partea cea mai bogată a teritoriului românesc; și el sugera consilierului francez, în care românii își puneau toată încrederea, să-i orienteze spre abandonarea, a priori, a mai mult de jumătate din teritoriul lor național"[4].

Traversarea Carpaților – concepția german

Pentru forțarea trecătorilor din Carpați, arhiducele Carol, moștenitorul tronului austro-ungar, a fost pus (formal) în fruntea unui grup de armate din care făceau parte Armata 7 austro- ungară, care acționa în Bucovina, Armata 1 austro-ungară, care își restrânsese frontul la zona din nordul Transilvaniei până la spațiul dintre Târnava Mare și Olt, și Armata 9 germană, în compunerea căreia intrau atât forțele transportate de pe fronturile de vest și rus, cât și forțe austro-ungare. Astfel, pe latura de est a frontului transilvan acționa Armata 1 austro-ungară, iar pe cea sudică Armata 9 germană[5].

La 9 octombrie 1916 (stil nou), într-o cameră a castelului Marienburg (Feldioara), generalul von Falkenhayn (comandantul Armatei a 9-a și conducătorul *de facto* al armatelor Puterilor Centrale din Transilvania) analiza harta cu generalul Goldbach, în timp ce în depărtare se auzeau sunetele bătăliei, venind dinspre Brașov, aflat la câțiva kilometri spre sud. Înainte de război, generalul Goldbach fusese șef de stat-major al Corpului 12 Armată, cu garnizoana la Sibiu. Pentru că știa foarte bine zona, Înaltul Comandament austriac îl trimisese înapoi în Transilvania[6].

Falkenhayn era convins, având în vedere „slăbiciunile tactice ale românilor", că orice misiune a Armatei a 9-a nu putea fi soluționată decât prin ofensivă[7], iar mișcarea generală de înaintare avea ca idee de bază „trecerea munților odată cu inamicul, sau în cel mai rău caz înainte ca el să aibă timpul a se instala în lucrările de fortificație, existente pe înălțimile trecătorilor de pe graniță"[8]. Atât Înaltul Comandament austriac cât și cel german plănuiau străpungerea liniei munților care să fie urmată de o bătălie decisivă, prin care România să fie scoasă din război. Acest lucru nu putea fi făcut decât prin încercuirea trupelor române din „Valahia", fără posibilitatea de a se retrage, și anihilarea lor. Din acest punct de vedere, cel mai bun loc de traversare a Carpaților era Pasul Oituz, spre Târgu Ocna, de unde forța de invazie putea avansa spre sud, pentru a face joncțiunea cu armata lui von Mackensen, după ce trupele acestuia ar fi trecut Dunărea pe la Cernavodă, un plan care permitea încercuirea celor mai mare număr de trupe române. În cazul unei străpun-

geri mai la vest, prin pasurile Lainici sau Turnu Roșu, de exemplu, un număr mai mic de trupe inamice ar fi fost prinse în încercuire[9].

Orice analiză strategică trebuia să țină cont de existența unei rețele de comunicații care să înlesnească mișcările de trupe de pătrundere și rocadă. Într-o telegramă expediată de generalul Erich Ludendorff Marelui Cartier General al armatelor austriece se sublinia că „stăpânirea drumului de fier din valea Mureșului este de cea mai mare importanță”[10]. Existau și alte elemente importante ce trebuiau luate în considerate pentru alegerea punctului de atac, pe lângă potențialul logistic, și despre care generalul Goldbach era cel mai potrivit să dea răspunsuri: lățimea centurii muntoase, înălțimea și accesibilitatea trecătorilor și potențialul unei acțiuni decisive după trecerea munților. Din acest punct de vedere, pasul Oituz era cel mai potrivit, iar comandamentul austriac părea să fie favorabil acestei direcții de atac, dar Falkenhayn a exclus trecătorile care duceau în Moldova, pentru că aveau marele dezavantaj de a fi vulnerabile în fața unui contraatac al forțelor ruse din Bucovina și nordul Moldovei la ieșirea din munți și faptul că drumurile prin toate pasurile estice duceau în direcția opusă armatelor lui von Mackensen din Dobrogea și Bulgaria[11].

Trecătorile de la sud, din regiunea Brașovului, erau mult mai potrivite pentru un atac, în opinia lui Falkenhayn. Pasurile Bran, Predeal, Bratocea și Buzău aveau avantajul că plecau din același oraș, având șosele foarte bune și o cale ferată importantă. Pe de altă parte, drumurile se răsfiră pe măsură ce se înaintează, trupele neavând posibilitatea de a se sprijini reciproc și urmând să fie separate la distanțe apreciabile la ieșirea din munți, fiecare coloană putând fi înfrântă separat. Pe această direcție era de așteptat ca trupele române să fie pregătite; de altfel, rapoartele de spionaj ale Puterilor Centrale arătau că încă înainte de război fuseseră construite fortificații puternice[12]. În realitate, „fortificațiile de pe frontieră” erau organizate pe sistemul pozițiilor de apărare formate din 2-3 tranșee pe creastă, cu poziții de tragere ale artileriei de însoțire în spate (pe văi și pe platouri) locașe de tragere pentru mitraliere. Nu existau lucrări betonate sub forma cazematelor pe căile de acces și în punctele de trecere, iar sistemul de obstacole genistice era insuficient dezvoltat[13].

Dar Falkenhayn nu s-a descurajat. „Când am ajuns în Transilvania, locuitorii și trupele austro-ungare susțineau, sus și tare, că este imposibil să se facă operațiuni militare în afara trecătorilor propriu-zise ale munților. Când am trecut însă munții am demonstrat cât de neîntemeiate erau aceste afirmații”[14]. Cum aprovizionarea reprezintă un element esențial în orice operațiune ofensivă, Falkenhayn a identificat pe latura vestică a munților Carpați (Alpii transilvani, cum îi numește în memoriile sale) o linie de cale ferată funcțională în zona pasurilor Lainici și Vulcan, care venea din Ungaria până în satul Livadia, la o singură zi de marș de Petroșani. Autoritățile austro-ungare se așteptau să redeschidă rapid segmentul Livadia-Petroșani, de unde era nevoie doar de o zi de marș pentru a trece munții în România, sau două zile, în cel mai rău caz, dacă reparațiile nu erau gata la timp. Dacă pasul Vâlcan urma să fie închis la apropierea iernii, pasul Lainici, aflat la o altitudine mult mai mică, era mult mai puțin afectat. Cum factorii-cheie pentru Falkenhayn au fost condițiile meteo și implicit infrastructura logistică, faptul că diviziile puteau străbate în marș cei 35 de kilometri prin pasurile Vâlcan și Lainici într-o singură noapte a căpătat o importanță majoră[15].

La 12 octombrie, Falkenhayn l-a informat pe generalul Ludendorff despre intenția sa de a efectua străpungerea prin pasul Lainici, în zona văii Jiului. În zonă se aflau deja Brigada 11 austriacă și trei baterii de artilerie de munte, dar Falkenhayn avea de gând să trimită și Divizia 11 infanterie bavareză, adusă din Rusia, să mențină presiunea pe toată lungimea frontului și nu avea să încerce trecerea decât după ce Corpul alpin urma să atace trupele române în pasul Turnu Roșu, pentru a le fixa și împiedica să vină în ajutorul celor din pasul Lainici. Planul a fost aprobat și de Hindenburg, care l-a informat și pe generalul Conrad von Hötzendorf, șeful de stat major al armatelor austro-ungare, în acest sens[16].

Falkenhayn, colaboratorii și Armata a 9-a

Falkenhayn era un ofițer prusac clasic, reprezentant tipic al „militarismului german”. S-a născut la 11 septembrie 1861 în Burg Belchau, în apropiere de Graudenz, Prusia occidenta-

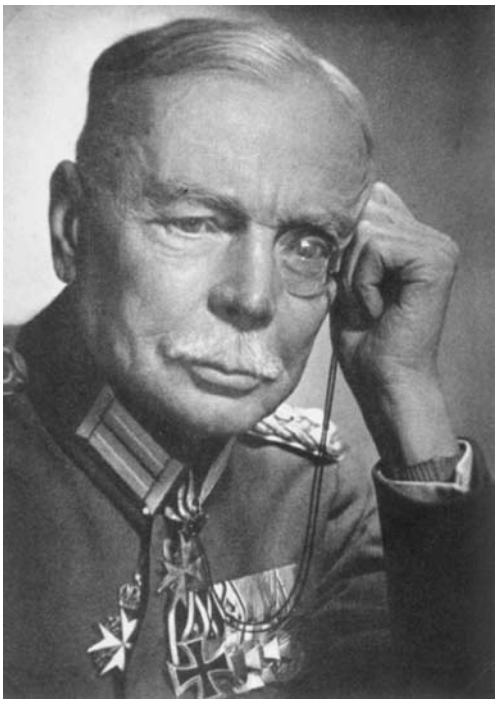

Generalul Hans von Seeckt

lă (astăzi Bialochovo, Polonia) într-o familie cu tradiție în meseria armelor: unul dintre frații săi, Arthur, a devenit tutore al prințului Wilhelm, viitorul împărat, în timp ce Eugen a ajuns general de cavalerie. Singura soră, Olga von Falkenhayn, a fost mama viitorului mareșal Feodor von Bock[17].

A intrat în armată în 1880, la 19 ani. După absolvirea academiei de război a lucrat în cadrul Marelui Stat Major. Între 1896 și 1903 a activat în China, fiind parte a coaliției internaționale implicate în reprimarea revoltei boxerilor. În 1912 a fost avansat la gradul de general-maior și a devenit ministru de război un an mai târziu, în 1913. La 14 septembrie 1914, după înfrângerea armatei germane pe Marna, l-a înlocuit pe von Moltke (cel tânăr) în fruntea Marelui Stat Major. Convins că războiul se poate câștiga doar pe frontul de est (spre deosebire de generalii Hindenburg și Ludendorff, care erau favorabili unei ofensive de mari proporții în vest), Falkenhayn a fost adeptul unei campanii de uzură la Verdun, în viziunea sa armata franceză urmând inevitabil să-și epuizeze forțele, lucru care nu s-a întâmplat. Pe fondul eșecului de pe frontul de vest și al noilor evoluții în est (ofensiva Brusilov și intrarea României în război), la 29 august 1916 a fost eliberat din funcție, la 6 septembrie fiind numit în fruntea Armatei a 9-a, unde a putut să-și pună în practică concepțiile fundamental ofensive[18].

După campania încununată de succes din România, în septembrie 1917 a fost trimis în Palestina pentru a primi comanda a două armate otomane, cu rangul de Mushir (mareșal). Ajuns târziu pe front, la 1 noiembrie, nu a putut împiedica cucerirea Ierusalimului de către trupele britanice aflate sub comanda generalului Edmund Allenby[19]. În februarie 1918 a primit comanda Armatei 10 în Belarus, unde se găsea și la terminarea războiului. S-a retras din armată în 1919, pe moșia familiei, unde a devenit un prolific memorialist. A decedat la 8 aprilie 1922. Un amănunt interesant: singura sa fiică (a avut și un fiu), Erika, s-a căsătorit cu viitorul general Henning von Treskow, un membru activ al complotului care a pus la cale tentativa de asasinat împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944 și care s-a sinucis a doua zi, 21 iulie, pe frontul de est[20].

Un alt general cu un rol decisiv în campania Armatei a 9-a germane în România a fost Eberhard Graf von Schmettow, comandantul Corpului de Cavalerie, născut la Halberstadt în Prusia la 17 septembrie 1861. După o scurtă participare la campania din Vest, în 1915 a fost transferat pe frontul de est. După campania din România a primit cea mai importantă decorație prusacă, *Pour le Merite*. La începutul anului 1917 corpul pe care îl comanda a fost relocat pe frontul de vest, unde a rămas până la terminarea războiului. Unul dintre cei doi fii (a avut și trei fete) a murit în bătălia de la Cunel în 1918. A ieșit din cadrele armatei în februarie 1919 și a decedat la 21 ianuarie 1935[21].

Curt Ernst von Morgen, comandantul Corpului 1 rezervă german din cadrul Armatei a 9-a, născut la noiembrie 1858, a făcut parte în prima parte a carierei din corpul expediționar german din Camerun, participând la două călătorii de explorare în 1889 și în 1890-1891. După o scurtă revenire în țară, în 1894 a fost retrimis în Camerun, unde a fost, printre altele, observator militar în cadrul unei expediții britanice. În 1897 a fost numit atașat militar la Istanbul, fiind implicat în organizarea vizi-

Generalul Konrad Krafft von Dellmensingen

Generalul Arthur Arz von Straußenburg

Mareșalul August von Mackensen

tei Kaiser-ului Wilhelm al II-lea în Palestina în 1898. În august 1914 a fost înaintat la gradul de general-locotenent și a primit comanda Diviziei 3 rezervă din Danzig, cu care a participat la bătălia de la Tannenberg și la prima bătălie de la lacurile mazuriene. Pentru performanțele pe câmpul de luptă a fost decorat cu *Pour le merite*, la care au fost adăugate frunzele de stejar în decembrie 1916, după campania încununată de succes din România. În ianuarie 1917 Corpul 1 rezervă a fost transferat pe Frontul de Vest până la încheierea ostilităților. A decedat în Lübeck la 15 februarie 1928[22].

În ciuda aparențelor, unitățile armatei germane prezentau același amestec descurajant de nume și componente ca și armatele austro-ungare. Constituția celui de-al doilea Imperiu german, adoptată la 16 aprilie 1871, permitea Prusiei, Bavariei, Saxoniei și Württembergului să păstreze contingente naționale separate, deși controlul aproape total aparținea Prusiei. Proporția soldaților din fiecare componentă era stabilită prin lege: Prusia avea cea mai mare armată (78% din total), având în vedere că acolo locuiau două treimi din supușii imperiului și oferea dinastia conducătoare, Hohenzollernii. Bavaria avea 11% din total (trei corpuri de armată), o forță care îi permitea să aibă propriul stat-major; Saxonia furniza un corp de armată (7%) și Württemberg câteva regimente (4%). Cu excepția Corpului de Gardă Imperială, care putea recruta de pe tot teritoriul Prusiei, regimentele și diviziile aveau propria lor zonă geografică din care obțineau rezerve[23].

În afara forțelor active, în armata germană existau și trei elemente ale rezervei: *Ersatz*, *Landwehr* și *Landsturm*. Potențialii recruți erau chemați sub arme pentru doi ani la împlinirea vârstei de 20 de ani, dar (la fel ca în armata dualistă) constrângerile bugetare făceau ca nu toți să servească sub arme[24]. În realitate, armata germană recruta mult mai puțini bărbați, ca procent al populației, decât armata franceză. Testele fizice identificau cei mai buni oameni, iar cei care nu erau aleși pentru serviciu activ erau plasați în *Ersatz*, reprezentând eșalonul ce urma să fie chemat sub arme la declanșarea războiului și căruia i se cerea să participe la exerciții militare de două-trei ori pe an, fapt care de cele mai multe ori nu se întâmpla tot din cauza constrângerilor bugetare. Cei recrutați serveau doi ani de serviciu activ, apoi cinci ani de rezervă (cu obligația unor instrucții anuale), 11 ani în *Landwehr* (unde serviciul exista doar pe hârtie), după care urma înrolarea în *Landsturm* până la împlinirea vârstei de 45 de ani[25].

Inclusiv pentru germani, impactul războiului a fost un adevărat șoc. Planificarea atentă și organizarea tipic prusacă începută cu decenii înainte s-a dovedit inadecvată în fața realității războiului industrial. Războiul burilor din Africa de Sud în 1899 și războiul ruso-japonez din 1905 au fost tot atâtea semnale despre tipul de conflict ce avea să urmeze, dar inclusiv germanii au decis să le ignore. Majoritatea planificatorilor și-au folosit experiența colonială în elaborarea instrucției și tacticii. În războaiele coloniale, o armată modern înzestrată lupta de cele mai multe ori împotriva unor rebeliuni locale, cu capacități de luptă primitive. Însă în primul război s-au confruntat armate cu o organizare și dotare similare; inadecvarea tacticilor de luptă a dus la „războiul tranșeelor”[26].

Principala unitate a armatei germane era regimentul de infanterie, care mai păstra încă denumirile tradiționale. Regimentele își obțineau întăririle dintr-un teritoriu delimitat, ceea ce însemna că un soldat nou ajungea să aibă camarazi ale căror dialecte și zone de baștină erau aceleași cu ale lui. Unele localități de dimensiuni mai mari puteau recruta un regiment întreg, în timp ce zonele rurale se limitau la o companie sau batalion pentru regimentul asociat regiunii respective, un sistem integrat structurii sociale, deopotrivă complex dar foarte bine organizat. Nu existau unități specializate pentru instrucție: noii soldați intrau în armată în fiecare an în octombrie, prezentându-se direct la regimentul în care urmau să servească în următorii doi ani. După terminarea serviciului activ, de regulă urma serviciul de rezervă în același regiment, ceea ce putea însemna 22 de ani petrecuți alături de familie, vecini și prieteni, un sistem care dezvolta un puternic sentiment de loialitate în cadrul unității, cel puțin în timp de pace[27].

În timpul războiului, comandanții de regiment nu se mai puteau ocupa de instrucția rezervelor, care continuau să sosească din aceleași zone teritoriale și erau instruite la centrele de recrutare conduse de ofițeri și gradați

detașați de la unitățile de pe front unde erau alocați soldații respectivi. Germanii au depus însă mari eforturi pentru a se asigura că noii recruți erau instruiți la unitățile lor după sosirea pe front înainte de a fi trimiși în luptă. Noile tehnici introduse treptat pe parcursul războiului necesitau antrenament pe front. În astfel de cazuri, au fost fondate școli speciale pentru antrenamentul cadrelor, care apoi reveneau la unitățile lor de origine pentru a-i instrui la rândul lor pe alții[28].

Diferitele tipuri de regimente erau organizate în divizii, corpuri de armată și grupuri de armată. În general, infanteria mărșăluia, urmată de artileria și logistica ce folosea tracțiune animală, în mare parte. Densitatea rețelei feroviare din nord-vestul Europei dădea posibilitatea beligeranților să desfășoare armatele cu o viteză fără precedent. Pe de altă parte, manevrabilitatea nu o depășea pe cea a armatelor romane, de exemplu, dar tehnica de luptă modernă a dus la pierderi teribile, de neconceput în războaiele anterioare[29].

Chiar dacă existau componente separate de administrare, recrutare și echipare, conducerea operațională aparținea Marelui Stat Major prusac, armata prusacă servind drept model pentru toate celelalte. Această uniformitate permitea și multă flexibilitate în alocarea unităților, o caracteristică a armatei germane. Unitățile erau frecvent modificate, fiind luate batalioane și regimente și trecute de la una la alta, în funcție de misiuni. În felul acesta, era un lucru obișnuit să vezi o divizie germană într-un corp de armată austriac, un regiment bavarez într-o divizie prusacă de infanterie sau o baterie de artilerie din Württemberg într-o unitate din Saxonia[30].

Armata germană era scutită de problemele de ordin etnic cu care se confrunta Imperiul austro-ungar. Exista o importantă minoritate franceză din Alsacia și Lorena rămasă neasimilată, fără însă a exista larga autonomie de care se bucurau unele grupuri etnice în cadrul imperiului dualist. Regimentele din Alsacia și Lorena erau considerate unități de elită și au luptat cu eroism pe ambele fronturi. Enclavele de polonezi din estul Germaniei, deși reprezentate în Reichstag, aveau o influență limitată. În consecință, coerența etnică și culturală a armatei germane era mult mai mare decât a celei habsburgice, rivalitatea dintre state având mai degrabă o notă amicală[31].

Dispute, reorganizări, efective

Disputa dintre Falkenhayn și comandamentul austriac, privitoare la direcția principală de atac (comandantul Armatei a 9-a preferând un atac spre sud, în timp ce Marele Stat Major austriac înclina spre trecătorile de la est) putea avea consecințe dintre cele mai neplăcute pentru Puterile Centrale, având în vedere apropierea grabnică a iernii. Ideea de a intra în Moldova prin pasul Oituz și de a izola armata română de eventualele întăriri rusești venite pe valea Siretului nu era pe placul generalului Falkenhayn, care avea îndoieli că se putea ajunge în Moldova doar cu cavaleria și infanteria: „Fără artilerie, ingineri și trupe auxiliare, această acțiune n-avea nicio șansă”[32]. Falkenhayn a fost deranjat și de subordonarea Armatei a 9-a comandamentului de front al arhiducelui Karl, având o părere destul de proastă despre șeful de stat major al acestuia, generalul Hans von Seeckt[33].

Cu toate astea, la insistențele superiorilor săi, Falkenhayn a ordonat un atac la est, spre Târgu Ocna, cu Corpul de Cavalerie von Schmettow, compus din Divizia 1 Cavalerie austriacă și Divizia 71 infanterie. În pasul Oituz, divizia 71 austriacă a pătruns pe teritoriul românesc, situația extrem de gravă fiind redresată prin sosirea din Dobrogea a Diviziei 15 infanterie, al cărui comandant, Eremia Grigorescu, a răspuns generalului Averescu la cererea acestuia de rezistență cu o frază celebră: „Pe aici nu se trece!”[34]. Ulterior, comandamentul austriac s-a orientat spre trecătorile din sud, care duceau de la Brașov la București, opinie aflată în contradicție cu cea a lui Falkenhayn, care (așa cum precizam) considera, pe bună dreptate, că aceste trecători lungi și înguste favorizau o puternică rezistență. Într-o întâlnire cu von Seeckt la Brașov, la 15 octombrie, cei doi generali au încercat fără succes să ajungă la un numitor comun. Falkenhayn a decis să-l abordeze direct pe Ludendorff, care i-a aprobat punctul de vedere; generalul Hötzendorf a consimțit și el, cu condiția ca atacul asupra trecătorilor de la sud să nu aibă de suferit[35].

Astfel, Falkenhayn și-a impus punctul de vedere: în timp ce trupe ale Puterilor Centrale urmau să preseze în zona Oituz, Brașov și

Turnu-Roșu, sperând la o eventuală traversare, atacul decisiv urma să fie dat prin pasurile Vâlcan și Lainici, având drept vârf de lance divizia 11 bavareză sosită din Rusia, poreclită și *Divizia zburătoare* pentru că participase la toate campaniile importante ale războiului, suferind pierderi grele la Verdun în prima jumătate a anului 1916[36]. Hotărârea și determinarea lui Falkenhayn au fost decisive în campania ce urma, una dintre cele mai încununate de succes campanii ale armatelor Puterilor Centrale în timpul Primului Război Mondial.

După 15 octombrie 1916, Puterile Centrale au reușit să concentreze pe frontul Carpaților 14 divizii de infanterie, 6 divizii și o brigadă de cavalerie, 3 brigăzi de infanterie, 3 detașamente tactice și 3 brigăzi de munte. Armata a 9-a germană avea în compunere Corpul de cavalerie Schmettow (diviziile 3 cavalerie germană, 1 cavalerie austro-ungară, divizia 71 infanterie austro-ungară), Corpul 39 rezervă german (diviziile 89 și 187 infanterie germane, 51 honvezi), Corpul 1 rezervă german, cunoscut și sub numele de grupul Morgen (diviziile 76 rezervă germană, 12 bavareză, Brigada 8 munte austro-ungară), Grupul Krafft (Corpul alpin german, cu brigăzile 2 și 10 munte austro-ungare), Grupul Kneusll (Divizia 11 bavareză, Brigada 144 mixtă austro-ungară, Divizia 6 cavalerie germană și 2 batalioane de cicliști) și Grupul Szivo (Brigada 145 mixtă austro-ungară, Detașamentul Dunărea). În rezerva trupelor din Transilvania (a grupului de armate arhiducele Carol) se găseau Divizia 8 rezervă bavareză, Divizia 10 infanterie bavareză și Divizia 7 cavalerie germană. Sub aspectul structurii de comandament a forțelor germane și austro-ungare ce acționau pe frontul din Transilvania, Armata 1 austro-ungară se subordona, din punct de vedere operativ, Armatei 9 germane[37].

Restructurările la nivel de comandament amintite anterior, prin constituirea la sfârșitul lunii septembrie a Grupului de armate arhiducele Carol (cu punctul de comandă la Oradea), în compunerea căruia intrau Armata a 9-a germană și armatele 1 și 7 austro-ungare, în vederea concentrării și unificării comenzii trupelor germano-austro-ungare ce acționau pe frontul din Transilvania, l-au nemulțumit pe Falkenhayn, care mărturisea: „Desigur că ea [măsura de constituire a grupului de armate n.n.] nu însemna o recunoaștere a meritelor mele personale sau ale Armatei 9, pe timpul marșului victorios în Transilvania. Nici din punct de vedere operativ nu i-am văzut folosul. Trebuia ca ori să subziste situația actuală sau Armata 1 austriacă să fie pusă sub ordinele arhiducelui; Armata 9 trebuia să rămână independentă, adică sub ordinele imediate ale comandamentului suprem german. Se poate chiar afirma să aceste dispoziţiuni de comandament erau vulnerabile, unind o armată a cărei deviză era ofensiva brutală, cu alte două armate, care aveau mai mult misiuni defensive. Nu se putea deci evita ca interesele armatei ofensive să nu sufere din cauza celor ale armatelor defensive, cu atât mai mult cu cât tânărul comandant trebuia să resimtă penibil marșul victorios al Armatei 9, după retragerea, chiar trecătoare, a armatelor 1 și 7 austriece”[38].

În privința trupelor române aflate în apărare, o analiză succintă relevă faptul că dispozitivul strategic realizat avea aripa stângă mai slabă (Armata 1), centrul mai puternic (Armata 2), concentrând majoritatea resurselor și mijloacelor și o aripă dreaptă (Armata de Nord) care se găsea, atât prin natura terenului cât și a forțelor din compunere, într-o situație bună pentru apărare[39]. După experiențele primelor luni de război, în special în urma înfrângerilor de la Sibiu și din trecătorile de la sud de Brașov, Marele Cartier General român luase decizia de a reorganiza liniile defensive. Până la mijlocul lunii octombrie trupele române încercaseră în general să apere fiecare trecătoare pe toată lungimea ei. Din această cauză, ele fuseseră de două ori depășite prin flanc de către germani: în septembrie, în pasul Turnu Roșu și în octombrie la Rucăr, în pasul Bran. Marele Cartier General a decis să blocheze ieșirea din fiecare trecătoare cu forțe de mărime medie (brigadă), în locul unei divizii întregi și să păstreze restul trupelor în rezervă pentru a le folosi la contraatac[40].

Decizia Marelui Cartier General român de a organiza apărarea pe linia Carpaților, așa cum a fost ulterior și hotărârea de a purta bătălia pentru București, a avut deopotrivă semnificații atât militare, cât și politice. Cele politice se leagă de atitudinea aliatului rus. Înaltul comandament al armatei țariste a militat în permanență

pentru o apărare pe Siret, oferind și informații care nu coincideau cu realitatea. Astfel, la 29 septembrie, comandamentul suprem rus comunica faptul că „din informațiile precise avute nu există niciun pericol de invadare a țării de nicio parte. Din calculele Marelui Stat Major rus, trenurile din Ungaria, Galiția și Transilvania nu permit adversarului să mai concentreze alte 5 divizii mai curând de 2 săptămâni, în presupunerea că aceste disponibilități vor putea fi create. În acest timp se va putea realiza gruparea și în special se va putea concentra masa de manevră în jur de Galați, care va putea opera fie în Transilvania, fie în Dobrogea, după cum evenimentele vor cere". Dar această „masă de manevră" nu s-a concretizat; pentru comandamentul rus, Oltenia și Muntenia reprezentau un sector ce nu merita apărat al frontului oriental, o împrăștiere inutilă a forțelor[41]. Bazându-se exclusiv pe trupele proprii și pe sprijinul Misiunii Militare franceze, decizia României de a apăra cu orice preț teritoriul național, chiar dacă s-a soldat cu o grea înfrângere în 1916, a avut un impact decisiv asupra consecințelor războiului.

NOTE

[1] Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Meteor Publishing, București, 2014, pp. 123-124.

[2] Vasile Th. Cancicov, *Jurnal din vremea ocupației,* vol.I, selecție, ediție îngrijită și introducere de Daniel Cain, București, Editura Humanitas, 2015, p. 82.

[3] *Ibidem*, p. 125.

[4] General Victor Pétin, *Drama României 1916-1918*, București, Editura Militară, 2016, p. 27.

[5] *Istoria militară a poporului român*, Vol. V, București, Editura Militară, 1988, p. 435.

[6] Michael B. Barrett, *Preludiu la Blitzkrieg. Campania austro-germană în România – 1916*, București, Editura Militară, 2016, p. 171.

[7] Erich Falkenhayn, *Campania Armatei 9-a contra românilor și rușilor*, 1916/1917, București, 1937, p. 28.

[8] *Ibidem*, p. 103.

[9] Michael B. Barrett, *op.cit.*, p. 172.

[10] *Istoria militară....* p. 436.

[11] Michael B. Barrett, *op. cit.*, p. 172.

[12] Erich Falkenhayn, *op. cit.*, p. 32; Michael B. Barrett, *op. cit.*, p.172.

[13] *România în anii primului război mondial,* vol. I, București, Editura Militară, 1987, p. 391.

[14] Erich Falkenhayn, *op. cit.*, p. 32.

[15] Michael B. Barrett, *op. cit.*, p. 173.

[16] *Ibidem*, pp. 173-174.

[17] Afflerbach, Holger (1996). *Falkenhayn: Politisches Denken und Handeln im Kaiserreich*, Beiträge zur Militärgeschichte, München: Oldenbourg, p. 9.

[18] http://www.historyofwar.org/articles/people_falkenhayn.html, accesat la 19 ianuarie 2017.

[19] Michael Hesermann, *Did a German Officer prevent the massacre of the Jews of Eretz Yisrael during World War?*, Jerusalem Post Magazine, Friday, 9 December 2011.

[20] Michael Balfour, *Withstanding Hitler in Germany 1933-1945*, London, Routledge Chapman % Hall, p. 132.

[21] Hermann Cron, *Imperial German Army, 1914-1918: Organisation, structure, orders of battle*, Helion and Company Ltd., 2006, pp. 95-96.

[22] Hans Möller, *Geschichte der Ritter des Ordens pour le mérite im Weltkrieg*.

[23] Michael B. Barrett, *op. cit*, p. 64.

[24] http://www.worldwar1.com/sfgarmy.htm, accesat la 19 ianuarie 2017.

[25] Michael B. Barrett, *op. cit.*, p. 64.

[26] http://www.worldwar1.com/sfgarmy.htm, accesat la 20 ianuarie 2017.

[27] http://www.worldwar1.com/sfgarmy.htm, accesat la 20 ianuarie 2017; Michael B. Barrett, *op. cit.*, pp. 64-65.

[28] Michael B. Barrett, *op. cit.*, p. 65.

[29] http://www.worldwar1.com/sfgarmy.htm, accesat la 20 ianuarie 2017.

[30] Michael B. Barrett, *op. cit.*, p. 65.

[31] *Ibidem*, p. 66.

[32] *Apud* Glenn E. Torrey, *op. cit*. p. 133.

[33] Erich Falkenhayn, *op. cit.*, pp. 105-107.

[34] *România în anii primului război mondial*, vol. I, București, Editura Militară, 1987, pp. 420-421.

[35] Glenn E. Torrey, op. cit., p. 136.

[36] Michael B. Barrett, op. cit., p.

[37] România în anii.., pp. 386-387.

[38] Erich Falkenhayn, *op. cit.*, p. 388.

[39] *România în anii...*, p. 392.

[40] Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, ediția a 3-a, retipărită, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 432.

[41] Lt. col. Alexandru Ioanițiu, *Războiul României (1916-1918)*, vol. I, Bucureși, Tipografia „Geniului", f.a., pp. 120-121.

ANTANTA ŞI POLITICA FORŢEI FAŢĂ DE GRECIA (OCTOMBRIE 1915 – DECEMBRIE 1916)

DANIEL FOCŞA *

Abstract

During the period between the outbreak of the Great War and the forced abdication of King Constantine I of Greece in June 1917, Entente's constraints towards Greece grew constantly. The Greek neutrality was far from being adhered to, not only by the Germans and the Bulgarians, but especially – and this might seem surprising at first glance – by those powers who called themselves "protectors" and "guarantors".

In the country in which Lord Byron had died a century before, General Maurice Sarrail, admiral Louis Dartige du Fournet, special envoy Charles Jonnart and others imposed their will behind the threat of military force.

It all went according to the so-called "snowball" scenario. The number of allied soldiers in Macedonia increased, their positions were reinforced, the requests of war materials multiplied – and so did the requisitions and the political and military pressures. If, in November 1915, the British and French landed in Thessaloniki without being asked to by anyone (in fact, Eleftherios Venizelos did called them, in secret, over King's word), two years later Greece will be forced to enter the war on their side.

Keywords: Constantine I of Greece, neutrality, expeditionary corps, General Maurice Sarrail, army

După debarcarea Aliaților la Salonic, aceştia vor acționa în așa fel încât puțin câte puțin, într-un an și jumătate, vor reuși să paralizeze statul elen din punct de vedere militar, printr-o acțiune sistematică. Aceasta începe cu cererile de control asupra telegrafului, telefoanelor, căilor de comunicație cu Macedonia etc. și sfârșește prin blocada navală și cererile insistente ale generalului Sarrail din decembrie 1916, care solicita bombardarea palatului regal din Atena.

* Licențiat al Facultății de Istorie, master în Istorie, cu specializarea «România în secolul XX» și absolvent al Facultății de Filosofie, toate la Universitatea din București. Este autorul volumelor: *Escadrila Albă. O istorie subiectivă* (2008; 2013), Dan Vizanty. Destinul unui pilot de vânătoare (2010), Aviatori de altădată (2012) și Ioan Di Cesare. Un aviator de elită în arhivele Securității (2016).

Generalul Maurice Sarrail în Salonic

Se observă, de-a lungul acestei întregi perioade, cum relațiile autorităților legitime elene cu corpul expediționar de la Salonic se deteriorează progresiv. La început, Sarrail încearcă să păstreze relații amiabile. În octombrie 1915, venizeliștii (partizanii omului politic liberal Elefterios Venizelos), în acord cu ambasadorul Jean Guillemin, au plănuit să-l ducă pe rege să viziteze tabăra aliată de la Salonic. Totul era pregătit (deși nu exista încă acordul explicit al suveranului) când o telegramă din Berlin, remisă prin ambasadorul grec Theotokis (20 octombrie), arată tranșant opoziția categorică a kaiserului, care fusese informat de aceste demersuri. În telegramă se subliniază «mulțumirea că Majestatea Sa a renunțat să se ducă la Salonic în circumstanțele actuale»[1].

– În urma acestei telegrame, tentativa vizitei – dacă a existat într-adevăr – eșuează. În ciuda bunelor sale intenții față de Antanta (de care Aliații în general și Sarrail în special nu se arătau deloc convinși), regele Constantin I persistă în politica sa de păstrare a neutralității. Aceasta cu atât mai mult cu cât noul front deschis în Balcani de către corpul expediționar franco-britanic suferă eșec după eșec. Serbia va fi pierdută. În octombrie – noiembrie 1915, până în luna decembrie, când luptele încetează, au loc operațiuni militare pe valea Vardarului. Francezii, în special, dau lupte în octombrie la Stroumița, la Kosturino și la Krivolak Gradsko, iar în noiembrie la Cicevo. După ofensivă, armatele aliate sunt respinse de către bulgaro-germani, și are loc retragerea către Salonic. În decembrie se mai dau lupte la Demir-Kapur și la Mursena, iar englezii luptă la Doiran[2]. Retragerea la Salonic («replierea…») are loc în condiții dificile, dar aici armata aliată se bucură de o anumită siguranță, datorită solicitărilor autorităților elene ca armatele germano-bulgare să se oprească la frontiera grecească din Macedonia.

Constantin I al Greciei

Atmosfera de la Salonic este destul de încărcată, în parte și datorită personalității conflictuale a generalului Sarrail. Este de notorietate că pe peronul unei gări, la întoarcerea în Grecia, Sarrail a insultat în termeni violenți pe un alt general, subordonat lui. De asemenea, el obișnuia să favorizeze anumiți ofițeri,

devotați lui, în timp ce subordonații care nu-i împărtășeau convingerile politice erau permanent obstrucționați în activitatea lor și șicanați. Generalul francez manifesta o permanentă neîncredere față de toată lumea și mai ale față de greci, pe care îi disprețuia. În rândurile corpului aliat, relațiile franco-britanice erau camaraderești, însă distante, reci. Armata britanică, aristocratică în cadrele sale superioare, prin originea sau prin pretențiile ofițerilor ei, era caracterizată prin elitism pronunțat. Nu era și cazul ofițerilor francezi, mai ales al rezerviștilor, care proveneau din toate clasele sociale, și mai ales din rândul burgheziei de mijloc. Moravurile, obiceiurile, educația, toate contrastau cu cele ale ofițerilor englezi, în general mai bogați și cu o soldă mai consistentă. Aceste contraste erau mai frapante la Salonic decât pe celelalte fronturi europene, căci aici cele două corpuri ofițerești erau în contact zilnic, chiar și în ce privește cadrul vieții private. Ei se salutau corect, se stimau reciproc, dar nu se amestecau unii cu alții[3].

În ceea ce privește relațiile oficiale dintre greci și Aliați, situația era mult mai proastă.

În Parlament, la 4 noiembrie 1915, Venizelos interpelează guvernul, somându-l pe primul ministru Alexandros Zaimis să intervină militar. Acesta refuză. Parlamentul îl răstoarnă, cu 147 de voturi contra 114. Regele îi propune să reconstituie cabinetul, ceea ce Zaimis refuză. Stephanos Skouloudis acceptă președinția Consiliului de Miniștri, dar păstrează componența acestuia, cu amiralul Pavlos Coundouriotis la Ministerul Marinei[4]. Sunt organizate noi alegeri. După succesele răsunătoare ale Centralilor din toamna lui 1915, alegerile se întorc în favoarea regelui[5], adică a neutralității. Cabinetul Skouloudis, care urmase lui Zaimis, era animat de aceleași dispoziții binevoitoare față de Antanta.

Elefterios Venizelos

La 9 noiembrie 1915, Skouloudis adresă ambasadorilor Greciei acreditați pe lângă guvernele puterilor aliate intrucțiuni în care se vorbește despre «hotărârea noastră fermă de a ne continua neutralitatea cu un caracter sincer binevoitor față de Puterile Antantei». Guvernul cel nou își asumă așadar declarațiile anterioare ale cabinetului Zaimis în privința atitudinii amicale a guvernului regal față de trupele aliate de la Salonic[6].

La 10 noiembrie 1915, titularul afacerilor străine al Imperiului german, Gottlieb von Jagow, îi amintea ministrului Greciei la Berlin, Theotokis, că Regatul elen trebuie să dezarmeze pe francezi, potrivit dreptului internațional și legislației interne, fiind o țară neutră. În caz contrar, suna amenințarea lui Jagow, germano-bulgarii își rezervă dreptul de a invada Grecia.

Londra și Parisul declară însă că un asemenea act (dezarmarea armatelor franco-britanice și internarea lor în lagăre speciale) va fi considerat ca unul ostil la adresa puterilor aliate. Guvernul britanic, în fața atâtor complicații, propune la un moment dat să se părăsească Salonicul și să se caute o altă bază, ca de exemplu Dede-Agatch sau Alexandretta. Aristide Briand a făcut eforturi considerabile ca să înfrângă scrupulele englezilor și să-i hotărască să rămână la Salonic.

Denys Cochin va fi trimis în scurt timp la Atena și la Salonic, cu instrucțiuni destul de vagi. El sosește în Grecia prin Canalul de Corint și debarcă la Patras. Aici îl întâmpină o mulțime compactă de oameni, cu manifestări de bucurie și simpatie. Atena este luminată în miez de noapte în cinstea sa și au loc mari manifestații de simpatie în fața hotelului *Grande Bretagne*. La 17 noiembrie el se întâlnește cu primul ministru. La început, întrevederea frizează penibilul. Cochin îl somează: „Neutralitatea dumneavoastră se impune să fie una spe-

cială, adică în mod special binevoitoare" față de Franța și Anglia. La neîncrederea trimisului special față de greci, Skouloudis îi jură că nici un soldat sârb sau francez nu va fi dezarmat de către armata elenă. Aceste asigurări solemne îl mai liniștesc întrucâtva pe trimisul special francez, dar nu întru totul.

Două zile mai târziu are loc întâlnirea acestuia cu regele.

„Ei bine, domnule Cochin – îl întâmpină acesta jovial – ați crezut că ați ajuns printre nemți. Recunoașteți că v-ați înșelat. Vi s-a făcut ieri o primire de care sunteți mulțumit, cred… În Franța mă judecați greșit, vă închipuiți că sunt înfeudat Germaniei. Nu este adevărat. Am multă simpatie pentru Franța. Însă eu nu sunt nici francez, nici german, eu sunt grec. M-am născut, am trăit în Grecia. Apăr doar interesele țării mele". La neliniștea lui Cochin, că armatele aliate de la Salonic nu ar fi în siguranță din cauza intențiilor incerte și a măsurilor imprevizibile pe care le-ar putea lua grecii contra lor (la acea dată armata elenă mai putea lua încă astfel de măsuri) regele îi declară: „Niciodată trupele mele nu vor ataca pe Aliați; vă dau cuvântul meu de gentleman".

La asemenea promisiune, diplomatul francez, dacă era la rându-i un gentleman, nu ar fi trebuit să mai aibă nicio îndoială. Însă acesta nu părea pe deplin convins. În tot cazul, nu atât de convins pentru a-l liniști și pe generalul Sarrail în privința intențiilor elene.

Pe acesta îl va întâlni la Salonic două zile mai târziu, pe 20 noiembrie, unde Cochin sosește la bordul vasului *Hellé*. Generalul este neliniștit. Se simte amenințat. I se pare că este pe punctul de a fi prins în capcana perfidiei elenice. Îi spune lui Denys Cochin: „La Salonic se găsesc 70.000 de francezi și 30.000 de englezi. Grecii sunt 150.000. Mă găsesc la mila lor, este dezastru dacă se întorc contra noastră".

Cochin îl asigură în van: „Nu se vor întoarce, am cuvântul regelui".

Aceleași temeri ca și Sarrail le au și englezii. Amiralul Nicholson i se plânge trimisului francez: „Armatele noastre sunt ostatece în mâna grecilor; orice acțiune navală ar fi periculoasă". Spunând „orice acțiune navală", amiralul britanic se referea la acțiuni contra grecilor, acțiuni de constrângere. Dorind să-și asigure securitatea propriilor trupe, Aliații decid că cel mai bun mijloc este să treacă la mișcări ofensive ale navelor. Escadrele lor sunt concentrate amenințător la Milo, de unde puteau interveni în caz de nevoie.

Când regele Constantin a aflat de acest lucru, a fost cuprins de o asemenea furie, încât premierul Skouloudis a alergat în toiul nopții să-l trezească pe Guillemin și să-i ceară retragerea imediată a vaselor de pe aceste poziții, pentru a evita un conflict. Regele însuși a mărturisit mai târziu că era pe punctul de a face „o nebunie". În această situație, navele au fost retrase, dar a plecat și un număr destul de important de soldați eleni din Salonic, unde s-a hotărât să mai rămână doar o divizie grecească, precum și personalul căilor ferate, garnizoana greacă a fortului Karabournou, la intrarea în portul Salonicului, precum și bateriile de tunuri care sunt în față, de cealaltă parte a portului[7].

În decembrie 1915, armata se găsea într-o stare morală foarte proastă, iar țara însăși, într-o stare haotică, din toate privințele. Moralul soldaților era foarte scăzut, și erau manevrați politic, vorbindu-li-se despre teribila forță a armatei germane – din fața căreia nu trebuie decât să te retragi, despre efectele groaznice ale gazelor otrăvitoare, ale tunului Krupp de 42 mm etc. Însă unele cadre ale armatei nu împărtășesc punctul de vedere al Statului Major și guvernului[8].

La 6/19 decembrie 1915 au loc noi alegeri. Se pare că regele ar fi declarat anterior în public că nu va aduce în nici un caz la putere pe Venizelos. Nici nu a fost cazul, pentru că partidul liberal nu s-a prezentat în alegeri. Participarea la vot a fost destul de redusă[9].

D. Rhallys, fost președinte al Consiliului de Miniștri, îi spune lui Georgios Melas (secretarul regelui) că înainte cu o zi (pe 9 decembrie), în ședința guvernului, s-a opus din toate puterile la pretenția germanilor ca Grecia să lase să pătrundă pe teritoriul său armatele bulgare (în Macedonia) în caz că acestea vor ataca. Însă a prevalat opinia contrară. Acest prim abandon al Macedoniei avea să ducă, câteva luni mai târziu, la cedarea fortului Rupel, a Serresului și Cavallei[10].

La 29 decembrie 1915 / 11 ianuarie 1916 a început debarcarea Aliaților în insula Corfu, pe baza unui simplu avertisment adresat au-

torităților portuare de către comandantul forțelor navale aliate. Opt zile mai târziu, insula Cefalonia avea să aibă aceeași soartă. Toate acestea în ciuda tratatului de la Londra din 1863, semnat inclusiv de Anglia și de Franța (care acum îl încălcau) și care stipulează în articolul II: „Insulele Ionice, după unirea lor cu Regatul Greciei, se vor bucura de avantajele unei neutralități perpetue, și în consecință nicio forță armată, navală sau militară, nu va putea niciodată să fie reunită sau staționată aici…”[11].

În afară de aceasta, în Macedonia trupele generalului Sarrail fac acum practic ce vor, sub pretextul „necesităților de război”. Din rațiuni tactice, generalul vrea să distrugă podul de la Demir-Hissar, de pe Struma. El întreabă la Paris dacă poate face acest lucru. De acolo este refuzat voalat, invocându-se pericolul conflictului cu trupele grecești. Ordinele Marelui Cartier General sunt contrare celor emanate de la Ministerul de Război. În această situație, generalul francez acționează după propria sa voință.

O altă măsură pe care o ia acesta este arestarea diplomaților Puterilor Centrale aflați la Salonic. În urma bombardării orașului de către aviația germană la 30 decembrie 1915, Sarrail estimează că nu pot fi lăsați liberi la Salonic consulii austriac, german, bulgar și cel turc. Când generalul Monroe voise să-i aresteze, Sarrail se opusese, dar acum ordonă chiar el această măsură, care se face în plină noapte. În urma acestui fapt, el informează Atena că au fost arestați 20 de diplomați austrieci, 17 turci, 12 bulgari și 5 germani. Ei au fost cu toții îmbarcați (în total 53 de bărbați și 6 femei). Comandantul jandarmeriei provinciei Macedonia și șeful Corpului 3 Armată grec au venit la generalul francez pentru explicații. Acesta le răspunde simplu că, după agresiunea incalificabilă a aviației germane, toți beligeranții (inclusiv diplomații țărilor respectiv) trebuie tratați ca agresori[12]. După această măsură, ministrul Franței la Atena dă un interviu într-un ziar grec și dezavuează acțiunea lui Sarrail, afirmând: „Eu nu am fost nici consultat, nici informat în prealabil. Întreaga responsabilitate să apese doar pe capul generalului !”[13].

Prefectul de Salonic protestează în scris față de arestarea consulilor străini, invocând suveranitatea violată a statului elen[14].

Anul 1916 a însemnat pentru Grecia o nouă etapă a neutralității sale, sau mai bine spus o nouă etapă pe drumul către pierderea acesteia. Presiunile Antantei se intensifică, până când, la sfârșitul anului (1 decembrie) va avea loc o adevărată răbufnire care dă de gândit – nu pentru mult timp însă – guvernelor aliate. Pe de o parte presiunile se mai domolesc (la sfatul ambasadorilor lor de la Atena, care realizează că spiritele sunt aici extrem de încordate), pe de altă parte, generalul Sarrail va cere cu insistență măsuri de mână forte, până acolo încât să solicite în repetate rânduri bombardarea palatului regal din Atena.

Pe plan intern, anul 1916 aduce cu sine și „secesiunea” lui Venizelos, care va lua hotărârea formării unui guvern paralel la Salonic. El face practic jocul Puterilor Antantei, lucrând pentru îndepărtarea cât mai grabnică a regelui Constantin de pe tronul Greciei. Ataşatul militar francez sugerează chiar deportarea suveranului în Algeria la sfârșitul războiului[15] (sugestie făcută în ianuarie 1916).

În Grecia, pe măsură de trece timpul, ambele tabere fac eforturi tot mai susținute pentru captarea simpatiei opiniei publice. Acest fapt se reflectă cel mai bine în spectrul presei elene. Astfel, ambasadorul francez subvenționează ziarele „L’Opinion” și „L’Indépendent” din Salonic, în timp ce „La Tribune” și „La Dépeche de Salonique” speră să primească o subvenție din partea Franței, susținându-i cauza.

În schimb, „Le Courrier de Salonique” se situează pe poziții germanofile.

Ziarul „Makedonia” (în limba greacă) este subvenționat de Venizelos.

Ziarele cele mai citite în rândul armatei sunt „Phos” și „Nea Alithia”, care se poziționează contra Antantei. Generalul Sarrail nu s-a sfiit să ocupe tipografia ultimului, timp de opt zile, drept represalii[16].

În această epocă (ianuarie 1916) au loc tratative între Grecia și Anglia, prin intermediul lui sit Thomas Cunningham, ataşatul militar englez. O combinație între el și locotenent-colonelul Ioannis Metaxas, sub-șef al Statului Major grec, este pe punctul de a se realiza. Este vorba să se grupeze întreaga armată elenă la Volo, Ekaterini, Cavalla. Sarrail răspunde lui Guillemin că aceste propuneri trebuie respinse. „Din punct de vedere militar – precizează

el – nu avem niciun interes ca grecii să fie mobilizați de vreme ce nu vor să lupte. Ei nu au decât un singur vis: soldații, să aibă mâncare și să nu lupte, ofițerii, să-și primească solda și să nu lupte nici ei”[17].

Pentru a-și asigura pozițiile, generalul francez continuă samavolniciile contra Greciei. Este vorba nu numai de umilințele pe care statul balcanic le are de suferit, ci și de distrugeri materiale, în pofida neutralității sale. De exemplu, la 12 ianuarie 1916 este aruncat în aer podul de la Demir-Hissar (obiectiv militar important), la ordinul generalului Sarrail.

Protestele generalului Bairas (comandant al diviziei a VI-a elene) sunt zadarnice. Urmează încă alte patru noi poduri distruse de Aliați în regiunea Kilindir-Hirsova[18].

Un episod foarte interesant îl reprezintă vizita generalului Sarrail la Atena (februarie 1916), când are loc întâlnirea acestuia cu regele Greciei.

Urmând directivele de la Paris, Sarrail încearcă să-l apropie pe acesta de poziția Antantei. Vizita sa în capitală are loc spre sfârșitul lunii. Întrevederea a fost destul de „jucată”. Francezul îl lasă mai întâi pe suveran să-i povestească campaniile din războaiele balcanice, apoi, pe un ton moderat, a început să-i descrie întăriturile și organizarea sa de la Salonic, invitându-l pe rege să vină să inspecteze fortificațiile. Deja „le Temps” anunța vizita suveranului la Salonic, vestind o „mare onoare” și „un prim gaj al victoriei”[19].

Desigur, întrevederea a fost curtenitoare. S-a discutat și despre neutralitate, precum și despre diverse distrugeri făcute de Aliați (Demir-Hissar, Kara-Borum etc), Sarrail oferind motivații de natură militară.

Generalul francez consemnează, în urma acestei întrevederi: „Regele este un violent atunci când nu ești de aceeași părere cu el. În convorbirea noastră a rămas totuși calm, doar de două ori l-am văzut agitându-și picioarele sub scaun”[20].

Sarrail rămâne la concluzia că primul ministru și Statul Major sunt pentru Germania, iar regele vrea doar să rămână neutru, evitând orice incident cu Aliații.

Secretarul regelui, Georgios Melas, afirmă că regele era destul de indispus; l-a primit pe general în apartamentele de la etajul întâi al palatului. La plecare, generalul, greșind ușa, ar fi dat peste regină, care asculta, ascunsă acolo împreună cu contele Wilhelm von Mirbach, ambasadorul german[21] – episod destul de neverosimil.

De-a lungul întregului an 1916 regele persistă în politica sa de neutralitate, considerând că intrarea în război, cerută cu atâta insistență de către Venizelos, ar fi funestă pentru țară. În martie, suveranul acordă un interviu publicației „Berliner tagblatt” (12/ 25 martie 1916), în care spunea: „În chestiunile politice, Venizelos este adesea „vizionar”. Când dl. E. Grey i-a sugerat de departe, ca preț al cooperării grecești, o parte din coastele Asiei Mici, el a declarat imediat în Cameră că vom avea întreaga Asie Mică occidentală, până la Afioum-Karaissar, cu munți și alte minuni, ca și când le-ar fi văzut în fața ochilor”[22].

În aprilie 1916 sârbii, pentru a ajunge din Corfu la Salonic, cer permisiunea (sprijinită de Aliați) de a trece pe teritoriul elen pe uscat, de frica submarinelor germane. Însă guvernul grec se opune ferm. La 14/ 27 aprilie, primul ministru Skouloudis trimite la legațiile grecești de la Roma, Petrograd și Londra o circulară, în care precizează: „…Am spus că Guvernul regal persistă în mod hotărât în refuzul său de a transporta trupe străine pe căile sale ferate. Miniștrii Antantei și în special domnul Guillemin nu par să fi înțeles… Această trecere ar reprezenta violarea cea mai flagrantă și cea mai serioasă a suveranității și neutralității noastre. Celălalt grup beligerant ar considera acest lucru ca un act ostil din partea Greciei… Opinia publică a înțeles imediat pericolul real. Răbdarea acesteia a ajuns la capăt”[23]. Antanta renunță.

În mai 1916, Puterile Centrale informează guvernul Skouloudis că vor avansa spre Macedonia orientală și că vor ocupa defileele din jurul Rupelului pentru a proteja frontul germano-bulgar contra trupelor Antantei. Guvernul este ca și paralizat în fața acestor informații și perplexitatea îl face să cedeze[24]. Rupelul va fi ocupat, nu fără a se fi apărat. Dușmanii regelui au afirmat că ocuparea sa ar fi fost consecința unei înțelegeri cu germanii, ceea ce era fals. A fost cotropit de armatele germano-bulgare la 13/ 26 mai 1916. În acest timp, Aliații dețineau la rândul lor insulele Corfu, Mytilene, Lemnos,

Louis Dartige du Fournet

Imbros, orașul Salonic cu întreaga Macedonie orientală, precum și alte puncte din Grecia.

La Salonic trupele anglo-franceze continuau să se fortifice. Încă de pe 19 decembrie 1915, dată la care armatele aliate pătrund în oraș, trupele au început lucrările de fortificare. În mai puțin de trei luni, niște formidabile întăriri înconjurau orașul. În întregime protejat printr-un dublu cerc de sârmă ghimpată, cu adăposturi pentru bombardament, posturi de observație pentru artilerie, adăposturi pentru muniție și alimente, solid betonate, cazemate. Prevăzut cu numeroase amplasamente de artilerie alese cu grijă, se poate spune că aceste întărituri erau lucrări-model în genul lor. Generalul de Castelnau, când a văzut fortificațiile, a declarat că după război trebuie să se facă aici călătorii de către diferite școli militare, pentru a studia lucrările de campanie și de apărare a unei poziții. La rândul său, Marele Cartier General francez a furnizat tot materialul necesar, prin port: traverse de cale ferată, plăci de blindaj, ciment, sârmă ghimpată, tunuri grele, etc[25]. Jurnalele pariziene afirmau că la Salonic se găseau 375.000 până la 450.000 de oameni. De fapt, situația era următoarea:

– Armata franceză: 120.000 de militari, dintre care 75.000 de combatanți (52.000 infanterie, 1.200 cavalerie etc.);

– Armata britanică: 42.000 de combatanți (36.000 infanterie, 1950 cavalerie, etc.);

– Armata sârbă: 128.000 (dintre care 51.000 infanterie și câteva sute de cavaleriști);

– Armata rusă: 5.000 de oameni în total;

– Corpul italian: o divizie, plus 120 de cavaleriști[26].

Dacă începând din decembrie 1915 începuse organizarea definitivă a taberei de la Salonic, în vara anului 1916 trupele de aici participă la lupte grele. În august 1916 au loc lupte la Doiran (purtate de francezi și englezi contra germano-bulgarilor), la Strouma (luptă francezii) și la Ostrovo (sârbii). În septembrie începe manevra către Monastir. La Florina se angajează lupte în această lună, la care din partea Antantei participă trupe franceze, sârbe și ruse[27].

În acest timp însă, evenimente foarte grave se petrec pe scena politică elenă. La 17/30 august 1916, se formează, sub auspiciile liderului liberal, un Comitet al Apărării Naționale, care trece de partea Puterilor Antantei. O lună mai târziu, Elefterios Venizelos, aflat în Creta la Canée, formează acolo un guvern provizoriu, paralel cu cel legitim de la Atena.

Acest gest a fost socotit trădare.

Guvernul său, un triumvirat alcătuit din Elefterios Venizelos, Panagiotis Danglis și amiralul Pavlos Coundouriotis, a fost proclamat la 13/ 26 septembrie 1916, și o lună mai târziu, Venizelos ajunge la Salonic (26 septembrie/9 octombrie), unde se va bucura de protecția generalului Sarrail[28].

De aici, se va pune stăpânire pe Macedonia, unde se fac mobilizări grabnice și se formează un fel de armată elenă, puțin numeroasă, care de acum înainte va lupta alături de aliați pe frontul balcanic.

Între timp, în iunie, guvernul Skouloudis fusese înlocuit la Atena cu un altul prezidat de A. Zaimis. În a doua jumătate a anului 1916, guvernul elen este confruntat cu probleme tot mai presante, cauzate de cererile neîntrerupte ale lui Sarrail, care reprezentau adevărate

rechiziții de armament, muniție, etc. La toate acestea se adaugă și activitatea guvernului nelegitim de la Salonic, cu Venizelos în fruntea sa.

La 1 decembrie 1916, în urma unei noi cereri a Aliaților, de a li se ceda zece baterii de tunuri din artileria elenă, se declanșează o adevărată criză. Pentru a forța mâna grecilor, amiralul Dartige du Fournet amenință pe rege că va ocupa mai multe puncte din Atena și debarcă grupuri de marinari, care se îndreaptă din Pireu către Atena. Însă ceea ce aliații nu prevăzuseră, se întâmplă: grecii, exasperați, se apără. Trupele franceze sunt atacate și încercuite, între Pireu și Atena. Legația britanică este încercuită de trupe grecești, ca și ale reprezentanțe diplomatice ale țărilor Antantei[29]. Dartige du Fournet îi cere ajutor lui Sarrail, dar nici acesta nu era pregătit.

În cele din urmă, amiralul francez se mulțumește numai cu șase baterii în loc de zece. Conflictul se stinge, nu fără a avea apoi repercusiuni pe termen lung. Aversiunea Antantei față de regele Constantin crește și singura soluție care se va prefigura în lunile următoare va fi forțarea abdicării suveranului.

NOTE

[1] Georges M. Melas, *L'ex-roi Constantin. Souvenirs d'un ancien secrétaire*, Ed. Payot, Paris, 1921, p. 229.

[2] Mermeix, *Le commandement unique*, II-ème partie, *Sarrail et les armées d'Orient*, Paris, Librairie Paul Ollendorff, 1920, p. 159.

[3] *Ibidem*, pp. 29-31.

[4] Edouard Driault, Michel Lhéritier, *Histoire diplomatique de la Grèce de 1821 à nos jours*, tome V, *La Grèce et la Grande Guerre. De la Révolution turque au traité de Lausanne (1908 – 1923)*, Les Presses Universitaires de France, Paris, 1926, p. 210.

[5] Michel Lhéritier, *La Grèce*, Ed. F. Rieder et C-ie, Paris, 1921, p. 19.

[6] P.D. Platykas, *La Grèce pendant la guerre de 1914 – 15 – 16 – 17 – 1918. Etude de politique extérieure*, Edit. Ferd. Wyss, Berne, 1918, p. 131.

[7] Edouard Driault, Michel Lhéritier, *op. cit.*, pp. 212-220.

[8] Georges M. Melas, *op. cit.*, pp. 126-127.

[9] *Ibidem*, p. 120.

[10] *Ibidem*, p. 122.

[11] P.D. Platykas, *op. cit.*, p. 136.

[12] Général Sarrail, *Mon commandement en Orient (1916-1918)*, Edit. Ernest Flammarion, Paris, 1920, p. 74.

[13] Paul Coblentz, *Le silence de Sarrail*, Edit. Louis Querelle, Paris, 1930, p. 165.

[14] Général Sarrail, *op. cit.*, p. 75.

[15] William Miller, *Greece*, Ernest Benn Ltd., London, 1928, p. 59.

[16] Général Sarrail, *op. cit.*, p. 111.

[17] *Ibidem*, p. 97.

[18] *Ibidem*, p. 95.

[19] Mermeix, *op. cit.*, pp. 49-50.

[20] Général Sarrail, *op. cit.*, p. 103.

[21] Georges M. Melas, *op. cit.*, p. 158.

[22] P.D. Platykas, *op. cit.*, p. 40.

[23] *Ibidem*, pp. 155-159.

[24] Apostolos Vacalopoulos, *Histoire de la Grèce moderne*, Editions Horvath, 1975, p. 221.

[25] Mermeix, *op. cit.*, pp. 76-77.

[26] *Ibidem*, pp. 80-81.

[27] *Ibidem*, p. 159.

[28] Apostolos Vacalopoulos, *op. cit.*, pp. 221-222.

[29] Général Sarrail, *op. cit.*, p. 154.

GEOPOLITICĂ, RĂZBOI ŞI ISTORIE. ORIGINILE ORIENTUL MIJLOCIU MODERN

DRAGOŞ ILINCA *

Abstract

The genesis of the Middle East has been instrinsically linked with the evolutions at the level of the competition among the great powers. The First World War represented the opportunity to implement some expansionist tendencies which were visible since the 19th century in the relations between the West and the Ottoman Empire. But the new reconfiguring formula for the Middle East was not able to offer the necessary elements for articulating an effective management system of the territories which were recently liberated from Ottoman rule.

***Keywords**: Arabs, Middle East, Israel, Lebanon, Palestine, Syria, Saudi Arabia, Mandate System, Arab Revolt, Hussein bin Ali, Hejaz, Ottoman Empire, Sykes-Picot Agreement, Balfour Declaration, Hussein-McMahon Correspondence, Suez*

Este dincolo de orice evidență faptul că Orientul Mijlociu reprezintă unul dintre punctele cele mai fierbinți ale peisajului contemporan de securitate. Asupra cauzelor care au generat această situație în ultimele decenii s-a conturat o întreagă literatură de specialitate generând, la rându-i, o gamă similar de extinsă de idei și opinii. Indiferent de opțiunea academică adoptată, modul în care această regiune a evoluat reprezintă principalul element de sprijin al oricărei analize. Din acest context se desprinde prima jumătate a secolului trecut, segment temporal definitoriu pentru crearea Orientului Mijlociu Modern, a cărui ipostază politico-teritorială se manifestă și astăzi.

Peisajul contemporan al acestei zone prezintă un set consistent de particularități generate de natura politică, economică și, nu în ultimul rând, etnică. Sub aceste auspicii paradigma securității Orientului Mijlociu se valorizează cu totul diferit, reclamând, prin urmare, o abordare adaptată la complexitatea acestui mediu. Recentele evoluții de securitate izvorâte din acțiunile grupării Statul Islamic din Irak

* Dragoş Ilinca, PhD in Military Science (2010) of the National Defence University is currently defence adviser within the Department of Defence Policy and Planning, Ministry of National Defence. He published an author book regarding the establishment of Israel – O istorie zbuciumată a poporului evreu, Niculescu Publisher, Bucharest, 1999. At the same time he authored many articles focused on Middle East issues, in particular Arab-Israeli Conflict.

și Levant (ISIL) atestă existența unei mase critice generatoare a situațiilor de criză și conflict, manifestate adeseori în formule asimetrice.

În egală măsură, dinamica Orientului Mijlociu, fie că vorbim de conflictul arabo-israelian, tensiunile interetnice din Irak, Siria sau Liban sau extinderea controlului ISIL asupra unei zone importante din Siria și Irak, a stat la baza dezvoltării unui segment consistent de analize și teorii. Tema viabilității logice care a guvernat apariția actualei configurații a Orientului Mijlociu a devenit principala temă a actualelor dezbateri academice. În mod evident, acțiunile grupării teroriste ISIL oferă perspective suplimentare de dezbatere, pe fondul dificultății de formulare a unui răspuns coerent și eficient, din interiorul zonei, la acest gen de manifestare. Apariția noilor dileme de securitate din Orientul Mijlociu ridică o serie de probleme legitime în ceea ce privește modul în care a evoluat procesul de constituire a actualei formule a Orientului Mijlociu. Majoritatea răspunsurilor la aceste întrebări se regăsesc în condițiile care au guvernat cristalizarea actualei fațete a Orientului Mijlociu Modern.

În perspectivă cronologică, momentul de debut al acestei formule geopolitice reprezintă o temă de dezbatere conexă. Opțiunile academice oferă o plajă largă care acoperă intervalul secolelor XVIII-XX, incluzând diferite repere de timp, precum 1774 – semnarea păcii între Imperiul Otoman și Rusia țaristă; 1798 – invazia franceză, sub conducerea lui Napoleon Bonaparte, în Egipt; 1882 – Protectoratul britanic în Egipt; 1918 –sfârșitul Primului Război Mondial. Toate acestea reprezintă, însă, etapele unui proces guvernat de logica competiției pentru extinderea sferelor de influență, finalitatea acestuia fiind reprezentată de apariția statelor în Orientul Mijlociu.

Definiții necesare

Ca și în cazul altor perimetre geografice, începutul secolului XX a reprezentat etapa definitorie pentru articularea trăsăturilor politico-statale în perimetrul Orientului Mijlociu. Din această perioadă datează și originile termenului „Orient Mijlociu", folosit pentru prima dată în 1902 de strategul american Alfred T. Mahan (1840-1914)[1]. Adoptarea acestui termen viza definirea, în termeni destul de vagi, a teritoriului ce se afla la jumătatea distanței dintre Canalul de Suez și India[2], ambele de o importanță strategică pentru Imperiul Britanic. Asocierea acestui nou termen cu un perimetru geografic se plasa în contextul rivalităților dintre actorii europeni, în special Marea Britanie și Rusia țaristă, având ca miză extinderea sferelor de influență în Asia. În cadrul acestui episod geopolitic, cunoscut și sub numele de „Marele Joc"[3], Mahan identifica ca zonă de acțiune prioritară pentru prezervarea intereselor britanice perimetrul Golfului Persic reprezentând, practic, coloana vertebrală a nou-definitei regiuni a Orientului Mijlociu. Relevanța era dictată exclusiv de proximitatea geografică, nefiind consemnate alte obiective majore de interes asociate acestei zone. La câteva luni distanță, Valentin Chirol (1852-1929)[4], diplomat britanic detașat în Persia, avea să introducă „Orientul Mijlociu" în limbajul uzual. De numele său se leagă dezvoltarea unei componente „terestre" termenului inventat de Mahan prin înglobarea acelor „regiuni din Asia din vecinătatea granițelor Indiei sau care includ principalele rute către aceasta"[5]. Reperul central al viziunii sale era reprezentat de interesul privind securizarea prezenței britanice din Asia și, mai ales, apărarea Indiei. În acest sens, regiunea definită de Chirol (litoralul estic al Peninsulei Arabia, teritoriul corespunzând actualelor state Iran, Irak, Afganistan precum și perimetrul Tibet) era legată direct de cea mai importantă componentă a Imperiului Britanic reprezentată de India.

Perspectivele privind existența unor zăcăminte importante de petrol în zona Golfului Persic, confirmate prin descoperirea acestuia, inițial în sud-vestul Persiei (1908), a reprezentat, în perioada imediat premergătoare Primului Război Mondial, principalul element de „reconfigurare" a perspectivei asupra accepțiunii geografice a termenului. Alături de aceste aspecte se plasa și iminența războiului, accentuată de manifestarea tendințelor expansioniste ale Kaiser-ului Wilhelm al II-lea (1888-1918)[6], consemnate inclusiv pe timpul vizitei acestuia la Constantinopole și Ierusalim (1898) și, ulterior, lansarea proiectului căii ferate Berlin-Bagdad (1903). Progresul tehnologic a avut, la rându-i, propria contribuție în sensul creșterii

relevanței căilor maritime de comunicație în condițiile trecerii la alimentarea navelor pe baza produselor derivate din petrol. În vederea gestionării acestor provocări, abordarea britanică s-a concentrat asupra unui perimetru sensibil diferit, ale cărui axe erau reprezentate de Canalul Suez și Golful Persic, principalele rute de comunicație cu India beneficiind, totodată, de avantaje evidente pentru asigurarea accesului la rezervele de petrol absolut necesare susținerii efortului de război. Implicațiile acestei opțiuni strategice asumată de Marea Britanie amprenta geografică a „Orientului Mijlociu" s-a modificat din nou prin deplasarea către vest, pentru o mai bună încadrare geopolitică a celor două axe. În noua corelație astfel stabilită se viza teritoriul circumscris actualelor state: Egipt, Israel, Siria, Liban, Iordania, Irak, Iran, Arabia Saudită, Yemen și a emiratelor din Golful Persic. Acest binom se va menține pentru întreaga perioadă a secolului al XX-lea „supraviețuind" celor două conflicte mondiale și, nu în ultimul rând, Războiului Rece.

Originea eurocentrică a „Orientul Mijlociu" a reprezentat, fără îndoială, elementul esențial care a contribuit la apariția și dezvoltarea configurației teritoriale. Suplimentar perspectivei britanice, includerea noului termen în uzanța limbajului politic din perioada secolelor XIX-XX a consemnat și translatarea unei componente „locale" corespunzând așanumitei „probleme orientale". Aceasta avea ca principal subiect Imperiul Otoman, principalul perdant al competiției pentru extinderea zonelor de influență. În acest context, semnificațiilor de inspirație europeană asociate „Orientului Mijlociu" li s-au adăugat o serie de aspecte specifice crizei pe care Imperiul Otoman o resimțea cu acuitate din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Dacă pentru locuitorii perimetrului asociat „Orientului Mijlociu" termenul introdus de Mahan nu avea nici o semnificație particulară, o cu totul altă situație se regăsea la nivelul percepțiilor europene. Pornind de la realitatea dominației, cel puțin formale, a Imperiului Otoman asupra acestei zone (inițiată în secolul al XV-lea), corespondența teritorială suferea modificări oferind o perspectivă extinsă la întregul spațiu aflat sub autoritatea Înaltei Porți. În această ipostază, juxtapunerea manifestărilor „Problemei Orientale" pe cele asociate competiției europene de inspirație colonială oferea, cel puțin în plan perceptiv, un continuum teritorial pornind din Sud-Estul Europei și până la granițele Asiei. Efectul imediat al acestei situații a fost reprezentat de „coabitarea", alături de „Orientul Mijlociu" a termenului de „Orient Apropiat". Deși aparent similare, cele două formule s-au menținut până după Primul Război Mondial când „Orientul Mijlociu" se impune decisiv, urmare directă a procesului de maturizare locală înregistrat în perimetrul geografic respectiv. În ceea ce privește utilizarea termenului de „Orient Apropiat", perioada postbelică a contribuit semnificativ la asocierea strictă a acestuia cu evoluțiile „Crizei Orientale", asociată moștenirii europene a Imperiului Otoman.

Imperiul Informal

Definițiile au fost precedate, însă, de manifestări ale competiției între puterile europene derulate încă de la începutul secolului al XIX-lea. Pe fondul incapacității otomane de a-și exercita autoritatea la nivelul întregului perimetru aflat sub propria jurisdicție, degradarea mediului comercial în Golful Persic ca urmare a lansării a numeroase atacuri de către cuiburile de pirați din această zonă reprezentau o amenințare semnificativă la adresa securității Indiei. Reacția britanică, concretizată prin intermediul unei expediții navale lansată din India (1820), conduce la extinderea controlului în această zonă. Prin intermediul „Tratatului general maritim", semnat între reprezentanții britanici și diferiții lideri locali din zonă, liniile de comunicație cu India erau securizate. Prevederi speciale ale acestui Tratat vizau, suplimentar încetării actelor piraterie, înregistrarea, de către marina britanică, a tuturor navelor din zonă[7]. Permanentizarea reglementărilor prin semnarea de noi acorduri în 1835 și 1853 a dezvoltat profilul Marii Britanii, care devine principalul actor în această zonă. De asemenea, extinderea implicării în reglementarea situațiilor conflictuale dintre diferiți lideri locali (Pax Britannica) a contribuit din plin la consolidarea acestui profil în sensul implementării unui real monopol britanic în raport cu celelalte puteri competitoare precum Rusia și Franța. Se poate vorbi, astfel, despre debutul „Imperiului

britanic" în perimetrul asociat viitorului „Orient Mijlociu". Marea Britanie opta pentru un sistem cu totul particular, eficient din perspectiva costurilor implicate, lipsit, prin urmare, de o prezență militară semnificativă[8]. Elementul esențial al noii construcții, mult mai cunoscut sub numele de „Imperiul informal", viza, de asemenea, protejarea Indiei inclusiv prin menținerea controlului asupra principalelor rute de comunicație și transport către aceasta. Politica britanică în zonă se va amplifica în perioada următoare, contribuind la extinderea controlului/influenței politice asupra teritoriului corespunzând actualelor state Emiratele Arabe Unite (1820-1830), Bahrain (1861) și Kuwait (1899). Toate acestea au fost integrate în cadrul unor formule instituționalizate sub forma Protectoratelor britanice.

Suplimentar acestor evoluții, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea influența vest-europeană în perimetrul regiunilor mediteraneene ale stăpânirii otomane din Orientul Mijlociu a cunoscut noi dezvoltări. Elementul de susținere al agendei expansioniste a fost reprezentat de situația minorității creștine (maronite) din sectorul Beirut-Tripoli-Damasc, care s-a confruntat în această perioadă cu un val de atacuri ale populației druze (1860-1861). Intervenția franco-britanică pe lângă autoritățile otomane în vederea asigurării protecției comunității evreiești din această zonă s-a concretizat în semnarea unui nou Tratat (1861) prin care sultanul Abdulmecid I (1823-1861) era obligat să numească un guvernator creștin în această zonă care să beneficieze de acordul franco-britanic. De asemenea, la presiunile franceze, regiunile locuite în majoritate de creștini beneficiază de o autonomie sporită, fiind detașate *de facto* de sub autoritatea otomană.

Evenimentele asociate extinderii controlului britanic în perimetrul Golfului Persic trebuiesc privite în contextul general al perioadei și zonei. Simultan, Marea Britanie se afla angajată într-un efort suplimentar de contracarare a extindere a influenței rusești în Asia Centrală. Efectele acestei competiții, cunoscută sub numele de „Marele Joc", s-au extins și asupra Orientului Mijlociu, cu accent în ceea ce privește Persia. Miza securizării Indiei a continuat să guverneze și în acest caz politica britanică. În contextul disputelor cu Rusia, controlul asupra Persiei, verigă importantă în lanțul de protecție creat de diplomația britanică în Asia Centrală, a reprezentat un element esențial. Creșterea influenței rusești asupra politicii externe a Persiei, pe fondul existenței unui program expansionist al dinastiei Qajar[9] ce viza sudul Mespotamiei și perimetrul vestic al Afganistanului, a reprezentat combinația care a "justificat" reacția militară britanică. În acest context, sunt consemnate o serie de confruntări de amploare între trupele britanice și cele persane, după cum a fost cazul Războaielor anglo-afgane (1839-1842; 1878-1880; 1919) și al Războiului anglo-persan (1856-1857).

În mod evident, slăbiciunea Imperiului Otoman, cronicizată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea pe fondul agravării crizei financiare și a înfrângerilor suferite pe fronturile din Balcani și Africa de Nord, a reprezentat unul dintre principalii factori favorizatori ai penetrației vestice în Orientul Mijlociu. În ciuda unei amprente teritoriale extinse, Imperiul Otoman nu reușea să exercite un control real la nivelul întregului teritoriu aflat sub propria-i autoritate. Sistemul de tip *vali* (guvernatori) a contribuit suplimentar la degradarea autorității centrale în teritoriu traducându-se, adeseori în izbucnirea unor puternice mișcări centrifugale. Treptat, compromisul s-a concretizat în apariția la nivelul Imperiului Otoman a unor zone aflate într-un regim de cvasi-independență în raport cu autoritatea centrală, după cum este cazul în Egipt, Mesopotamia și Golful Persic. Încercarea sultanului Abdul Hamid al II-lea (1842-1918) și, ulterior, a regimului Junilor Turci de a revigora autoritatea otomană cu precădere în provinciile de graniță s-a soldat cu un eșec, contribuind, în schimb, la accentuarea tendințelor centrifugale la nivelul comunităților locale, în special arabe.

Deschiderea Canalului de Suez[10] în noiembrie 1869 a reprezentat principalul moment de cotitură al manifestărilor europene în Orientul Mijlociu. După o perioadă de relativă „inerție" față de potențialul noii construcții, premierul Benjamin Disraeli (1804-1881) reușește, pe fondul politicii dezastruoase a viceregelui egiptean, să achiziționeze 45% din totalul acțiunilor Companiei Canalului de Suez. Decizia[11] lui Disraeli, implementată extrem de rapid, va reprezenta principalul reper al politicii britani-

ce pentru aproximativ 100 de ani. Implicațiile deschiderii noului culoar de navigație aveau să se demonstreze, curând după deschidere, a fi cu adevărat dramatice. Prin realizarea conexiunii dintre Marea Mediterana și Marea Roșie se asigura o rută cu mult mai scurtă (aprox. 6.000 mile) între Europa și India. Implicațiile cu adevărat strategice ale Canalului de Suez au reprezentat principalii factori ce au determinat consolidarea, către sfârșitul secolului al XIX-lea, a prezenței britanice din Egipt. Pornind de la necesitatea asigurării, indiferent de costuri, a controlului asupra Canalului, în 1882 Marea Britanie trece la ocuparea militară a Egiptului. Decizia de dislocare a trupelor britanice venea pe fondul creșterii accentelor antieuropene ale politicii promovate de noul vicerege egiptean, Tawfik Pașa (1852-1892), care culminează cu izbucnirea la nivelul armatei egiptene a unei puternice revolte[12]. În vederea întăririi controlului zonal, Marea Britanie trece la consolidarea dominației în sudul Peninsulei Arabia, prin introducerea Protectoratului în Aden (1895). Baza acestui proces a fost reprezentată de sistemul de acorduri pe care diplomația britanică le încheiase cu diverși lideri locali în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

În umbra războiului

Ocupația militară a Egiptului avea să deschidă etapa decisivă pentru crearea „Imperiului formal" britanic din Orientul Mijlociu. Devansând definiția lui Mahan, diplomația britanică inițiia un amplu proces de reconfigurare geopolitică a zonei, proces în evoluția căruia centru de greutate se deplaseaza asupra Canalului de Suez drept pas necesar în apărarea Indiei. Din această perspectivă, prezența britanică în Egipt va crește considerabil pentru perioada următoare, fiind inițiat totodată o amplă dezbatere analitică privind rolul teritoriilor de la est de Canal în susținerea acestui demers. Problema viitorului acestei regiuni capăta accente mult mai nuanțate la începutul secolului XX, în condițiile accentuării divergențelor între marile puteri europene.

Descoperirea petrolului[13] în Persia (1908), urmată, doar un an mai târziu, de preluarea controlului asupra extracției și comercializării de către Anglo-Persian Oil Company accentuează complexitatea dificilului joc de putere derulat în Europa acelei perioade. Suprapunerea geografică a importantelor zăcăminte din Persia peste o regiune în care interesele britanice se manifestau deja a readus în discuție modalitatea de protejare a acestora. Suplimentar provocărilor „clasice" asociate competiției tradiționale cu Rusia în perimetrul persan, prima decadă a secolului XX consemnează un activism deosebit din partea Germaniei în articularea unei alianțe cu Imperiul Otoman ca parte a demersului de afirmare ca putere globală. Miza politicii germane în Orientul Mijlociu, ale cărei origini se conturaseră încă din timpul domniei sultanului Abdul Hamid al II-lea, viza inclusiv accesul la resursele petroliere din perimetrul Persiei și, subsecvent, Golfului Persic. Oferta germană se dovedea a fi extrem de generoasă acoperind un spectru extins de domenii, inclusiv în ceea ce privește acordarea sprijinului pentru reformarea armatei otomane. De asemenea, exprimările concrete ale iminentei alianțe germano-otomane fuseseră consemnate prin lansarea amplelor proiecte de construcție a liniilor de cale ferată Berlin-Bagdad, respectiv Damasc-Medina.

Profilarea din ce în ce mai accentuată a alianței germano-otomane, în condițiile iminentei declanșări a Primului Război Mondial, a impus diplomației britanice o serie de adaptări ale politicii din Orientul Mijlociu. În acest context se plasează încercarea de finalizare a competiției cu Rusia țaristă din Persia (1907) în urma căreia acest teritoriu este împărțit în trei zone de influențe corespunzând intereselor celor două mari puteri, separate prin intermediul unei zone tampon. Sfârșitul „Marelui Joc", consemnat prin parafarea la St. Petersburg a acestei înțelegeri, avea să răspundă nevoilor imediate de securizare a rezervelor de petrol din bazinul persan. Aceasta în condițiile în care la începutul anului 1911, Winston Churchill (1874-1965)[14], noul Lord al Amiralității, lansa un amplu proces de modernizare a navelor britanice prin înlocuirea cărbunelui cu derivatele din petrol. Pornind de la aceste premise, asigurarea controlului asupra zăcămintelor de petrol din Persia era vitală pentru susținerea efortului de război britanic.

Intrarea Imperiului Otoman în Primul Război Mondial, alături de Germania, a pecetluit soarta acestuia, devenind astfel principala cauză ce a dus la dispariția sa. În egală măsură, perioada războiului a reprezentat cadrul propice pentru consolidarea prezenței vest-europene în Orientul Mijlociu și, implicit, reglementarea politică a moștenirii otomane din aceasta zonă. Practic, regiunea devine un imens teatru de luptă între forțele aliate, în proporție dominantă aparținând Marii Britanii și trupele otomane la care s-au adăugat în diferite momente contingente reduse germane. Din perspectivă britanică, izbucnirea războiului a reprezentat principala amenințare la adresa Imperiului colonial propriu, reclamând un angajament substanțial pentru menținerea sistemului de apărare creat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Practic, efortul de război din Orientul Mijlociu a fost susținut, în mod aproape singular, de către forțele britanice atingând în momentele de maximă intensitate a confruntărilor angajamentul a circa 1.000.000 de militari. În mod evident, capacitatea Angliei *per se* nu permitea susținerea unui astfel de angajament. În acest context, importanța componentei coloniale în economia războiului, în special din perspectiva contribuției concrete cu trupe, s-a dovedit în numeroase ocazii vitală pentru susținerea angajamentului în diferite teatre de operații ale Primului Război Mondial.

Declanșarea războiului și participarea Imperiului Otoman în rândurile taberei rivale a generat serioase provocări la adresa pozițiilor britanice din Orientul Mijlociu. O primă reacție din partea diplomației londoneze s-a concretizat în formalizarea ocupației militare a Egiptului prin instituirea Protectoratului (1914), formulă prin care rolul factorului britanic în conducerea acestui stat devenea exclusiv. De asemenea, Protectoratul presupunea încetarea oricăror relații cu Imperiul Otoman, Egiptul fiind detașat din cadrul constructului otoman. Se puneau, astfel, bazele viitorului stat egiptean modern, a cărui proclamare formală avea să se consemneze în februarie 1922.

Din perspectivă operațională, trupele britanice din Egipt s-au confruntat, inițial, cu presiunea forțelor otomane staționate în Palestina. Sub conducere germană, trupele otomane din Beersheba declanșează în ianuarie 1915 prima ofensivă având ca obiectiv ocuparea Egiptului. Dificultățile logistice asociate traversării deșertului Sinai de către forța expediționară otomană (aprox. 25.000 de soldați) au grevat major asupra ofensivei care este respinsă, după o serie de confruntări puternice, de forțele britanice staționate în Egipt. Cea de-a doua încercare otomană de a prelua controlului asupra Canalului de Suez se derulează în vara anului următor fiind, de asemenea, respinsă de garnizoana britanică semnificativ întărită cu trupe provenind din cadrul Imperiului (Austria, Noua Zeelandă, Africa și, nu în ultimul rând, India). În paralel cu acțiunile de pe frontul egiptean, trupele britanice sunt angajate în extinderea controlului în perimetrul Basra-Bagdad-Mosul. Într-o primă etapă, acțiunile ofensive britanice înregistrează o serie de succese, care permit consolidarea pozițiilor din imediata vecinătate a localității Basra. Ofensiva spre Bagdad s-a confruntat însă, cu puternica rezistență a trupelor otomane din zonă. Confruntările derulate în perimetrul Kut se soldează cu încercuirea trupelor britanice și, finalmente, capitularea a aproximativ 16.000 de militari.

În aceste condiții, bilanțul[15] primei etape a Războiului în Orientul Mijlociu se prezenta sub forma unui echilibru acceptat de cele două tabere. Momentul critic din Egipt fusese depășit prin respingerea trupelor otomane, reușindu-se, totodată, consolidarea semnificativă a pozițiilor britanice din regiunea Canalului de Suez. De celaltă parte, prezența otomană din Siria-Palestina continua să mențină un potențial ofensiv semnificativ în timp ce Armata a VI-a otomană din Bagdad amenința serios prezența britanică în perimetrul Basra și, implicit, al Golfului Persic. În strânsă legătură cu acțiunile din Orientul Mijlociu, ofensiva aliată din Peninsula Gallipoli (april. 1915 – ian. 1916) eșuase lamentabil[16], forța expediționară britanică fiind retrasă în Egipt.

Angajamente vs. Interese

Opțiunea Imperiului Otoman vizând intrarea în război a fost urmată de lansarea de către sultanul Mehmed al V-lea (1844-1918), a Jihadului prin care cei peste 300 de milioane de musulmani din cadrul Imperiului erau chemați la luptă împotriva puterilor occidentale.

Ținta demersului sultanal era reprezentată, fără îndoială, de populația arabă aflată sub autoritatea otomană. Cu toate acestea, impactul apelului ultimului sultan otoman în perimetrul Orientului Mijlociu nu s-a ridicat la înălțimea așteptărilor. Explicația acestei stări de lucruri viza, într-o primă instanță, poziționarea proprie a curentelor naționaliste arabe, destul de active începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În etapa de debut a regimului Junilor Turci, adeziunea arabă la programul naționalist promovat de aceștia întrunise sprijinul majorității organizațiilor naționaliste arabe, fie că vorbim de cele din Egipt și Istanbul sau Damasc și Bagdad. Pornind de la premisa inițierii unui program de reforme la nivelul Imperiului, în sensul introducerii unor formule de autonomie pentru minoritățile conglomeratului otoman, ascensiunea la putere a Junilor Turci a beneficiat de sprijinul arab. Oscilațiile centraliste ale acestora, acutizate în perioada imediat premergătoare izbucnirii războiului, au fost de natură să contribuie la slăbirea curentului otomanist la nivelul populației arabe. Suplimentar, excesele reprezentanților otomani din Orientul Mijlociu în demersul de întărire a controlului autorității centrale în regiunile de graniță au contribuit la conturarea unui profil antiotoman la nivelul opțiunilor arabe.

Se cuvine a fi menționată contribuția elitelor locale arabe la consolidarea programului național, centrat pe ideea creării unui stat arab independent în Orientul Mijlociu. Din acest context se detașează rolul particular al sharifului Hussein bin Ali din Mecca (1854-1931)[17] în susținerea acestui curent inclusiv prin opoziția manifestată în relația cu autoritățile otomane. Pentru Hussein, izbucnirea războiului a reprezentat, în egală măsură, o oportunitate de consolidare a propriilor poziții pe litoralul estic al Mării Roșii (Hejaz). Evoluțiile înregistrate în Peninsula Arabia la începutul secolului XX au generat apariția unui nou centru de putere reprezentat de statul saudit creat de Ibn Saud (1876-1953)[18] în perimetrul central al Peninsulei Arabia (Najd). Deși acțiunile sale s-au îndreptat preponderent împotriva prezenței otomane, principala susținătoare a familiei Rashid, rivalul tradițional al dinastiei saudite în regiunea Najd, Ibn Saud s-a plasat pe poziții prudente. Interesat de consolidarea propriului stat, liderul saudit a optat pentru o neutralitate binevoitoare față de puterile occidentale pe durata războiului. Această atitudine nu s-a extins, însă, și la nivelul relațiilor cu Hussein, acestea menținându-se pe întreaga durată a războiului în paradigma competițională.

Evoluțiile din Peninsula Arabia ofereau o serie de avantaje semnificative pentru tabăra aliată, în mod particular pentru susținerea efortului de război îndreptat împotriva Imperiului Otoman. Pe aceste coordonate se plasează inițierea unor negocieri între diplomația britanică și sharif Hussein (1914) vizând capacitarea liderului arab împotriva autorității otomane. În paralel, Marea Britanie s-a angajat în susținerea unui program de asistență pentru diferiți lideri arabi atât din Peninsula Arabia cât și Golful Persic, având ca scop consolidarea atitudinii antiotomane în regiune și, nu în ultimul rând, obținerea de garanții suplimentare din partea acestora în zonele de interes. De asemenea, o potențială contribuție militară arabă ar fi contribuit la disiparea capacității operaționale a forțelor otomane din Orientul Mijlociu, favorizând, astfel, lansarea unei contraofensive britanice. Negocierile derulate între reprezentanții administrației britanice din Egipt și sharif Hussein, mult mai cunoscute sub numele de Corespondența Hussein-McMahon[19] (iulie 1915-ianuarie 1916), au generat condițiile necesare pentru implicarea arabă în război alături de Marea Britanie. Pornind de la angajamentul asumat de diplomația britanică în cadrul negocierilor vizând crearea unui stat arab în Orientul Mijlociu după terminarea războiului, sharif Hussein lansează, în iunie 1916, Revolta Arabă. Elementul de fundamentare a acestei acțiuni viza recunoașterea și susținerea de către Marea Britanie a creării unui stat arab sub conducerea sharifului Hussein într-o ipostază teritorială ce ar fi inclus Peninsula Arabia și teritoriile corespunzând actualelor state Iordania, Irak, Israel, Liban și Siria. Gestul de solidarizare cu tabăra anglo-franceză a fost urmat de proclamarea sa ca rege al Hejazului, calitate care îi va fi recunoscută simultan de principalele puteri aliate.

Declanșarea Revoltei Arabe a fost devansată, însă, de finalizarea unei înțelegeri între Marea Britanie și Franța având ca miză agrearea unei modalități de împărțire a moștenirii

otomane. Negocierile avându-i ca protagoniști principali pe diplomatul francez, François Georges-Picot respectiv cel britanic, Sir Mark Sykes, au condus la agregarea unei formule de împărțire a sferelor de influență în perimetrul oriental al Imperiului Otoman, care va intra în istorie sub numele de Acordul Sykes-Picot. Deși se admitea ideea unui stat arab în Orientul Mijlociu, acordul viza transformarea moștenirii otomane într-o confederație în cadrul căreia cele două puteri își împărțeau zonele de interes. Structura[20] noii configurații teritoriale se baza pe crearea a două zone de control direct (Franța – sud-estul Anatoliei, litoralul mediteranean; Marea Britanie – sudul Irakului; malul vestic al Golfului Persic, porturile Haifa și Acra din Palestina). Alături de acestea se stabileau alte două zone aflate sub influența puterilor aliate (Franța – nordul Irakului, Siria și Liban; Marea Britanie – teritoriile corespunzând actualului stat Iordania, perimetrul adiacent Kirkuk, Negev). În același timp, era prevăzută crearea unui condominium al marilor puteri pentru administrarea Ierusalimului. În urma consultărilor ulterioare, Rusia țaristă obținea controlul direct în perimetrul estic al Anatoliei și în Constantinopole. În mod evident, prevederile Acordului negociat în spiritul logicii coloniale, caracteristică acestei perioade, nu ofereau perspective favorabile pentru implementarea angajamentului asumat de Marea Britanie în relație cu shariful Hussein. Incompatibilitatea angajamentelor asumate era cu atât mai accentuată în condițiile introducerii în ecuația postbelică a intereselor Franței legate, în special, de teritoriul corespunzând actualelor state Siria și Liban. Suplimentar acestor factori contradictorii, negocierile derulate între diplomația londoneză și reprezentanții mișcării sioniste din Marea Britanie aveau să se concretizeze în apariția unui nou angajament, cunoscut sub numele de „Declarația Balfour”[21] (noiembrie 1917). Prin intermediul acesteia, Marea Britanie își exprima sprijinul pentru întemeierea în Palestina a unui „Cămin Național pentru poporul evreu”.

Toate aceste angajamente se plasau în ecuația generală a derulării conflictului mondial, în care contribuția Franței și, din decembrie 1917, a Statelor Unite ale Americii erau esențiale pentru înfrângerea Germaniei și a aliaților săi. Acestea reprezentau reperele esențiale pentru prioritizarea acțiunilor britanice în condițiile necesității de menținere a unui angajament militar considerabil pe toate fronturile Primului Război Mondial.

În plan operațional, sfârșitul anului 1916 a consemnat reluarea luptelor pe frontul din Mesopotamia, unde britanicii lansează o nouă ofensivă spre Bagdad pe care reușesc să-l ocupe la începutul lunii martie 1917. În același timp, contribuția Revoltei Arabe s-a valorizat în special prin acțiuni de guerilla îndreptate împotriva liniilor de aprovizionare ale armatei otomane și a liniei de cale ferată Damasc-Medina. De asemenea, beneficiind de prezența consilierilor britanici (inclusiv a celebrului T.E.Lawrence, cunoscut ulterior sub numele de Lawrence al Arabiei), forțele conduse de fiul sharifului Hussein, Faisal bin Hussein (1885-1933), reușesc să ocupe, în iulie 1917, portul Aqaba. Toate aceste acțiuni au contribuit la securizarea flancului drept al armatei britanice și, subsecvent, a ofensivei lansate din perimetrul Egipt-Sinai în octombrie 1917. Sub conducerea generalului Allenby, trupele britanice reușesc să depășească apărarea otomană din perimetrul Gaza ceea ce a permis ocuparea Ierusalimului în decembrie 1917. Ulterior, ofensiva trupelor britanice spre Damasc este susținută prin înaintarea forțelor arabe conduse de Faisal. Acestea reușesc să intre în oraș la începutul lunii octombrie 1918, fiind urmate la scurtă distanță de contingentele britanice.

Noi formule geopolitice

Pe deplin conștienți de rezultatul negocierilor franco-britanice, reprezentanții familiei Hașemite au continuat să lupte alături de trupele conduse de Allenby până în momentul semnării Armistițiului de la Mudros (30 octombrie 1918) în urma căruia trupele otomane din Orientul Mijlociu capitulează. Speranțele liderilor arabi se legau de negocierile de pace. În acest sens, Faisal, consiliat îndeaproape de Lawrence, pleacă la Paris pentru a participa la lucrările Conferinței de pace (ianuarie 1919 – iulie 1920).

Încercarea sa nu a avut, însă, efectul dorit, negocierile postbelice fiind dominate de logica și angajamentele asumate prin intermediul

Acordului Sykes-Picot. Pledoaria lui Faisal a fost „ascultată dar nu și auzită", în ciuda dispoziției acestuia de a consimți la încheierea unui acord[22] cu reprezentantul Organizației Sioniste Mondiale, Chaim Weizmann (1874-1952) prin care accepta implementarea prevederilor Declarației Balfour vizând crearea unui „ Cămin Național pentru poporul evreu în Palestina". Opțiunea marilor puteri europene continuă să se manifeste în sprijinul ideei de extindere a influenței și, implicit, de preluare a pozițiilor otomane în Orientul Mijlociu. Finalitatea acestei abordări, legiferată[23] la nivelul Conferinței de pace, a rezidat în introducerea sistemului mandatelor în Orientul Mijlociu.

Teoretic, recunoscând legitimatea aspirațiilor naționale, obiectivul noii arhitecturi postbelice viza pregătirea condițiilor pentru dobândirea independenței. În acest sens, Franța și Marea Britanie își asumau responsabilitatea pentru exercitarea autorității în diferite regiuni din Orientul Mijlociu cu scopul declarat de a asista procesul de pregătire locală în vederea declarării independenței. Cu toate acestea, sistemul mandatelor se constituia ca o exprimare de inspirație colonială ce anula, practic, posibilitatea implementării angajamentelor asumate de Marea Britanie față de shariful Hussein din Mecca. Deşi anulat oficial prin introducerea mandatelor, Acordul Sykes-Picot reprezentase principalul cadru de negociere a noului sistem. Modalitatea de împărțire a mandatelor a corespuns, în linii generale, paradigmei teritoriale agreate în urma negocierilor din 1916. Modalitatea de aplicare a condus, însă, la o formulă teritorială diferită prin intermediul căreia în Orientul Mijlociu apar o serie de entități administrativ-teritoriale pe structura cărora s-au creat viitoarele state.

Sub aceste auspicii, Marea Britanie prelua responsabilitatea pentru Palestina, angajamentul asumat prin Declarația Balfour fiind integrat în obiectivele Mandatului pentru acest teritoriu. Suplimentar, autoritatea britanică urma să se exercite și asupra Mesopotamiei, incluzând teritoriul fostelor vilayete otomane Bagdad, Mosul și Basra. De asemenea, Egiptul continua să se mențină sub autoritatea Protectoratului britanic, în mod similar cu situația teritoriilor de pe litoralul vestic al Golfului Persic și sudul Peninsulei Arabia (Protectoratul Aden).

De cealaltă parte, Franța primea Mandatul pentru Siria, entitate corespunzând în linii generale fostului vilayet otoman cu capitala la Damasc. Introducerea autorității franceze în zonă a înregistrat, însă, o serie de obstacole generate de rezistența lui Faisal. În condițiile refuzului marilor puteri europene de a îndeplini angajamentele asumate față de shariful Hussein, Faisal părăsește lucrările Conferinței de pace pentru a se întoarce la Damasc cu intenția de a organiza rezistența față de introducerea mandatului. În acest scop, la 8 martie 1920 a fost proclamat rege al Siriei de către Congresul Național Sirian, structură reunind principalele notabilități din acest teritoriu. La câteva luni distanță, gestul lui Faisal a fost sancționat prin intervenția trupelor franceze. Confruntarea cu forțele arabe în Bătălia de la Maysalun (iulie 1920) a fost adjudecată, conform aşteptărilor, de francezi, care preiau controlul asupra Siriei. Faisal se refugiază, inițial, în Palestina de unde este recuperat de diplomația britanică și i se acordă permisiunea de a locui la Londra. La scurt timp după introducerea mandatului, teritoriul asociat acestuia suferă o primă reconfigurare prin detașarea unui perimetru corespunzând, în linii generale, arealului locuit de creștinii maroniți. În această zonă este proclamată crearea statului Marelui Liban (septembrie 1920), aflată, de asemenea, sub mandat francez.

Tensiunile asociate debutului prezenței franceze în Siria s-au extins și asupra mandatului britanic din Palestina și Mesopotamia. Atitudinea ostilă a populației arabe din ambele zone s-a concretizat în izbucnirea a unor puternice revolte care au pus la grea încercare prezența militară britanică din această regiune. Într-o primă instanță tulburările au izbucnit la Ierusalim (aprilie 1920) antrenând importante segmente ale comunității arabe împotriva prezenței britanice și a populației evreiești din oraș. Ulterior, puternica revoltă derulată în perioada mai-octombrie 1920 în cadrul mandatului pentru Mesopotamia a necesitat dislocarea de efective semnificative din India lansând, totodată, primele semnale de alarmă în ceea ce privește viabilitatea sistemului de guvernare prin intermediul mandatelor. În aceste condiții, Marea Britanie inițiază un proces suplimentar de reflecție în scopul identificării

celei mai bune opțiuni de asigurare a guvernării în teritoriile aflate sub mandat, concretizat prin Conferința desfășurată între 12-24 martie 1921 la Cairo. Sub influența evenimentelor[24] din Mesopotamia și Palestina, precum și a presiunii[25] angajamentelor nerespectate în relația cu reprezentanții familiei Hașemite, rezultatul conferinței a condus la apariția a două noi entități pe harta Orientului Mijlociu. În prim-plan se plasează decizia de creare în cadrul teritoriului alocat Mandatului pentru Mesopotamia a statului Irak. Conducerea noului regat a fost atribuită lui Faisal. De asemenea, se stabilea crearea Emiratului Transiordaniei prin detașarea din cadrul Mandatului pentru Palestina a teritoriului de la est de Iordan. Acesta a fost încredințat unui alt fiu al sharifului Hussein, Abdullah (1882-1951).

Ultima etapă a reconfigurării geopolitice a Orientului Mijlociu în perioada post-otomană s-a derulat în Peninsula Arabia. Formula de compromis realizată în urma Conferinței de la Cairo a fost de natură să conducă la acutizarea tensiunilor existente între sharif Hussein și Ibn Saud. Decizia sharifului Hussein de a-și asuma titlul de calif (martie 1924), în condițiile dispariției Imperiului Otoman, avea să genereze reacția liderului saudit care lansează o ofensivă de amploare împotriva Regatului Hejaz. În încercarea de a-și salva tronul, Hussein abdică (octombrie 1924) în favoarea celui de-al treilea fiu al său, Ali (1879-1935). Decizia sa nu a condus la stoparea ofensivei condusă de Ibn Saud care ocupă, în decembrie 1925, întregul teritoriu Hejaz ce va fi încorporat, alături de Regatul Nejd, într-o uniune politică sub conducere proprie. În 1932 această entitate s-a transformată în Regatul Arabiei Saudite.

După cum se observă, geneza Orientului Mijlociu Modern a fost intrinsec legată de evoluțiile înregistrate la nivelul competiției dintre marile puteri europene. Primul Război Mondial a reprezentat oportunitatea de implementare a tendințelor expansioniste consemnate încă din secolul al XIX-lea în relația cu Imperiul Otoman. Formula sub care acestea au fost integrate în logica ce a guvernat reconfigurarea Orientului Mijlociu nu a fost de natură să ofere, însă, elementele de coerență necesare pentru articularea unui sistem eficient de administrare a teritoriilor proaspăt eliberate de sub dominația otomană. Produsul concret al conflagrației mondiale, sistemul mandatelor a creat contextul pentru dezvoltarea viitoarelor entități politico-statale, originirea majorității statelor Orientului Mijlociu fiind legată de introducerea mandatelor sau de condițiile de implementare ale acestora.

În egală măsură, forma de guvernare introdusă prin intermediul mandatelor exercitate de Franța și Marea Britanie nu au răspuns așteptărilor vizând dobândirea independenței după terminarea războiului și, subsecvent, dispariția Imperiului Otoman. Încă din primele momente de existență, mandatele s-au confruntat cu ample mișcări de rezistență ale populației locale, generate ca formă de rezistență față de sistemul de guvernare introdus în urma negocierilor dintre marile puteri europene. Din aceste considerente, guvernarea în teritoriile alocate prin intermediul mandatelor nu s-a derulat în baza unei viziuni strategice, dovedindu-se tributară evoluțiilor punctuale înregistrate atât în Europa, cât și în Orientul Mijlociu. Practic, finalitatea dorită pentru obținerea independenței a fost realizată parțial și într-un interval de timp mult mai lung decât se anticipase. Este cazul poclamării independenței Irakului (1932), Libanului (1943) și, într-o măsură relativă, a Egiptului (1922). Acestea vor reprezenta, însă, rezultate de etapă, în condițiile reluării controlului european după izbucnirea celui de-al II-lea Război Mondial (19839-1945), dobândirea independenței pentru statele din Orientul Mijlociu devenind o certitudine în perioada postbelică. Aceasta a fost urmată, în majoritatea cazurilor de perioade lungi de instabilitate acută, marcate de numeroase lovituri de stat (Egipt, Siria, Irak) și schimbări dramatice ale formei de guvernământ (Irak, 1958), războaie civile (Iordania, Yemen, Liban). Deși particular, cazul Palestinei se constituie, de asemenea, drept un exemplu suplimentar al eșecului politicii europene din Orientul Mijlociu, cu o contribuție semnificativă la apariția și dezvoltarea problemelor de securitate cu care se confruntă în prezent această regiune.

NOTE

[1] Alfred Thayer Mahan a fost unul dintre primii strategi care prin intermediul conceptului de „putere maritimă" a stabilit corelația între capacitatea navală și posibilitatea de extindere a influenței unui stat la nivel global. Din această perspectivă, ideile lui Mahan au reprezentat elementul definitoriu pentru extinderea capacităților navale la nivelul unor state precum: SUA, Marea Britanie, Germania și Japonia. (Alfred T.Mahan. *The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1790*, Cosimo, New York, 2007). În contextul fundamentării viziunii sale, Mahan introduce termenul de „Orientul Mijlociu", având ca scop, pentru această etapă istorică, stabilirea unui punct de reper.

[2] Koppes, C.R. *„Captain Mahan, General Gordon, and the Origins of the Term "Middle East"*, în Middle Eastern Studies, 1976, 12(4), p. 95–8.

[3] Terminologie asociată disputelor dintre Imperiul britanic și Rusia țaristă pentru controlul asupra teritoriului corespunzând statelor Afganistan, Iran și Tibet. Tensiunile asociate perioadei 1813-1907, cunoscută sub numele de „Great Game", s-au finalizat prin intermediul Convenției anglo-ruse (1907) prin care se realiza un echilibru de putere între cei doi actori în regiune. Pentru detalii privind istoria acestei perioade Peter Hopkirk. *The Struggle for Empire in Central Asia*, Kodansha, New York, 1994.

[4] Ignatius Valentin Chirol – jurnalist și diplomat britanic, unul dintre cei mai importanți experți ai Serviciului Extern al Marii Britanii în problemele Orientul Mijlociu. Debutează în jurnalistică în calitate de corespondent al publicației britanice „Time", călătorind foarte mult în Orientul Mijlociu. Contribuția sa extrem de importantă pentru diplomația britanică avea să fie recunoscută în 1912, când este înnobilat. Ulterior, pleacă în Balcani unde continuă să promoveze politica britanică încercând, totodată, să contribuie la evitarea declanșării Primului Război Mondial. După terminarea războiului se dedică scrisului susținând, în paralel, numeroase conferințe. Viziunea sa privind „Orientul Mijlociu" se regăsește în lucrarea *The Middle Eastern Question* alcătuită din articole publicate în revista *The Times*, în perioada 1902-1903. (Valentine Chirol. *The Middle Eastern Question: Or Some Political Problems of Indian Defence*, HardPress, Lenox, 2012).

[5] Valentine Chirol, *The Middle Eastern Question, or Some Political Problems of Indian Defense*, John Murray, Londra, 1903, p. 5.

[6] Ultimul împărat german și rege al Prusiei. Principala caracteristică a domniei sale (1888-1918) a fost reprezentată de încercări succesive de extindere a influenței germane în afara spațiului european. Pe aceste coordonate s-a plasat și apropierea de Imperiului Otoman care se va alătura Germaniei și Austro-Ungariei în timpul Primului Război Mondial.

[7] Malcolm E. Yapp. *British Policy in the Persian Gulf*, în *The Persian Gulf States: A General Survey*, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1980.

[8] În susținerea influenței politice, Marea Britanie a dislocat o prezență navală minimă în regiune, poziționată la intrarea în Golful Persic. Acesteia i s-au adăugat efective reduse de trupe poziționate, până la izbucnirea Primului Război Mondial, cu precădere pe litoralul actualului stat Oman. În perioada interbelică efectivele britanice cresc semnificativ, nivelul acestora rămânând relativ constant până la retragerea definitivă din Golful Persic în 1971.

[9] Domnește pe tronul Persiei între 1785-1925. Tema recurentă a acestei perioade a fost reprezentată de încercările privind extinderea controlului persan într-o serie de regiuni din Caucaz și Asia Centrală. Lunga serie de confruntări inițiate de șahii Qajari atât cu Rusia, cât și cu Marea Britanie nu s-a finalizat prin refacerea pozițiilor persane în regiune, accentuând, în schimb, slăbiciunea statului persan. Pentru detalii privind politica dinastiei persane Parviz Kambin. *A History of the Iranian Plateau: Rise and Fall of an Empire*, iUniverse, Bloomington, 2011.

[10] Proiect de infrastructură inițiat ca urmare a obținerii din partea lui Muhammad Sáid, viceregele egiptean, a unei concesiuni de către Ferdinand de Lesepss (1805-1894), inginer și diplomat francez. Scopul acestei companii era realizarea și exploatarea unui canal de legătură între Marea Mediterana și Marea Roșie pentru o perioadă de 99 de ani. Crearea noii căi artificiale a durat 10 ani, fiind marcată de dificultăți majore, costurile acesteia depășind cu mult estimările inițiale. În momentul deschiderii, Canalul măsura 164 km lungime, având 8 m adâncime.

[11] Valorificarea oportunității oferită de situația financiară dezastruoasă a Egiptului s-a putut face extrem de rapid grație ajutorului primit de Disraeli din partea băncii Rotschild. Prin intermediul acesteia s-a putut disponibiliza suma necesară cumpărării pachetului de acțiuni. Pentru detalii privind procedura utilizată a se vedea discursul premierului Disraeli în Parlamentul britanic în Joseph Hendershot Park. *British Prime Ministers of the Nineteenth Century: Policies and Speeches*. New York: New York University Press, 1916, p. 237-244.

[12] Revolta condusă de colonelul Ahmed Urabi (1879-1882). Va fi înfrântă decisiv prin intervenția trupelor britanice care debarcă în Egipt după un bombardament masiv al orașului Alexandria. Ulterior, în Bătălia de la Tel el-Kebir (septembrie 1882), forțele egiptene sunt înfrânte iar colonelul Urabi este capturat și, ulterior, exilat pe insula Ceylon.

[13] Prima concesiune acordată de șahul Persiei s-a realizat în 1901, când William Knox D'Arcy (1849-

1917), susținut de Marea Britanie, obține dreptul exclusiv de prospectare, extragere, transport și comercializare a petrolului din sud-vestul teritoriului corespunzând actualului stat Iran. Ulterior, dificultățile financiare pe care le va întâmpina D'Arcy vor fi surmontate prin susținerea britanică.

[14] Personalitate a vieții politice britanice. A ocupat numeroase funcții în administrația britanică, culminând cu cea de prim-ministru, pe care a exercitat-o între 1940-1945 și 1951-1955. În perioada de după Primul Război Mondial, Winston Churchill a fost implicat într-o manieră semnificativă în configurarea politică a Orientului Mijlociu. Primul mandat a fost marcat, în totalitate, de participarea Marii Britanii în cel de-al Doilea Război Mondial (1939-1945). Suplimentar activității politice Churchill a fost unul dintre scriitorii politici ai perioadei postbelice, activitatea sa publicistică fiind recunoscută prin acordarea Premiului Nobel pentru literatură (1953). De o importanță aparte s-a bucurat lucrarea dedicată celui de-al Doilea Război Mondial.

[15] Pentru un tablou complet al operațiilor derulate între 1914-1916 pe frontul din Orientul Mijlociu David R.Woodward. *Hell in the Holy Land: World War I in the Middle East*, University Press of Kentucky, Lexington, 2006.

[16] Dezastrul suferit de trupele franco-britanice a contribuit la slăbirea presiunii asupra capitalei Imperiului Otoman cu efecte pozitive la nivelul contingentelor otomane din Orientului Mijlociu. De remarcat faptul că o importantă componentă a trupelor dislocate de Marea Britanie în Gallipoli proveneau din diferite zone ale Imperiului colonial, în special Australia și Noua Zeelandă. În condițiile eșecului înregistrat în fața liniilor de apărare otomane, aceste trupe vor fi retrase în Egipt unde vor participa la ofensiva britanică lansată în a doua etapă a conflictului mondial în Orientul Mijlociu. Pentru detalii privind evoluțiile de pe frontul din Gallipoli în Peter Hart. *Gallipoli*, Profile Books, Londra, 2011.

[17] Descendența din cadrul familiei Haşemite, una dintre cele mai importante din Orientul Mijlociu, înrudită cu Profetul Mahomed, era de natură să contribuie determinant la consolidarea prestigiului sharifului Hussein. De asemenea, exercitarea autorității asupra orașului Mecca reprezenta un element suplimentar de susținere a profilului acestuia în lumea arabă.

[18] Primul stat saudit a fost înființat la mijlocul secolului al XII-lea. Se menține până în 1818, când este desființat în urma intervenției egipteano-otomane. Este refăcut într-o ipostază teritorială mult mai restrânsă, reușind să se mențină doar câteva decenii (1891), când familia al-Rashid, susținută de otomani, se impune la Riad. În 1901, Ibn Saud aflat la acel moment alături de familia sa exilată în Kuwait trece în Peninsula Arabia. Însoțit de un grup restrâns de susținători, reușește să reia controlul asupra orașului Riad (1902), înlăturându-l pe Abdul Aziz din familia rivală Rashid. În perioada următoare, Ibn Saud lansează numeroase acțiuni împotriva prezenței otomane din centrul Peninsulei Arabia, în urma cărora se pun bazele celui de-al treilea stat saudit.

[19] Conținutul celor 10 scrisori între shariful Hussein din Mecca și Henry McMahon, Înaltul Comisar britanic din Egipt, viza angajamentul sharifului Hussein în susținerea efortului de război aliat împotriva Imperiului Otoman prin lansarea unei Revolte Arabe. În schimbul acestui sprijin diplomația britanică se angaja să susțină independența arabă. Textul integral al corepondenței în Walter Laqueur (ed). *The Israel-Arab Reader,* Bantam Books, Londra, 1976.

[20] Textul integral al Acordului Sykes-Picot în Laquer, Walter și Rubin, Barry. *The Israel-Arab Reader. A Documentary History of the Middle East Conflict*, Penguin Books, New York, 2008.

[21] Inițiată sub forma unei scrisori a șefului diplomației britanice, lordul Arthur James Balfour (1848-1930), adresată baronului Walter Rotschild (1868-1937), important lider al comunității evreiești și al organizațiilor sioniste din Marea Britanie. Textul integral al Declarației Balfour în Jonathan Schneer. *The Balfour Declaration: The Origins of the Arab-Israeli Conflict*, Londra, 2011, p. 333.

[22] Acordul Faisal-Weizmann reprezenta, mai degrabă, o mișcare tactică al cărei scop viza câștigarea sprijinului SUA față de crearea unui stat arab în Orientul Mijlociu. De asemenea, sprijinul lui Faisal față de implementarea prevederilor Declarației Balfour era condiționat de îndeplinirea acestui obiectiv. Introducerea condiționalității se dorea a fi un mijloc de presiune suplimentară pentru respectarea angajamentelor asumate de Marea Britanie în timpul războiului. Pentru detalii privind negocierile dintre Faisal și Weizmann în Efraim Karsh. *Israel: the First Hundred Years*, *Vol.II: From War to Peace?*, Frank Cass Abingdon-New York, 2000, p. 171-174.

[23] Agreată în marja Conferinței de la Paris, cu prilejul reuniunii puterilor învingătoare desfășurată la San Remo în aprilie 1920.

[24] Revolta din Irak a generat costuri enorme pentru Marea Britanie, situându-se în jurul sumei de 4 milioane lire £. Pentru detalii privind Revolta din Mesopotamia în Ian Rrutledge. *Enemy on the Euphrates. British Occupation of Iraq and the Great Arab Revolt, 1914-1921*, Saqi Books, 2014 .

[25] Protestele familiei Haşemite au fost urmate de intenții concrete de atacare a prezenței franceze de către forțele arabe, ceea ce ar fi generat consecințe imprevizibile pentru viabilitatea aranjamentelor postbelice și, implicit, asupra sistemului mandatelor.

SCHIMBĂRILE MAJORE ÎN DIPLOMAȚIA MODERNĂ A CHINEI: MOMENTUL 2012-2015

CAROLA FREY *

Abstract

If one is to understand why Chinese foreign policy has changed in a particular direction, one has to understand first of all how the world seen by China has changed. In addition, it is mandatory to follow the subtle thread of Chinese diplomacy in all movements. Chinese diplomacy can be compared to an elaborate Go game. As Kissinger said: „chess has only two outcomes: draw and checkmate. The objective of the game . . . is total victory or defeat – and the battle is conducted head-on, in the center of the board. The aim of Go is relative advantage; the game is played all over the board, and the objective is to increase one's options and reduce those of the adversary. The goal is less victory than persistent strategic progress"[1].

***Keywords**: Foreign policy, Chinese diplomacy, New Silk Road, AIIB, Boao Forum*

Dezvoltarea economică a Chinei a adus noi schimbări în poziția sa diplomatică. În 2012, al 18-lea Congres Național al Partidului Comunist Chinez[2] a propus o nouă direcție generală pentru dezvoltarea Chinei, precum și pentru viitoarea sa activitate internă și externă[3]. Din acest moment, Xi Jinping demarează proiecte și planuri de dezvoltare și orientare a Chinei, prin construirea unei societăți „moderat prospere" până în 2021 bazată pe ideea „Visul chinezesc"[4]. Inițiativa de a recontura politica externă a continuat și în martie 2013 prin prima sesiune a Congresului Național al Poporului, în cadrul căruia au fost adoptate proceduri legislative, aranjamentele strategice, linia politică și nevoia de inovație teoretică[5]. Ca urmare a celor două Congrese, noii lideri ai Chinei și-au făcut debutul pe scena internațională cu o abordare „proaspătă" și o activitate diplomatică desfășurată în mod structurat, cu obiective și interese semnificative la nivel internațional. Privită în ansamblu, diplomația propusă de

* Asistent de cercetare, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

China pentru următoarea perioadă se concretizează în 2012-2013 și este caracterizată prin inovație și continuitate cu un accent pus pe tradiție și „dezvoltarea în condiții de pace".

China își clădește întreaga politică și strategie de apărare pe două răni deschise în mentalitatea chineză: influența vestică manifestată puternic la începutul secolului XIX, care ar fi schimbat cursul politic al Chinei, și consecințele suferite în timpul celui de-al doilea Război Mondial[6]. La acestea se adaugă, într-o mică măsură, dar adaptat momentului istoric, instabilitatea la nivel mondial (și aparenta emergență a unei lumi sinocentrice) și reorientarea fostei administrații Obama în zona Pacificului[7].

Cronologic, „dezvoltarea în condiții de pace" a primit replica Statelor Unite ale Americii sub forma propriei politici intitulate "Pivotul asiatic"/*"Pivot to Asia"*. Rezumând la minimum, aceasta politică are ca obiectiv important împiedicarea acțiunilor Chinei care ar putea avea ca rezultat schimbarea abruptă și în detrimentul statelor din zona a balanței de putere. Este discutabil de ce Statele Unite au ales să răspundă afirmațiilor repetate ale Chinei conform cărora *„China will not be bullied"* cu relocarea în Asia a 60% din forțele aeriene și navale ale SUA. Explicația nu poate fi în niciun caz una simplistă, deoarece implică o națiune care de mii de ani a știut să manevreze meandrele politicii și ale comerțului și o alta care în esență este o națiune a avocaților. O consecință a „Pivotului asiatic" este creșterea cheltuielilor militare chineze[8], o reacție în deplină conformitate cu modalitatea de acțiune a Chinei: *„cheltuielile cu apărarea militară a Chinei sunt necesare și justificate și sunt corespunzatoare nevoii de apărare a propriei securități"*[9].

Cele două politici sunt diferite și din punctul de vedere al condițiilor necesare îndeplinirii obiectivelor trasate în continutul lor. Conducerea independentă a unei politici externe de pace în viziunea chineza este posibilă doar prin neaderarea sau neinițierea vreunei alianțe cu alte state sau grup de state, în timp ce „Pivotul asiatic" are nevoie de alianțe zonale pentru a realiza și justifica prezența militară americană în Asia.

Consecventă politicii sale, China își afirmă deplina susținere a *„spiritului asiatic de a rămâne ferm pe propriile picioare și de a fi hotărât în a deschide noi orizonturi"*[10], făcând astfel trimitere și la tensiunile din Marea Chinei de Sud, un exemplu bun pentru modul în care este aplicată teoria diplomatică în practică. Este evident că nu creșterea dimensiunilor teritoriului interesează în principal statul chinez, ci justificarea prezenței (inclusiv militare) într-o zonă care adună ca într-un buchet rutele mari de transport maritim. Cu toate că amplasamentele construite de China în regiune pot funcționa foarte bine și ca avanposturi militare, principala funcție presupusă este de atenționare în contextul acțiunilor viitoare legate de probabila implementare a unor parteneriate economice și strategice, ai căror posibili semnatari sunt state din imediata vecinătate a Chinei.

Din punct de vedere economic, acțiunile Chinei urmăresc neabătut cele trasate de politicile sale integrate în „dezvoltarea în condiții de pace": *„vom acorda mai mare importanță investițiilor în mediul extern și cooperării internaționale. Vom încuraja companiile de orice fel să facă investiții externe și să se angajeze în operații comune, să faca investiții în domeniul cercetare-dezvoltare și să se implice în proiecte externe de contractare și export de forță de muncă"*[11]. Șiragul de perle – salba de porturi ale Chinei – care deservește Noul Drum al Mătăsii este în curs de realizare prin construirea de facilități portuare noi capabile să preia cantități importante de mărfuri și modernizarea unora existente. China nu se multumește (sau mai corect spus, nu riscă) să asigure doar suportul financiar necesar investițiilor, ci, mai mult, cumpără și amplasamentul de la statul pe teritoriul căruia acestea se află.

Investițiile în facilități portuare sunt completate de proiecte de refacere a infrastructurii terestre care leagă porturile de alte puncte de interes pentru China și sunt finanțate cu fonduri chineze. *„Ne vom implica în proiecte de cooperare în țările gazdă, proiecte care vor îmbunătăți viața populației locale și vor spori capacitatea de auto-dezvoltare a țărilor gazdă"*[12]. Prin capacitatea de auto-dezvoltare se poate înțelege foarte bine și dezvoltarea capacităților de apărare militară pentru a căror bugetare China a oferit în zona Asia Pacific împrumuturi consistente.

Preşedintele Xi Jinping la Forumul de la Boao

Un moment cheie pentru politica externă de la Beijing a fost forumul de la Boao (China) ediția 2015, un eveniment politico-economic foarte important pentru zona asiatică, care a adus în discuție două mari inițiative ale Chinei: Noul Drum al Mătasii și Banca Asiatică pentru Investiții și Infrastructură[13]. Ambele inițiative implică o puternică cooperare. Dintre cele două, însă, Banca mai poartă o însemnătate: prin aderarea ca membri fondatori, statele asiatice și europene au transmis un puternic mesaj Fondului Monetar Internațional și Băncii Mondiale, ambele fiind organisme financiare susținute de SUA. Dacă statele europene au aderat probabil mai mult din considerente de diversificare a politicilor economice, statele asiatice au facut singura mișcare pe care o aveau la dispoziție în relația cu o sursa uriașă (in viitor) de capital: sursa (viitoare) nu le va impune reguli de finanțare cu impact sociopolitic care să vina în conflict cu modul de lucru încetățenit în lumea asiatică. Discursul președintelui Xi Jinping la ceremonia de deschidere a facut referire la contextul internațional ca fiind „favorabil păcii în lume", statele având *„o poziție mai bună pentru a susține stabilitatea internațională și pentru a căuta un drum comun pentru dezvoltare"*[14]. În acest context a fost amintită și susținerea chineză pentru formarea Comunității ASEAN. Președintele chinez a marcat schimbările din mediul de securitate asiatic și a pus accentul pe necesitatea dezvoltării continue a celor cinci principii de dezvoltare pașnică „Five Principles of Peaceful Co-existence", care contribuie la relațiile interstatale, promovând astfel un nou tip de relații internaționale. De asemenea Xi Jinping a subliniat oportunitățile sistemice pentru statele asiatice. *„Asia aparține lumii. Pentru ca Asia să se îndrepte spre o comunitate cu un destin comun și să îmbrățișeze un viitor nou, aceasta trebuie să urmeze tendința mondială și să caute progresul și dezvoltarea în tandem cu lumea"*[15].

Planul de acțiune „Vision and actions on jointly building Silk Road Economic Belt and 21st century Maritime Silk Road"[16] face apel la simbolul istoric al Drumului Mătăsii. În prezent obiectivele generale ale celor două com-

ponente ale Noului Drum (producția și transportul) au ca scop întărirea legăturilor dintre Asia, Europa și Africa, iar în domeniul maritim, stabilirea și consolidarea parteneriatelor țărilor angajate în urmărirea acelorași obiective, precum și dezvoltarea echilibrată și durabilă a fiecăreia dintre aceste țări.

Principiile care reies din planul de acțiune au în vedere *„restabilirea unor vechi legături începute datorită vechiului Drum al Mătăsii”*[17]. Primul principiu este cel al cooperării, de care pot beneficia toate țările interesate și orice organizație internațională sau regională. Al doilea principiu vizează dezvoltarea armonioasă și integratoare. Acest principiu susține diversitatea și dialogul între țări, prin *„înlăturarea diferențelor și bazându-se pe punctele sale forte pentru a asigura prosperitatea comună”*[18]. Al treilea principiu înglobează aspectele privind regulile pieței economice și normele internaționale. Al patrulea are în vedere beneficii reciproce, care iau în considerare interesele și preocupările părților implicate, căutând îmbinarea acestora prin aplicarea „celui mai mare numitor comun”.

Componenta economică a Noului Drum al Mătăsii se concentrează pe strângerea legăturilor între China, Asia Centrala, Rusia și Europa, realizându-se astfel o curea de transmisie între China și Golful Persic și Marea Mediterană prin Asia Centrală și Asia de Vest, sau între China, Asia de Sud Est și Oceanul Indian. Inițiativa se va concentra pe construirea în comun a unui „pod” eurasiatic pe uscat (Eurasian Land Bridge) și dezvoltarea coridoarelor economice China-Mongolia-Rusia, China-Asia Centrală-Asia de Vest și China și statele ASEAN, profitând de rutele de transport internațional[19].

Componenta transport maritim a Noului Drum al Mătăsii este concepută să se întindă de la coasta Chinei până la Europa prin Marea Chinei de Sud și Oceanul Indian într-o singură rută și de la coasta Chinei prin Marea Chinei de Sud la Pacificul de Sud.

Stabilirea rutelor se va concentra pe asigurarea eficienței rutelor de transport care să conecteze porturile importante. Coridoarele economice China-Pakistan și Bangladesh-China-India-Myanmar sunt strâns legate de punerea în practică a proiectelor de interconectare și necesită „o cooperare mai strânsă și progrese mult mai mari”.

Prioritățile propuse de planul de acțiune sunt:

1. coordonarea politicilor – un factor important pentru implementarea inițiativelor, prin promovarea cooperării interguvernamentale, „construirea unui schimb interguvernamental de politici macro și înființarea unui mecanism de comunicare”, extinderea intereselor comune, creșterea încrederii politice și crearea unui consens pentru viitoarele domenii de cooperare;

2. conectivitatea – pe baza respectării suveranității și a intereselor de securitate, țările implicate trebuie să amelioreze conectivitatea infrastructurii prin armonizarea planurilor de construcție și sisteme comune de standardizare. Privind construirea infrastructurii pentru transport, accentul urmează a fi pus pe noduri de comunicație și proiecte de dezvoltare de drumuri, de asemenea să acorde prioritate conectării tronsoanelor rutiere neconectate. Această prioritate urmărește și construirea unui mecanism pentru creșterea vitezei de transport între țări prin implementarea de reglementări și standarde comune. Un alt element este și conectivitatea infrastructurii energetice, domeniu care trebuie gestionat în mod colectiv pentru a asigura securitatea conductelor de petrol și gaze. Este prevăzută și modernizarea regională a rețelei de energie electrică;

3. cooperarea comercială și investițională este o sarcină importantă în construirea inițiativelor inter-regionale. Se are în vedere necesitatea coordonării sub aspectul reglementarii mediului investițional și a înlesnirii schimburilor comerciale, pentru crearea unui mediu de afaceri solid în regiune și în toate țările asociate. Proiectul de cooperare economică are ca obiectiv și delimitarea unor zone de liber schimb, astfel încât să pună în valoare potențialul de cooperare extinsă.

Un factor important este consolidarea rolului mecanismelor de cooperare multilaterală existente: Shanghai Cooperation Organization (SCO), ASEAN Plus China (10+1), Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC), Asia-Europe Meeting (ASEM), Asia Cooperation Dialogue (ACD), Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia (CICA), China-Arab States Cooperation Forum (CASCF),

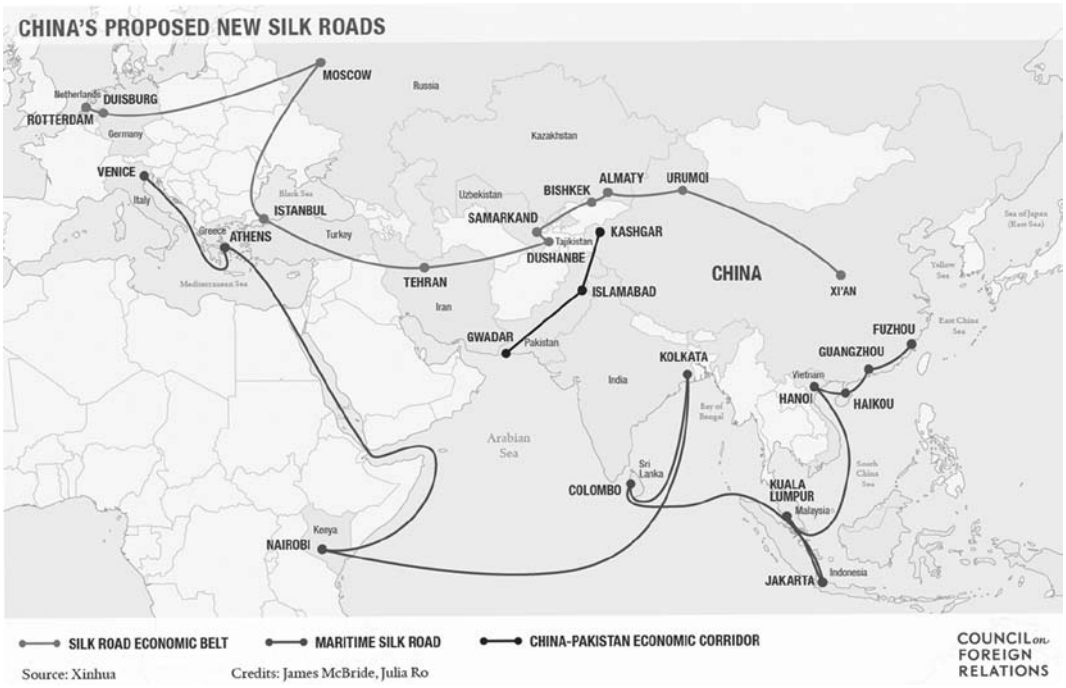

Noul Drum al Mătăsii – Rute

China-Gulf Cooperation Council Strategic Dialogue, Greater Mekong Sub-region (GMS) Economic Cooperation și Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC).

Coordonatele Forumului Boao definesc nevoia de creștere economică, înlocuirea pietrei unghiulare și schimbarea centrului de greutate în politica externă. Obiectivul modelării viitorului economic, politic și social al continentului Asia nu a fost stabilit la Forumul de Boao, era deja un deziderat tangibil, lucrările Forumului doar au testat consonanța actorilor locali, regionali și mondiali. Cu toate că afirmația anterioară poate părea hazardată, agenda anunțată a discuțiilor și statutul participanților pun la dispoziție indicii suficiente care o confirmă.

Marele Zid de Nisip aflat în construcție în Marea Chinei este în primul rând o construcție politică al cărei potențial militar este real, liantul firelor de nisip fiind de natură economică. Desfășurarea de forțe a Chinei nu are în vedere extinderea teritorială susținută prin agresiune militară, ci asigurarea controlului absolut asupra unui climat economic emergent și foarte ambițios: un Nou Drum al Mătăsii, o replică nu a celui prin deșert, ci a Companiei Indiilor Olandeze de Est.

Lucrările Forumului au avut în vedere toate aspectele care, direct și indirect, permit proiecția unui cadru clar, cu o multitudine de planuri. China își asumă rolul de exemplu și își începe prezentarea obiectivelor *re-modelatoare* prin descrierea organizărilor sale teritoriale (posibile modele economice), care beneficiază de un tratament economic preferențial sau „experimental", adică Shanghai, Tianjin, Fujian (toate având porturi de apă adâncă): *„Small beginning, big future"*.

Împreună cu Noul Drum al Mătăsii, Banca Asiatică de Investiții în Infrastructură este o altă componentă a politicii externe chineze actuale. Ideea unei bănci de investiții și dezvoltare asiatice a fost anunțată în octombrie 2013 de Xi Jinping după o întâlnire multilaterală, primind un răspuns pozitiv din partea mai multor țări din Asia. În ianuarie 2014 a avut loc prima reunuine multilaterală consultativă de lucru, iar în martie 2014 China a constituit grupul de lucru pentru pregătirea înființării AIIB. Pe 24 octombrie 2014, la Beijing, a fost semnat un memorandum de înțelegere privind înființarea AIIB.

Deși de multe ori analiștii interpretează noua initiativă ca o încercare de eliminare a

monopolului deținut de sistemul de la Bretton Woods, Banca Asiatică de Investiții în Infrastructură nu concurează direct cu Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional. În primul rând, contextul apariției diferă semnificativ. În al doilea rând, principalele proiecte de investiții ale AIIB sunt căile ferate, proiectele de energie, infrastructura rutieră, porturile și structura de comunicații. Formarea AIIB trebuie privită ca începutului unei concurențe pozitive, mai degrabă decât o amenințare directă la adresa instituțiilor multilaterale sau a Băncii Mondiale, care sunt acuzate de acțiuni limitate în țările în curs de dezvoltare. Asigurându-și un rol central în AIIB, China își poate permite să blocheze anumite decizii și să direcționeze cursul insituției. Poziția Chinei nu are dată de valabilitate, chiar dacă ulterior repartizarea voturilor ar putea fi modificată, prin aderarea unor noi membri. AIIB simbolizează ascensiunea Chinei ca o superputere financiară, implicată în crearea unor noi cadre de finanțare a infrastructurii din lume.

În cadrul evenimentului de semnare a documentului cadru pentru AIIB, China a prezentat banca ca pe o victorie pentru lume și pentru țările în curs de dezvoltare, punând accent pe *„importanța crescândă a piețelor emergente care schimbă peisajul ordinii economice globale, cadrul dominat prea mult timp de economiile avansate”*[20]. AIIB este prezentată ca răspunsul la un apel emis de statele emergente: *„China vede AIIB ca începutul unei noi ere, în care țările în curs de dezvoltare încep să-și ia locul de drept în guvernarea globală – fie în cadrul, fie în afara instituțiilor globale existente”*[21].

În context general, AIIB nu este numai un instrument al Chinei pentru dezvoltare economică, ci și pentru urmărirea obiectivelor sale strategice – cum ar fi accelerarea reinventării Drumului Mătăsii[22]. Mai mult decât atât, China va putea folosi poziția sa dominantă în AIIB pentru a promova obiectivele sale de politică externă și în anumite situații poate ignora sau neglija anumite abateri ale guvernelor prietene în cadrul AIIB. Acest itinerariu nu este însă o premieră pentru scena internațională, multe alte state acționând prin intermediul organizațiilor internaționale pentru a-și îndeplini obiectivele proprii. Un exemplu în acest sens este activitatea Băncii Mondiale în timpul Războiului Rece (și nu numai).

Caracterul geostrategic al AIIB are drept scop creșterea influenței mondiale, accentuarea influenței regionale și dezvoltarea influenței politice a Chinei, prin aspectul economic. AIIB este doar o altă modalitate prin care Beijing oferă capabilități de finanțare de neegalat precum și expertiză, care să ajute dezvoltarea infrastructurii și a capacităților economice ale statelor asiatice. Pe lângă AIIB, China are, de asemenea, cele mai mari bănci de dezvoltare (DDBs). Fondurile sunt utilizate pentru a finanța infrastructuri externe, prin sprijinirea investițiilor companiilor chineze în străinătate (inițiativa Drumului Mătăsii, spre exemplu, va fi finanțată în mare parte prin intermediul China Development Bank).

În 2015, publicarea Cartei Albe[23] este privită de mulți analiști ca o nouă etapă a sistemului politic chinez – promovarea transparenței. Cu toate acestea, noua strategie este conformă cu învățăturile lui Sun Tzu care spunea că *„întreaga artă a războiului este bazată pe înșelătorie”*[24], iar *„adversarul”* nu trebuie să fie atât de naiv încât să creadă că armata chineză va dezvălui secretul strategiei sale. Deoarece *„dacă ești capabil, simulează incapacitatatea, dacă ești activ, simulează pasivitatea”*[25], iar *„dacă ești aproape, fă să se creadă că ești departe, și dacă ești departe, fă să se creadă că ești aproape. Momește inamicul pentru a-l prinde în capcană; simulează dezordinea și lovește”*[26].

Momentul ales pentru a face publică Carta Albă privind strategia militară este foarte important, iar conținutul arată că a fost pregătit cu minuțiozitate. Principalele amenințări nu au origini ideologice, ci puncte cardinale precise: est, sud-est, adică dinspre mare. Rememorarea situației regionale permite stabilirea succesiunii evenimentelor care au permis Chinei să declare că nevoia de apărare poate fi satisfacută doar extinzând prima linie de apărare până în apele internaționale (declarația răspuns a lui Xi Jianping adresată SUA în contextul Marii Chinei de Sud făcea referire la Oceanul Pacific).

Jucând cartea victimei agresiunii, China a avut mare grijă ca începând cu „Dezvoltarea în condiții de pace” să reitereze periodic opoziția de principiu față de orice intenții de hegemo-

nie și agresiune manifestate din zona centrelor de putere politico-militară împotriva oricărui alt stat.

Carta Alba 2015 a fost interpretată și ca fiind „o știre veche" pentru că nu a venit cu vreo noutate. Totuși, daca lanțul de evenimente (lung pentru ca e nevoie de timp și multe verigi a căror forjare nu poate fi facută în totalitate în secret) era previzibil, atunci cine a anticipat corect succesiunea evenimentelor și a pregătit contra-argumentația potrivită?

În contextul „insulelor artificiale din Marea Chinei de Sud" s-a făcut afirmația că SUA „vede" prea puține mutări în viitor (poate doar una singură), ceea ce îi restrânge dramatic spațiul de manevră și posibilitatea mișcărilor surpriză capabile să schimbe un curs al evenimentelor, altfel decât prin amenințare directă. Oare își dorește SUA un conflict deschis cu China, chiar dacă nu unul violent, ci cu eventuale accente militare?

Strategia militară dezvoltă teorii ale unor autori chinezi de dată recentă, cum ar fi „*Visul Chinez*" al lui Liu Mingfu, lucrare care nu prezice un conflict cu Statele Unite, ci prezintă puterea Chinei de descurajare a SUA. Liu Mingfu afirmă: *„creșterea militară a Chinei nu are scopul de a ataca America, ci are rolul de a proteja China, dacă aceasta este atacată de America"*[27]. Pe lângă această interpretare, conform Cartei Albe, *„visul chinez"* presupune transformarea Chinei într-o mare putere internațională, cu o importantă componentă militară care este *„activ-defensivă"*.

Punctul de plecare al strategiei de apărare și implicit al politicii externe este caracterizarea mediului global: *„Pacea, dezvoltarea, cooperarea și avantajele comune au devenit un val irezistibil"*, iar *„un război mondial este puțin probabil să fie înregistrat în viitorul apropiat, situația internațională fiind așteptată să rămână în general pașnică"*.

Amenințările tradiționale de securitate au fost dublate de noi amenințări, de la terorism la război cibernetic. Documentul lansează avertismente cu privire la amenințările la adresa drepturilor și intereselor maritime ale Chinei. *„Unii dintre vecini (Japonia, Vietnam, Filipine) derulează acțiuni provocatoare și își întăresc prezența militară în recifele și insulele revendicate de China. Alte țări (SUA) sunt implicate în afacerile Mării Chinei de Sud, derulând supravegheri din aer și pe mare împotriva intereselor Chinei"*. Astfel, o atenție specială este acordată și unui stat care *„agățându-se de poziția sa de lider mondial susține alianțe în regiunea Asia-Pacific"*[28] și care generează noi amenințări hegemonice și metode de neointervenționism politic.

Carta Albă din 2015 constituie o informare avertisment referitoare la politica Partidului Comunist Chinez privind apărarea teritoriului și a intereselor chineze. Este foarte posibil ca unele obiective, la care textul documentului se referă la timpul viitor, să fi fost deja atinse sau sunt pe cale de a fi duse la îndeplinire. Anunțarea obiectivelor (cu respectarea acordului cu SUA de aducere din timp la cunoștință a anumitor aspecte), urmată de o succesiune cu tempo ridicat a punerii lor în operă în mod oficial va realiza o puternică și eficientă proiecție a puterii și viziunii Partidului Comunist Chinez la nivel intern și extern.

Strategia militară chineză subliniază nevoia pregătirii constante pentru situații de luptă și a creșterii intensității instrucției militare de luptă, pe cât posibil în condiții cât mai apropiate de cele ale posibilelor teatre de confruntare. Conflictele periodice reduse ca amploare din zona de graniță cu India își dovedesc utilitatea: armata chineză a fost mereu în stare de alertă, acum doar se adaptează noilor condiții cu origine în Marea Chinei Est și de Sud. Cu același scop, al veridicității, în contextul amenințărilor maritime deja manifestate de Statele Unite, insulele artificiale pot primi în mod argumentat o altă destinație decât cea comercială, dirijare a navigației și porturi de furtună: aceea de poligon de antrenament pentru forțele navale chineze și de avanpost militar.

Succesiunea evenimentelor care au permis Chinei ca în final să-și modernizeze semnificativ armata și să joace cartea victimei agresiunii externe nu ar fi fost posibilă fără largul concurs al observatorilor (dez)interesați. În prima fază, China evaluează fezabilitatea proiectului „insule artificiale", apoi trece la construirea rapidă a insulelor pe care le declară hotărât și argumentat ca fiind în circuitul civil; acțiunea de construire a rămas mult timp nesemnalată publicului. Pasul doi a fost sublinierea eșecului Filipinelor de a duce la îndeplinire o operațiune

militară de luare în stăpânire a unei insulițe naturale pe care Filipine și China o revendică. Acțiunea s-a soldat cu eșuarea forțată a vasului chinez și declararea de către China a agresiunii militare. A treia componentă o reprezintă provocarea unor puternice reacții din partea statelor costiere, din cauza pescuitului ilegal, a coliziunilor intenționate pe mare și a extracției de hidrocarburi la limita sau în interiorul apelor lor teritoriale. În continuare a patra mutare, China hărțuiește Japonia în baza revedincărilor teritoriale, prin zboruri militare la limita spațiului aerian japonez. În consecință, Japonia anunță intenția de schimbare a atribuțiilor forțelor sale armate. Concomitent, China cere insistent ca primul ministru japonez, Shinzo Abe, să-și declare în mod răspicat poziția referitoare la trecutul militarist al Japoniei Imperiale.

În acest context Statele Unite intervin și consideră că au suficiente argumente să amenințe cu prezența militară în vecinătatea zonelor controversate ale insulelor artificiale. Mai mult, *Office of Naval Intelligence* publică un raport[29] privind întinderea intereselor maritime chineze și dezvoltarea militară a Chinei. SUA își duc la îndeplinire amenințările și deplasează forțe navale și aeriene de recunoaștere în zona Mării Chinei de Sud.

Ca urmare a evenimentelor de mai sus, China publică Carta Albă a Strategiei Militare, care identifică potențiale amenințări venite din partea SUA, Japoniei (al cărei refuz de a-și asuma trecutul este amintit în contextul schimbării strategiei sale militare) și a altor state care revendică teritoriile chineze din Marea Chinei de Sud.

China (se face că) uită însă un singur lucru, care de fapt stă la baza întregii sale politici de apărare activă: revendicările teritoriale din Marea Chinei de Sud au o bază de argumentație juridică la fel de solidă ca suprafața vizibilă a unei formațiuni geologice semi-scufundate: știm că există, iar pe hartă este figurată doar de mai multe linii întrerupte.

Proiectele de cercetare și dezvoltare militară chineze sunt analizate la momentul actual atât din punctul de vedere al volumului, noutății și eficienței cât și din punctul de vedere al sustenabilității financiare. Se vorbește despre costurile directe și indirecte cu industria de apărare și impactul asupra bugetului Chinei. Din punct de vedere economic se încearcă formularea unei argumentații al cărei obiectiv final este concluzia că de fapt China nu este la fel de bine pregatită așa cum afirmă Carta Albă 2015.

Chestiunea însă este atacată din punct de vedere european, anglo-saxon: creșterea salariilor în contextul menținerii și chiar scăderii nivelului de profesionalism per ansamblu economiei, procentaje comparative între SUA si China, nevoia Chinei (recunoscută de aceasta inclusiv în Carta Albă) de a-și rezolva problema stringentă a asigurărilor sociale și serviciilor asociate. Ipoteza este greșită. Poporul chinez, pentru a susține armata la nevoie, va suporta fără proteste tăieri de salarii, servicii medicale departe de standarde occidentale și problemele economice, pentru ca așa a fost educat și, la nevoie, chiar impuse de Partidul Comunist Chinez.

China a investit, direct sau prin împrumuturi, sume foarte mari de care depind economii ale unor state considerate dezvoltate (printre care Statele Unite). Aceste investiții pot fi (la nevoie) utilizate ca o altă variantă a binomului economic-militar: de la *„putere financiară-proiecția puterii"* la *„credite scadente-apărare activă"*.

În plus, prin mesajul transmis de colonelul Yang Yujun după lansarea oficială a Cartei Albe a Apărării din 2015, se conturează indirect substratul politicii externe*: „Nu vom ataca pe nimeni dacă nu vom fi atacați, dar cu siguranță vom contraataca dacă vom fi atacați"*[30]. În ce condiții se va desfășura un astfel de „atac" este însă și încă discutabil.

NOTE

[1] Henry Kissinger, *What Lies Ahead*, Noiembrie 01, 2004.

[2] China's Hu Jintao in corruption warning at leadership summit , Noiembrie 2012, http://www.bbc.com/news/world-asia-china-20233101.

[3] CPC to convene 18th National Congress on Nov. 8, http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-09/28/c_131880076.htm.

[4] Full text: Constitution of the Communist Party of China (Adopted on Nov. 14, 2012), http://www.china.org.cn/china/18th_cpc_congress/2012-11/16/content_27138030.htm, (vezi și http

://www.china.org.cn/china/18th_cpc_congress/node_7167318.htm).

[5] Work Report, Full Text: Report on the Work of the Government, 03.2013 http://www.chinadaily.com.cn/china/2013npc/2013-03/18/content_16317917.htm.

[6] Vezi Shaun Breslin (ed.), *A Handbook of China's International Relations*, Routledge, Jul 12, 2010.

[7] Hillary Clinton, America's Pacific Century, Octombrie 2011, https://foreignpolicy.com/ 2011/10/11/americas-pacific-century/.

[8] What does China really spend on its military?, Center for Strategic & International Studies, http://chinapower.csis.org/military-spending/.

[9] Increased defense spending justified, martie 2013, http://www1.china.org.cn/china/NPC_CPPCC_2013/2013-03/07/content_28158516.htm.

[10] Full text of Chinese President's speech at Boao Forum for Asia, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1250690.shtml.

[11] White Paper: China's Peaceful Development, http://in.chineseembassy.org/eng/zt/peaceful/t855717.htm.

[12] *Ibidem*.

[13] Full text of Chinese President's speech at Boao Forum for Asia Annual Conference 2015, http://english.boaoforum.org/hynew/19353.jhtml.

[14] *Ibidem*.

[15] XI Jinping, Boao Forum for Asia 2015, http://english.boaoforum.org/hynew/19353.jhtml.

[16] Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road, 2015, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html.

[17] *Ibidem*.

[18] *Ibidem*.

[19] Hassan Karrar, *The new Silk Road diplomacy: China's central Asian foreign policy since the Cold War,* Vancouver: UBC Press, 2009.

[20] How China's Asian Infrastructure Investment Bank Fared Its First Year, https://www.forbes.com/sites/sarahsu/2017/01/14/how-chinas-asian-infrastructure-investment-bank-fared-its-first-year/#5d85acc95a7f.

[21] China-led investment bank attracts 25 new members, https://www.ft.com/content/671d8ac4-e18a-11e6-8405-9e5580d6e5fb.

[22] China Launches Asia Investment Bank with 2 Silk Road Projects, http://www.voanews.com/a/china-launches-asia-investment-bank-with-two-silk-road-projects-/3338589.html.

[23] China's Military Strategy, 2015, http:/www.chinadaily.com.cn/china/2015-05/26/content_20820628.htm.

[24] Sun Tzu, Arta războiului, Antet XX Press, București, 1993, p. 11.

[25] *Ibidem*.

[26] *Ibidem*.

[27] Liu Mingfu, The China Dream: Great Power Thinking and Strategic Posture in the Post-American Era, CN Times Books, 2015.

[28] China's Military Strategy, 2015, http://www.chinadaily.com.cn/china/2015-05/26/content_20820628.htm.

[29] The PLA Navy: New Capabilities and Missions for the 21st Century, http://www.oni.navy.mil/Intelligence_Community/china.html.

[30] 'Active defense' policy reaffirmed, 2015, http://chinawatch.washingtonpost.com/2015/05/active-defense-policy-reaffirmed/.

O ZI LA MUZEUL COMUNICAȚIILOR ȘI INFORMATICII

Gl. Mr. (r) ION CERĂCEANU *

Între două repere temporale, cu profundă rezonanță istorică și patriotică la nivel național – 29 iunie – Ziua Drapelului Național și 26 iulie – Ziua Imnului Național – la 14 iulie Armata Română sărbătorește *Ziua transmisioniștilor militari* pentru că, la 14 iulie 1873, prin Înaltul Decret nr. 1303, domnitorul Carol I înființa prima secție de telegrafiști militari, ceea ce reprezintă actul de naștere al armei transmisiuni, redenumită în anul 2006 „comunicații și informatică".

Zilele Muzeului Comunicațiilor și Informaticii (M.C.I.) se organizează, de regulă, în zilele de sâmbătă și duminică ce coincid sau preced data de 14 iulie**.

Voi prezenta pe scurt principalele repere ale devenirii sale istorice ca instituție fundamentală de cultură și educație, de păstrare și promovare a tradițiilor de luptă și a valorilor materiale, cultural-istorice și spirituale ale armei transmisiuni.

Actualul muzeu are ca precursor istoric „Expoziția temporară de tehnică de transmisiuni veche" (folosită în cele două războaie mondiale) organizată în cazarma – Fort 3 Otopeni – cu ocazia sărbătoririi Centenarului armei transmisiuni în anul 1973 de către Centrul de Instrucție al Transmisiunilor și Regimentul 48 Transmisiuni sub coordonarea Comandamentului Trupelor de Transmisiuni și cu sprijinul Muzeului Militar Național și al Bazei de R.T.T.

O parte din tehnica de transmisiuni veche, accesoriile de uniformă, regulamentele, instrucțiunile, colecțiile de publicații, armele albe și de foc etc. au fost selecționate, preluate în custodie de la M.M.N. și folosite pentru organizarea, în anul 1975, a „Muzeului regimentului" (muzeu de unitate) conform prevederilor regulamentare din acea perioadă (R.S.I./1973/O.G.22/1972 art. 302).

Muzeul a fost afectat grav, practic distrus, la cutremurul din 4 martie 1977. Cu ce s-a putut recupera s-a reorganizat „muzeul unității" în același spațiu [sala din spatele scenei sălii de festivități (12/7,5 m) cu un spațiu tridimensional de expunere de aproximativ 200 m^2, cu acces de pe terasa exterioară a pavilionului comandament].

Această situație, la o dimensiune mai redusă, s-a repetat la cutremurele din anii 1986 și 1990 și a culminat cu perioada 1990-1997 când, ca urmare a unei îndelungi perioade de degradare a obiectelor de patrimoniu și a lipsei de preocupare pentru organizarea unui nou muzeu / sală de tradiție, Muzeul Militar Național

---

* Președintele Asociației „Pro-Muzeum", fost comandant al Regimentului 48 Transmisiuni (1997-2006) și al Comandamentului Comunicațiilor și Informaticii (200-2013).

** Ediția a X-a din anul 2017 a Zilelor muzeului se va organiza în perioada 14-16 iulie 2017.

a decis retragerea întregului patrimoniu aflat în custodie la regiment și C.I.Trs. (care s-a și desființat în același an).

În perioada 1998-2000, un colectiv de cadre, p.c.c., M.T.R. și M.T., coordonat nemijlocit de noul comandant al unității a desfășurat activitățile de cercetare a fondului arhivistic militar, de recuperare și restaurare a tehnicii și materialelor de transmisiuni scoase din funcțiune, declasate și casate (acestea din urmă s-au desfășurat timp de peste 20 de ani) și de identificare a patrimoniului specific armei aflat în evidența M.M.N. (aproximativ 40 – 50 de repere, conform Buletinului M.M.N / 2001).

Această acțiune, desfășurată voluntar, dar cu multă pasiune și sub coordonarea specialiștilor M.M.N. (muzeografi și restauratori) s-a finalizat prin organizarea „Muzeului R.48 Trs." în pavilionul „comandament", la etaj, în 8 încăperi distincte, cu un spațiu expozitiv mult mai generos, organizat pe secțiuni și colecții.

Detalii privind organizarea, funcționarea și patrimoniul acestui muzeu, conceput practic ca muzeu de armă, fiind și singurul de acest gen din armată, se pot găsi în lucrarea „Un regiment pentru istorie" – documente, evocări, reconstituiri istorice – autor col. Ion Cerăceanu și publicată de editura CTEA în anii 2001 și 2007.

Acest muzeu, realizat într-o concepție modernă și în condiții muzeografice deosebite a fost inaugurat la 14 iulie 2000 cu prilejul sărbătoririi „Zilei transmisioniștilor militari".

În anul 2008, ministrul apărării naționale a aprobat în rezoluție pe Raportul nr. A4722-

/14.04.2008, constituirea Muzeului Comunicațiilor și Informaticii ca filială a Muzeului Militar Național și introducerea acestuia în statul de organizare al Centrului 48 Comunicații și Informatică Strategice „fără încadrare cu personal la pace și război".

La 12 iulie 2013, în prezența ministrului apărării naționale, șefului Statului Major General, a reprezentanților structurilor și direcțiilor centrale ale M.Ap.N. și S.M.G., a șefului Direcției Comunicații și Informatică, a comandantului Comandamentului Comunicațiilor și Informaticii, a șefilor structurilor de comunicații și informatică de la C.F.A. și comandamentelor de armă precum și a tuturor comandanților unităților de comunicații și informatică de la nivel regiment și batalion (similare), a avut loc inaugurarea „Muzeului Comunicațiilor și Informaticii" (M.C.I.) transformat, reorganizat și reamenajat într-un nou local (un pavilion distinct cu P+2+S și un spațiu exterior (platou betonat și spațiu verde) cu acces pentru public direct din strada (vechea linie de centură).

În perioada 2008-2013, muzeul a funcționat în spațiile inițiale dar și-a extins mult aria preocupărilor și activităților specifice, în special în colaborare cu Muzeul Militar Național „Ferdinand I". Dintre acestea, cele mai importante au fost: executarea cercetării fondului documentar și arhivistic; publicarea unui mare număr de articole și lucrări privind istoricul armei; continuarea completării colecțiilor de regulamente, instrucțiuni, manuale, tehnică, echipamente și materiale de transmisiuni, medalistică, numismatică ș.a. (reconstituirea „Bătăliei pentru București" la Bateria 1–2 Mogoșoaia de către grupuri de reconstituire din România, Bulgaria, Franța și C.48 C.I.S. în luna septembrie, 2006); organizarea „Zilelor M.C.I." la sediul M.M.N. prin organizarea de expoziție de tehnică, grupuri și ateliere de reconstituiri istorice, standuri de carte și expoziții fotodocumentare permanente și temporare privind istoricul armei transmisiuni; acest gen de activități, cu mare impact la publicul de toate vârstele, a ajuns la cea de-a X-a ediție, primele 5 ediții desfășurate la M.M.N. iar următoarele, din anul 2013 până în prezent, la sediul actual al muzeului din cazarma Fort 3 Otopeni.

Mai recent, în 2015 și 2016 M.C.I. s-a implicat, în parteneriat cu Muzeul Național de Istorie, Muzeul Militar Național, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și Cercul Militar Național la organizarea unor expoziții vernisate la sediile din Calea Victoriei ale celor două instituții de prestigiu la nivel național: „I.T. – O istorie fascinantă", „România în Marele Război" și respectiv „România – 100 de ani de la intrarea în Primul Război Mondial". Prezența muzeului nostru pe afișele și programele de prezentare a acestor evenimente la nivel național precum și în paginile monumentalului catalog „România în Marele Război" este, în egală măsură, remarcabilă și onorantă.

STRUCTURA TEMATICĂ A MUZEULUI

1. EXPOZIȚIA PRINCIPALĂ – tematică și cronologică
2. EXPOZIȚIA DE TEHNICĂ
3. EXPOZIȚIA FOTODOCUMENTARĂ ITINERANTĂ
4. FONDUL DOCUMENTAR:
   - Documente de arhivă
   - Manuscrise
   - Carte veche (lucrări, regulamente, instrucțiuni, publicații periodice etc.)
   - Lucrări/cărți, broșuri, reviste
   - Manuale, regulamente, instrucțiuni
   - Brevete, diplome, certificate, legitimații
   - Publicații de specialitate
   - Casete audio, video, CD, DVD, memorii electronice externe etc.
5. COLECȚII COMPLEMENTARE
   - Arme
   - Uniforme și accesorii
   - Ordine și medalii
   - Insigne și plachete
   - Numismatică
   - Arheologie
   - Receptoare radio
   - Tuburi și componente electronice
6. SECTOR MENTENANȚĂ
   - Atelier reparații - întreținere
   - Atelier restaurări - conservări
   - Laborator foto-video-audio
   - Depozite și magazii

Pavilionul în care este amenajat muzeul oferă condiții excelente de expunere, într-un spațiu arhitectural deosebit ce se distinge prin frumusețea arcadelor și bolților, prin ambientarea și multifuncționalitatea spațiilor interioare și exterioare care permit desfășurarea unei game diverse de activități, de la expunere și vizitare, reparații și întreținere, restaurări și conservări, studierea și cercetarea fondului documentar până la activități de prezentare și reconstituire a unor momente/evenimente istorice dar și sesiuni de comunicări științifice, vernisaje cu caracter aniversar/evocator/ tematic, muzeul dispunând de o sală de festivități de 80-100 locuri.

M.C.I., ca filială a M.M.N „Ferdinand I", este realizat într-o concepție muzeistică modernă, cu o structură tematică și cronologică pe secții/ expoziții și colecții distincte, cu un

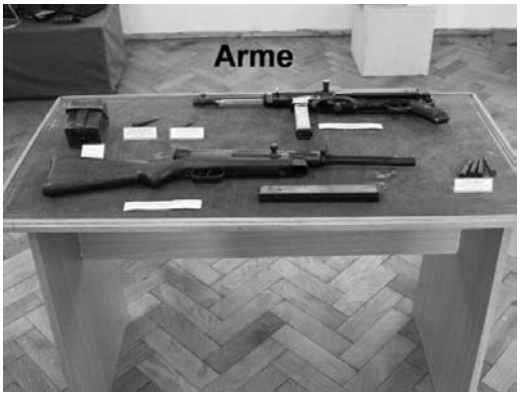

patrimoniu material și spiritual singular în armată, prezentat la nivelul celor mai exigente principii metodologice și tehnici muzeografice, ceea ce îi conferă statusul de lăcaș de istorie și cultură militară, de educație patriotică, civică și ostășească unic în arma transmisiuni / comunicații și informatică.

Funcționând ca filială specializată a Muzeului Militar Național, Muzeul Comunicațiilor și Informaticii este dislocat la „periferia" Capitalei, dar nu și la „periferia" culturii și civilizației noastre, pentru că aici, în Otopeni, în ultimele două decenii au loc manifestări științifice, culturale, educaționale și sportive de înaltă ținută științifică, artistică și chiar academică; pentru că aici, în Otopeni, niște oameni vizionari au pus bazele tuturor așezămintelor necesare unei urbe moderne în care cetățeanul se regăsește

DATE TEHNICE:

1. Spaţiu de expunere tridimensional (interior) - 2839 mp, astfel: •Etaj 2 – 1124 mp •Etaj 1 – 960 mp •Parter – 555 mp	3. Spaţiu administrativ - 920 mp, astfel: •Terasă exterioară acoperită – 80 mp •Birouri – 30 mp •Sală multifuncţională (conferinţe, expoziţii, vernisaje, sesiuni de comunicări, alte evenimente) – 80+100 locuri, 110 mp
2. Spaţiu de prezentare tridimensional (exterior) - 845 mp, astfel: •Curte interioară – 105 mp •Platou betonat – 500 mp •Spaţiu verde/peluză – 240 mp	4. Sector mentenanţă - 260 mp, astfel: •Depozite şi magazii – 140 mp •Ateliere/laboratoare – întreţineri, reparaţii, restaurare şi conservare -120 mp

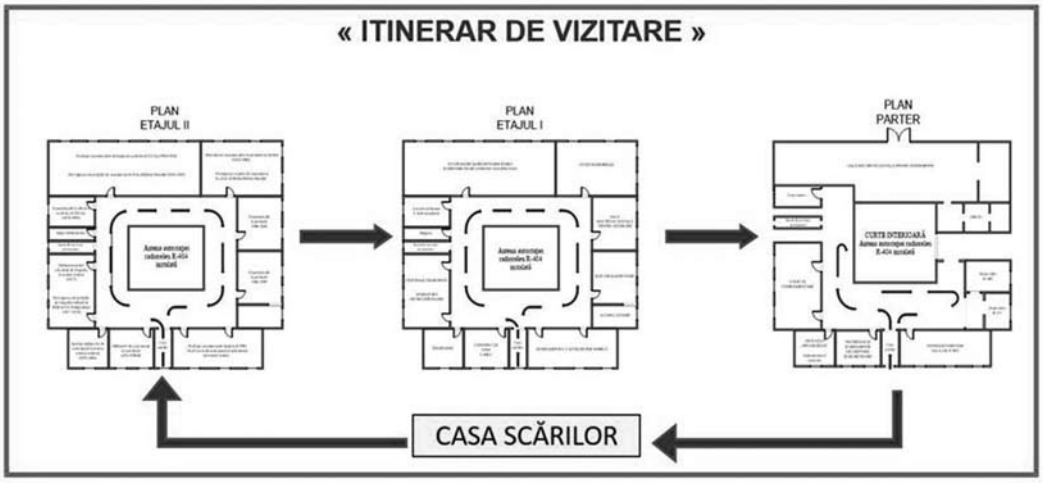

cu toate nevoile sale materiale, spirituale și religioase; aici, în Otopeni, sunt principalele porți de intrare în Capitală – aeriană și rutieră, internă și internațională. Aici, la margine de București, ne întâlnim cu istoria la fiecare pas. Pe la 1884, boierul latifundiar Otopeneanu a primit de la stat despăgubiri pentru 47 ha de teren pe care s-a construit Fortul 3 Otopeni.

În 1895, Cetatea București cuprindea 18 forturi și 18 baterii intermediare legate între ele printr-o cale ferată și o linie de centură rutieră (cu mult înainte ca edilii să stabilească necesitatea acestor elemente de infrastructură pentru o metropolă de dimensiunile Bucureștilor). De atunci istoria a consemnat nenumărate acte și fapte de sacrificiu și eroism, mai cu seamă în timpul ultimului război mondial. De peste 130 de ani, cetățenii din Otopeni trăiesc alături de garnizoana din cazarma Fortului 3 al Cetății, ulterior și alături de alte comunități militare dislocate în această zonă de mare interes strategic pentru apărarea Capitalei.

Într-un asemenea context local, permisiv și generos, în cazarma istorică a Fortului 3 Otopeni, s-au desfășurat timp de două zile (9 și 10 iulie 2016) organizate identic, cu aceiași „actori" dar cu un public diferit, Zilele Muzeului Comunicațiilor și Informaticii. Aflat, cum spuneam mai devreme, la cea de-a IX-a ediție, evenimentul s-a bucurat și acum de aprecieri frumoase și o mare afluență de vizitatori de toate vârstele. Fiind și „Ziua porților deschise" cazarma și-a întâmpinat vizitatorii cu multă căldură sufletească și totală disponibilitate în a oferi acestora momente de neuitat, într-o zi agreabilă și din punct de vedere climatologic.

În acordurile „Marșului de întâmpinare" interpretat de fanfară, grupurile de reconstituire istorică au prezentat onorul persoanelor oficiale și distinșilor vizitatori.

În continuare, fanfara Muzicii Reprezentative a Armatei sub bagheta d-lui colonel Nicolae Chirilă a făcut întreaga audiență să vibreze la intonarea Imnului Național. Cele câteva alocuțiuni au prezentat încă de la început contextul istoric și aniversar al evenimentului precum și principalele puncte de atracție ale programului. Cum era și firesc, pentru că

2016

evenimentul are și un profund caracter comemorativ, au fost depuse coroane de flori din partea Statului Major General, Comandamentului Comunicațiilor și Informaticii și Centrului 48 Comunicații și Informatică Strategice la Troița Eroilor Transmisioniști, în memoria tuturor transmisioniștilor căzuți în Războiul de Independență, în Primul Război Mondial și cel de-al Doilea Război Mondial, la Revoluția din Decembrie 1989 și în T.O. din Irak și Afganistan. Acordurile „Imnului Eroilor" interpretat de fanfara militară, pasul rar și sacadat al purtătorilor de coroane, venerația din privirile asistenței au conferit pioșenie și măreție acestui moment înălțător, de autentic patriotism.

Partea de început a evenimentului a continuat cu prezentarea instituțiilor, grupurilor, asociațiilor și persoanelor care au contribuit la organizarea și desfășurarea acestuia, cu conferirea unei Diplome de onoare din partea „Asociației Pro-Muzeum" și, în mod simbolic, șapte dintre cei mai tineri vizitatori au eliberat în zbor, șapte porumbei călători, campioni la concursurile columbofile din țară și străinătate, care să ducă vestea în cele șapte mari provincii istorice ale țării, că la OTOPENI s-au deschis zilele muzeului, iar banda tricoloră și textul Imnului Național, prinse în inel la picior, reprezintă mesajul nostru de pace și unitate națională purtat în văzduh de acești porumbei, ei înșiși un simbol al păcii și unul dintre cei mai vechi mesageri folosiți de om din vremuri imemoriale.

În continuare, participanții la această acțiune au făcut un adevărat periplu istoric pe care voi încerca să îl transpun în cât mai puține relatări.

PATRIMONIUL MUZEULUI
« COLECȚII »

1. ARME ALBE
2. ARME DE FOC
3. UNIFORME ȘI ACCESORII DE UNIFORMĂ
4. TEHNICĂ DE TRANSMISIUNI ȘI I.T., COMPONENTE ELECTRONICE ȘI MATERIALE DE TRANSMISIUNI
5. FONDUL DOCUMENTAR:
   - Documente de arhivă
   - Manuscrise
   - Carte veche (lucrări, regulamente, instrucțiuni, publicații periodice etc.)
   - Lucrări/cărți, broșuri, reviste
   - Manuale, regulamente, instrucțiuni
   - Brevete, diplome, certificate, legitimații
   - Publicații de specialitate
   - Casete audio, video, CD, DVD, memorii electronice externe etc.
6. COLECȚII COMPLEMENTARE:
   - Arme
   - Uniforme și accesorii
   - Ordine și medalii
   - Insigne și plachete
   - Numismatică
   - Arheologie
   - Receptoare radio
   - Tuburi și componente electronice

Vizitarea Muzeului Comunicațiilor și Informaticii a fost o surpriză reală pentru cei mai mulți având în vedere unicitatea lui dar și metodele moderne de prezentare muzeografică la cele mai înalte standarde în domeniu. Expoziția tematică și cronologică privind evoluția mijloacelor de comunicare la distanță din antichitate până în vremurile noastre, expoziția fotodocumentară privind telecomunicațiile militare, expoziția de tehnică de comunicații aflată în dotarea armatei noastre din timpul Primului Război Mondial și până în prezent, colecțiile de arme albe, arme de foc, uniforme și accesorii de uniformă, ordine și medalii, regulamente, instrucțiuni și carte veche, documente, echipamente militare, ustensile de stat major care au aparținut unor personalități militare, colecția de tuburi și componente electronice, prezentate evolutiv, bogatul fond documentar și fotografic, frumoasele colecții de receptoare radio de fabricație românească, de medalistică, numismatică și arheologie s-au bucurat de un real succes la public. Bunicii și părinții noști au parcurs cu nostalgie sălile muzeului, regăsind crâmpeie de amintiri din viața lor, uneori grea și zbuciu Toți, deopotrivă, au avut ocazia să-și reamintească principalele repere ale istoriei de peste 180 de ani a telecomunicațiilor moderne, dar și să admire câteva din mijloacele tehnice aflate în patrimoniul muzeului și care se constituie în piese de rezistență prin unicitatea lor. Aș aminti aici doar telefonul folosit de feldmareșalul german August von Mackensen în Primul Război Mondial, telefonul generalului Nicolae Dăscălescu – comandantul Armatei a IV-a pe Frontul de Vest, centrala destinată P.C. al comandantului suprem, Nicolae Ceaușescu, până în decembrie 1989 și, nu în ultimul rând, mașina de criptat „Wehrmacht Enigma" expusă aici pentru prima dată la noi în țară începând cu anul 2013.

Vizitarea muzeului nu se putea încheia fără a se vedea și autospecialele dispuse în curtea interioară a acestuia, atât cele din parcul vechi, scoase din funcțiune, cât și cele mai moderne mijloace de comunicații și informatică aflate în dotare la care s-au făcut și demonstrații practice de realizare a legăturilor radio cu salt în frecvență, a legăturilor satelitare și de trimitere a imaginilor video la distanțe reale, de realizare a unor legături multimedia complexe (voce,

ANTICHITATE ȘI EVUL MEDIU

Telegrama trimisă la data de 12 decembrie 1877, orele 3 ½, de la Marele Cartier General Român instalat la Verbița, de către maiorul Constantin Poenaru către soția sa Alexandrina Poenaru, cu următorul text:

„Plevna s-a luat pentru a 5000 oara. Sunt sănătos. Te sărut. Poenaru"

date, imagini). Trebuie adăugat că începând cu această ediție a fost inaugurat un alt gen de activități pentru cei mai curioși dar și mai temerari dintre vizitatori. Atât în sala de pedagogie muzeală cât și pe terenul de instrucție, sub supravegherea unor instructori special pregătiți, tinerii au putut să exerseze transmiterea semnalelor morse, lucrul la aparatul telegrafic și centrala telefonică, realizarea legăturilor radio, emisie și recepție, realizarea unor circuite în cablu de campanie, purtând derulatorul de spate sau trăgând căruciorul de întins cablu greu, verificarea acuităților auditive și vizuale la aparatura specializată ș.a., pentru care au fost răsplătiți cu diploma „Transmisionist pentru o zi".

Asociațiile de reconstituiri istorice au fost și de această dată alături de noi cu grupuri de reconstituire, chiar dacă mai reduse numeric, având în vedere sezonul de vacanță, la fel de convingătoare și expresive ca în ceilalți ani. Pe lângă depunerile de coroane și defilare, grupurile au prezentat pe tot parcursul zilei demonstrații de instrucție de front, de pregătire pentru luptă, antrenamente și exerciții în mânuirea armamentului dar și în prezentarea uniformelor specifice și a accesoriilor de uniformă și simbolistica însemnelor de pe acestea. Astfel, Asociația „Tradiția militară" condusă de dl. Mircea Stoica, asociație care se bucură și de o recunoaștere internațională, fiind invitată în anul 2014 la festivitățile consacrate zilei naționale a Franței, la Paris, a prezentat uniformele armatei noastre din anul 1917 în care s-a luptat la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Asociația „6 Dorobanți" condusă de dl. Horia Șerbănescu a prezentat grupul de reconstituire în bivuac, cu uniformele armatei franceze din timpul lui Napoleon, fiind astfel într-un sincronism european de marcare a împlinirii, la 18 iunie, a 200 de ani de la bătălia de la Waterloo. Ne-am alăturat și noi aici cu două „bannere" de prezentare a telegrafului optic Chappe, inventat pe la 1791 de elevii frați Chappe, Claude și Ignace, văzut și apreciat de viitorul împărat Napoleon, care a și ordonat realizarea unei rețele de telegrafie optică (peste 700 km) pe tot teritoriul Franței.

Asociația „Deutsche Freikorps", condusă de dl. Antoniu Mureșan și dl. Flavius Nicolae Roaită, a prezentat uniformele unui corp de luptă german din al Doilea Război Mondial, iar asociația „Societas Milites Getae" condusă de dl. Răzvan Marinescu, în uniforme de luptători mercenari medievali, a încântat publicul prin abilitatea mânuirii paloșului, buzduganului și tragerilor cu arcul și săgeata.

Plimbarea copiilor (a micilor dorobanți) cu căluții și poneii prin cazarmă, tragerile cu arcul și săgeata, precum și tirul cu arme cu calibru redus, fotografiile făcute de părinți, în cele mai diferite ipostaze și diplomele de „Trăgător de elită" nu vor fi uitate curând de cei mici dar nici de cei care i-au adus la muzeu.

Atmosfera încărcată de istorie a acestei zile a fost întregită de numeroasele standuri/ pa-

vilioane ale colecționarilor „Militaria” (ordine, medalii, monede, bancnote insigne, ilustrate și documente vechi, accesorii de uniforme militare, insigne și însemne dintre cele mai diverse, arme albe, obiecte și antichități, machete diferite, fanioane, ecusoane ș.a.m.d.), ale celor două instituții, de instrucție și învățământ care au prezentat oferta educațională în domeniul telecomunicațiilor militare precum și ale celor două prestigioase edituri, Editura Militară și Editura Tritonic, ale căror noutăți editoriale au captat total atenția acelora obișnuiți cu îndeletnicitul scrisului și cititului.

Repertoriul de marșuri ostășești, interpretate pe tot parcursul zilei de fanfara militară a Muzicii Reprezentative a Armatei, precum și

marșurile celebre din repertoriul internațional din perioada interbelică și din timpul ultimului război mondial au făcut audiența să rezoneze ca la un adevărat spectacol susținut în aer liber. Faptul că din cei peste 1000 de vizitatori în ambele zile câteva sute au fost din Otopeni (pensionari și veterani de război cu soțiile, prietenii și vecinii, elevi din ciclul gimnazial și liceal, profesori și educatori, oficialități) și că au participat pentru prima dată la acest gen de

activități ne-a întărit convingerea că trebuie să fim mai comunicativi, să fim mai aproape de comunitatea locală în ambele sensuri.

Pe mine personal m-a impresionat gestul unui numeros grup de elevi ai liceului din Otopeni, care împreună cu profesorul de muzică au ascultat întregul repertoriu al fanfarei ca la o autentică lecție de muzicologie.

Și pentru ca totul să se încheie așa cum se cuvine, publicul a gustat și din savoarea rațiilor de hrană de război preparate ca la cazarmă, la bucătăria rulantă de campanie (fasole cu cârnați, tocană de cartofi cu carne de porc și

PROGRAMUL ACTIVITĂŢILOR ZILELOR MUZEULUI COMUNICAŢIILOR ŞI INFORMATICII
14-16 IULIE 2017

În perioada 14-16 iulie 2017, la sediul Muzeului comunicaţiilor şi informaticii din cazarma Centrului 48 comunicaţii şi informatică strategice se vor desfăşura, sub genericul „Ziua Porţilor Deschise" şi în colaborare cu Asociaţia „Pro Muzeum", „Zilele Muzeului comunicaţiilor şi informaticii – filială a Muzeului Militar Naţional „Regele Ferdinand I", cu tema „CENTENARUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL – MĂRĂŞTI, MĂRĂŞEŞTI, OITUZ".

Principalele manifestări:

- ✓ *Ceremonialul depunerii de coroane de flori la Troiţa Eroilor Transmisionişti;*
- ✓ *Vizitarea Muzeului comunicaţiilor şi informaticii;*
- ✓ *Expoziţia fotodocumentară „Istoria armei comunicaţii şi informatică, în imagini şi documente";*
- ✓ *Expoziţia de tehnică de comunicaţii şi informatică din dotarea Centrului 48 comunicaţii şi informatică strategice;*
- ✓ *Legături multimedia (voce, date, imagine) realizate cu cele mai moderne mijloace de comunicaţii şi informatică intrate în dotarea armatei noastre;*
- ✓ *Reconstituiri istorice realizate cu participarea membrilor asociaţiilor „6 DOROBANŢI", „TRADIŢIA MILITARĂ", „CERCETAŞII ROMÂNIEI", „SOCIETAS MILITES GETAE", „DEUTSCHE FREIKORPS", Clubului de Istorie Militară şi ai Centrului 48 comunicaţii şi informatică strategice:*
  - *Legături CLP – în timpul Primului Război Mondial;*
  - *Legături telefonice – în timpul celui de-al Doilea Război Mondial;*
  - *Legături radio în fonie – cu staţii radio R-105, R-1070 (anii 1970-1980);*
  - *Instrucţie de front după regulamentele de la 1890;*
  - *Parada uniformelor de epocă;*
- ✓ *"Transmisionist pentru o zi" la sala de pedagogie muzeală; constructor de linii, centralist, telegrafist, radiofonist şi radiotelegrafist*
- ✓ *Stand – Oferta educaţională a instituţiilor de instrucţie şi învăţământ din arma comunicaţii şi informatică;*
- ✓ *Stand – Asociaţia Cadrelor Militare în Rezervă şi în Retragere din Armele Transmisiuni, Informatică şi Război Electronic;*
- ✓ *Standuri ale agenţilor economici de profil;*
- ✓ *Marşuri ostăşeşti şi melodii celebre din repertoriul naţional şi internaţional, din timpul celui de-al Doilea Război Mondial;*
- ✓ *Muzică de fanfară;*
- ✓ *Clubul radioamatorilor – Radioclubul României;*
- ✓ *Clubul columbofililor;*
- ✓ *Târgul colecţionarilor „Militaria";*
- ✓ *Tir cu arma de calibru redus;*
- ✓ *Plimbare pe căluţi şi ponei a micilor „dorobanţi";*
- ✓ *Distribuirea de raţii de „hrană de război" preparate la bucătăria de campanie.*

castraveciori acri) și a băut cu plăcere, dar și cu nostalgia unor vremuri de mult trecute, un pahar de braga rece, preparată după rețete vechi, tradiționale, de pe atunci când braga era singura băutură răcoritoare a soldaților pe front și de ce nu, braga a fost și „pepsi" și „coca-cola" părinților, bunicilor și străbunicilor noștri.

Iată câte lucruri minunate se pot întâmpla într-o singură zi la Muzeul Comunicațiilor și Informaticii!

Vă așteptăm cu drag să ne vizitați și altădată, în aceeași cazarmă istorică a Cetății București, la intrarea în Otopeni, pe dreapta!

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ CU TEMA „PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ȘI BULGARIA ÎN 1916” (SOFIA, BULGARIA)

În perioada 3-7 octombrie 2016 am participat la conferința științifică internațională cu tema „Primul Război Mondial și Bulgaria în 1916”, organizată de Colegiul Național de Apărare „G.S. Rakovski” (Bulgaria), sub patronajul Directorului Comitetului Național al Comemorării și Ministrul Apărării al Republicii Bulgaria, Nicolai Nenchev. Printre coorganizatori s-au numărat numeroase instituții de prestigiu din domeniul cercetării (printre care Institutul pentru Studii Istorice din cadrul Academiei Bulgare de Științe, Institutul de Studii Balcanice, Universitatea Chiril și Metodiu din Veliko Târnovo, Institutul Macedonean de Știință, Muzeul Național de Istorie Militară – Bulgaria și Comisia de Istorie Militară).

Reuniunea științifică a marcat aniversarea a 100 de ani de la acțiunile armatei bulgare din cursul anului 1916 și s-a bucurat de o largă participare internațională prin invitarea unor specialiști din România, Ucraina, Muntenegru, Rusia, Serbia, Polonia, Turcia, Statele Unite și Republica Moldova. Temele de discuții au fost foarte variate: ostilitățile din prima parte a anului 1916, „vara fierbinte” a anului 1916 în Balcani, războiul pe frontul macedonean în toamna anului 1916, ostilitățile de pe frontul dobrogean, războaie și societate, război, media, propagandă și cultură.

Prima parte a Conferinței s-a desfășurat în aula Colegiului Național de Apărare din Sofia; ulterior, în funcție de comunicările prezentate, lucrările au avut loc, concomitent, în localitățile Blagoevgrad, Dobrici și Turtucaia. În cadrul lucrărilor organizate la Turtucaia am prezentat

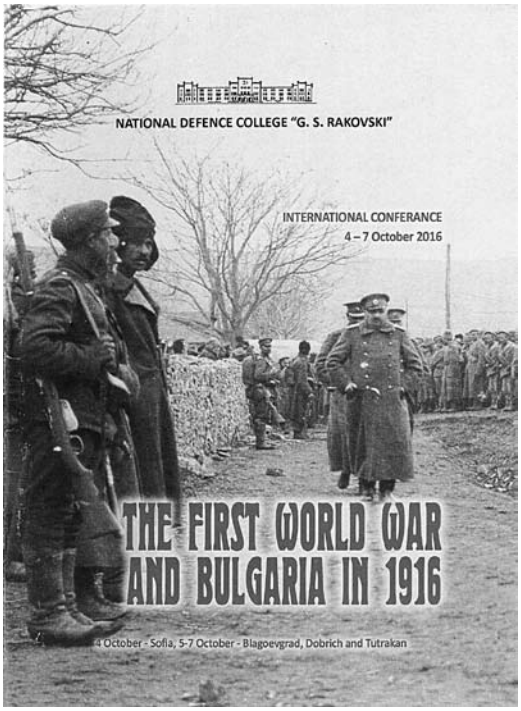
NATIONAL DEFENCE COLLEGE "G. S. RAKOVSKI"
INTERNATIONAL CONFERANCE
4 – 7 October 2016
THE FIRST WORLD WAR
AND BULGARIA IN 1916
4 October - Sofia, 5-7 October - Blagoevgrad, Dobrich and Tutrakan

comunicarea cu tema „Criza de comandament a armatei române în vara anului 1916”. Programul manifestărilor a cuprins și vizite la obiectivele de interes istoric din cadrul localității Turtucaia, precum și la cimitirul de onoare de la Șumenți (Daidâr), aflat la 8 kilometri de localitate, unde sunt înhumați, în gropi comune, militari români, bulgari, germani și turci.

Toate lucrările prezentate urmează a fi publicate într-un volum al conferinței în limbile în care au fost comunicate (bulgară sau engleză).

*MANUEL STĂNESCU**

* Asistent de cercetare, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

AL 42-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE ISTORIE MILITARĂ (PLOVDIV, 3-9 SEPTEMBRIE 2016)

În perioada 3-9 septembrie a.c., Carmen Rîjnoveanu, cercetător științific în cadrul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, a participat la cel de-al 42-lea Congres Internațional de Istorie Militară (CIIM). Evenimentul s-a desfășurat la Plovdiv, în Bulgaria, fiind organizat sub auspiciile Ministerului Apărării Naționale din Bulgaria, cu sprijinul Academiei de Apărare "G.S. Rakovski" și a Comisiei Internaționale de Istorie Militară.

Tema Congresului din acest an a abordat problematica: "Local Wars-Global Impacts" (Războaie locale-impact global). Programul științific al Congresului a inclus 12 secțiuni științifice, desfășurate în paralel, o sesiune dedicată tinerilor doctoranzi, precum și reuniuni specializate, pe comitete de lucru, respectiv Comitetul de bibliografie, Comitetul de arhive și Comitetul de educație. Lucrările prezentate și dezbaterile care au urmat au confirmat relevanța tematicii de ansamblu a congresului și importanța discutării și analizării, din perspectivă istorică, a unei problematici deosebit de complicate, cu consecințe semnificative asupra configurației politice și ansamblului actual de securitate la nivel global. Pe parcursul dezbaterilor au fost discutate și analizate subiecte reprezentative pentru înțelegerea caracterului și implicațiilor războaielor locale de-a lungul secolelor, tipologia de acțiune a statelor în situații de criză, războaie locale versus războaie regionale, impactul războaielor locale asupra dinamicilor geopolitice de ansamblu și a organizării geografiei teritoriale, relația dintre marile și micile puteri în contextul deteriorării mediului de securitate urmare a apariției unor dispute locale/regionale. Au fost, de asemenea, abordate aspecte legate de impactul războaielor

locale asupra rolului forțelor armate și dezvoltării strategiilor de apărare ale statelor, precum și asupra dezvoltărilor la nivelul infrastructurii, capabilităților și tehnicilor de luptă ale armatelor.

Reprezentantul României a susținut lucrarea cu tema: "Războiul polono-sovietic din 1919-1920 și alegerile strategice ale României. Alianța militară România-Polonia". De asemenea, în calitate de membru al biroului de conducere al Comisiei Internaționale de Istorie Militară, cc. șt. Carmen Rîjnoveanu a luat parte la ședințele de lucru specializate care s-au desfășurat în zilele de 6 și 8 septembrie. Principalele puncte pe agenda de discuții în cadrul biroului de conducere au vizat următoarele: calendarul viitoarelor congrese, adoptarea noului statut de funcționare al Comisiei Internaționale de Istorie Militară, evaluarea bugetului, discutarea noilor solicitări de aderare din partea altor state, precum și stadiul cotizațiilor plătite de statele membre.

În 2017, Congresul Internațional de Istorie Militară se va desfășura în perioada 2-8 septembrie, la Douala, în Camerun în organizarea Ministerului Camerunez al Forțelor Armate și al Comisiei Internaționale de Istorie Militară. Tema Congresului va aborda ca temă: "World Wars and Colonies in History".

Congresul Internațional de Istorie Militară constituie, deja, un reper de înaltă ținută științifică în domeniul cercetării și studiilor de istorie militară, devenind, pe parcursul anilor, un forum reprezentativ de promovare atât a cooperării științifice, cât și a relațiilor de colaborare instituțională între Institutele de Istorie Militară și Comisiile Naționale de Istorie Militară participante.

Comisia Internațională de Istorie Militară este un organism științific neguvernamental creat în 1938 ce reunește 40 de comisii naționale de istorie militară din Europa, America, Asia și Africa. Acest forum internațional își propune să stimuleze cercetările în domeniul istoriei militare, să asigure un cadru instituțional pentru un schimb de informații între istoricii din diferite țări, să promoveze istoria militară în cadrul opiniei publice internaționale, să ofere concluzii și învățăminte pentru decidenții politico-militari. Congresul Internațional de Istorie Militară se desfășoară anual sub egida Comisiei Internaționale de Istorie Militară în organizarea unei comisii naționale sprijinită de ministerul de resort. România a organizat de două ori congresul, în 1980 și 2003.

CARMEN RÎJNOVEANU*

* Cercetător științific gr. III, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară. Membru în biroul de conducere al Comisiei Internaționale de Istorie Militară.